فەتوای هاوچەرخ
بۆ ئافـــرەت

فەتوای هاوچەرخ
بۆ ئافــرەتان

ئامادەکردنی
نەوا محمــد سعید

چاپی چوارەم
١٤٢٩- ٢٠٠٨

مافی لەچاپدانەوەی پارێزراوە بۆ
نوسینگەی تەفسیر

ناوی کتێـــب: فەتوای هاوچەرخ بۆ ئافرەتان
ناوی ئامادەکار: نــەوا محمــد ســعید
بڵاوکردنەوەی: نوسینگەی تەفسیر بۆ بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن هەولێر
خـــە ت: نەوزاد کــۆیی
دیزاینی ناوەوە: عزەددین محەممەد
بـــەرگ : ئەمیــن موخــلص
نۆرەو ساڵی چاپ: چوارەم ١٤٢٩ك – ٢٠٠٨ز
تـــیراژ: ٢٠٠٠ دانە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانەکان ژمارەی سپاردنی (٣٧٦)ی ساڵی ٢٠٠٤ی دراوەتێ

www.al-tafseer.com

پێشـەکی

سوپاس‌و ستایش بۆ خوای پەروەردگاری جیهـان، هەزاران سڵاوو ڕەحمەت بـڕژێ بەسـەر پێغەمبـەرو یارو یاوەرانی تا ڕۆژی دوایی.

دیارە ئافرەتـان جیهـانێکی فـراوانن، کـە فـەتوا دەربارەیان، چەندەها پرسـیاری تـازەو نـوێ لـەخۆ دەگرێ.

هەڵبەت ناتوانین سەرجەم فەتواکان لـە کتێبێکـی قـەبارە بـچوکدا بخەینـە ڕوو، مەگـەر تـەنها دوای بژاردەکردن‌و پوختەکردن‌و گوڵبژێرەوە دەکرێ.

ئەم پرسیارو فەتوایانەی، کە ئـەم کتێبـە لـەخۆی گرتووە، ڕەنگە هەندێك پرسیاری هەستیار بن، کـە ئافرەتان لەڕویان نایی‌و شەرم دەکەن ڕاستەوخۆ ئـەم جۆرە پرسیارانە بکەن. هەربۆیە بە پێویـستم زانـی

ئــەم ئەركــە زۆر پــیرۆزە بگرمــەئەســتۆو، گــرێ ئاڵۆزەكــان بــە یارمــەتی خــوا لــەڕێی ئــەم چــەند پرسیارە هەڵبژاردەیەدا بكەینەوە.

ستایشی بێپایان بۆ خـوای بەخـشندە، كـە ئـەم كتێبە بۆ جاری چوارەم بە چاپێكی قەشەنگ چـاوی خوێنەرانی ڕۆشن دەكاتەوە، بـە زیـادكردنی چـەند پرســـیارو فەتوایـــەك، كـــە پێویـــستی ئـــافرەتی مسوڵمانە، كە لێیان شارەزاو بەهرەمەند بێت.

نــەوا محمد سعید
٩ ربیع الأول ١٤٢٩
٢٠٠٨/٤/١٥

دەنگی ئافرەت عەورەت نیــە

پ١/ ئایـا دەنگـی ئـافرەت عەورەتـە، بـە واتـای حەڕامە، یان حەلالە؟

وەلاّم/ ئەســـڵو بنــــەڕەت لەشــــتدا حەلاڵـــــە. حەڕامکردنی هەرشتێك مافی خوای پەروەردگارە، نــاتوانرێ بەشــتێك بــوترێ حــەڕام ئەگــەر دەقــی ڕاشکاوی لەسەر نەبێت.

ئەمە مەبدەئی بنەڕەتییە لە شەریعەتی ئیسلامدا. جا بۆ حەلاڵوحەڕامکردن، لەسەرمان پێویستە داوای بەڵگەبکەین، لەبەرئەوە ئەسڵ لەشتدا (مباح)ە.

بەبۆچونی جەماوەری شەرعزانان (جمهور الفقهــاء) دەنگی ئافرەت بە عــەورەت دانــانرێ. بەڵگەشــیان ئــەو فەرموودانەیــە، کــە ئافرەتــان بەیعــەتیان بــە پێغەمبــەر ﷺ داوە. بوخــاری لــەخاتوو عائیــشە ڕیوایەت دەکات، کە گوتوویەتی: **((کان النبّي ﷺ**

يبايع النساء بالكلام...))، واتە: پێغەمبەر خوا بەیعەتی لە ئافرەتان بەقسە وەردەگرت. ئوم هانی- کە کچی مامی پێغەمبەر بووە، هاتۆتە لای پێغەمبەرو سەلامی لێ کردووەو وەڵامی لەلایەن پێغەمبەرەوە دراوەتەوەو قسەی لەگەڵ کردووە. هەروەها ئەبوبەکری صدیق و عومەری کوڕی خەتتاب (ڕەزای خوایان لێبێ)، دوای مردنی پێغەمبەر ﷺ بەمەبەستی سەردانی چونەتە لای ئوم ئەیمەنو سەلامیان لێکردووەو قسەیان لەگەڵ کردووە.

کەواتە دەنگی ئافرەت بۆ پیاوی بێگانە لەکاتی پێویستیدا ڕێگە پێدراو (مباح)ە. ئەمەش بەمەرجی پابەندبوونی ئافرەتەکە بەئادابی ئیسلامی، کە ئەویش قسە نەکردنیەتی بەناسکیو بەنازیو نەرمو نیانی، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿**فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً**﴾(الاحزاب-٣٢)، واتە: ئافرەتە

مسوڵمانەکان نابێ لە قسەکردنیان ناسکی و نەرم و نیانیان تێدا بێت، نەبادا پیاوی دڵ نەخۆش بەهۆی گوێ لێبوونی بەو دەنگە ناسکییە، نیازو مەرامی خراپی لەلا دروست بێت، لەبەرئەوە بە دەنگێکی مام ناوەندی قسە بکەن، کە ناسک نەبێت (فتاوی النساء العصرية).

ئافرەت بۆی دروستە قژی ببڕێ

پ٢/ ئایا ئافرەتی مسوڵمان بۆی دروستە قژی ببڕێ و کورتی بکاتەوە؟

وەڵام/ گەر ئافرەت قژی ببڕێ بەمەبەستی لاسایی کردنەوەو خۆ چواندن بەئافرەتی بێگانە، یان خۆ چواندن بەپیاو، ئەوا حەرامە قژی ببڕێ. بەڵام گەر ئەو مەبەستەی، نەبێت ئەوا بۆی دروستە قژی ببڕێ و کورتی بکاتەوە. وەکو موسیلم ریوایەتی کردووە لە ئەبی سەلەمەی کوڕی عەبدولڕەحمان، کە

گوتویەتی: منو برای شیری خاتو عائیشە چوینە لای خاتو عائیشە، ئەو پرسیاری کرد سەبارەت بە شوشتنی جەنابەتی پێغەمبەر ﷺ... خاتو عائیشە فەرموی: خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ قژیان دەبڕیو کورتیان دەکردەوە، تا دەگەیشتە سەر گوێچەکەیان کەلەوێوە تێپەڕی نەدەکرد.

ئافرەت گەر نەخۆش بوو بۆی دروستە بچێتە لای پزیشکی پیاو

پ٣/ ئافرەت گەر نەخۆش بوو، ئایا بۆی جائیزە بچێتە لای پزیشکی پیاو؟

وەڵام/ بۆ چارەسەرکردن واباشترە ئافرەت بچێتە لای پزیشکی ئافرەت، بەڵام گەر لە شارێك پزیشکی ئافرەت نەبوو بۆ جۆری نەخۆشییەکەی، ئەو کاتە جائیزە بچێتە لای پزیشکی پیاوی مسوڵمانی چاكو پاك داوێن، کە پێویستە مەحرەمی لەگەڵ

دابێت، جا ئەگەر پزیشکی پیاوی مسوڵمان نەبوو، ئەوکاتە بۆی هەیە بچێتە لای هەر پزیشکێك. هەروا لە کاتی پێویستیدا پیاو بۆی جائیزە تیماری ئافرەت بکاتو، ئافرەتیش تیماری پیاو بکات. (عن ربيع بنت معوذ بن عفراء قالت كنا نغزو رسول الله ﷺ نسقي القوم ونخدمهم ونرد القتلى والجرحى الى المدينة) رواه البخاري.

حافظ لەکتێبی (الفتح)دا گوتویەتی: لەکاتی زەرورەتدا جائیزە پیاوی بێگانە تیماری یەکتری بکەن بەئەندازەی پێویست بوون بە تەماشاکردنی ئەو شوێنە نەخۆشەو دەست لێدانیشی.

ئیبن مفلح لە کتێبی (الاداب الشريعة)دا گوتویەتی: گەر ئافرەتێك نەخۆش بوو جگە لەپیاو ئافرەتی لێنەبوو چارەسەری بکات، ئەوا ئەو پیاوە بۆی جائیزە تەماشای شوێنە نەخۆشەکە بکات، کە پێویست بەتەماشاکردن دەکات. تەنانەت پاشو پێشیش (الفرجين)، پیاو لەگەڵ پیاویش بەهەمان

شێوە.

ئیبن حەمدان گوتویەتی: گەرپیاو نەخۆش کەوتو، جگە لە ئافرەت کەسی تر نەبوو چارەسەری بکات، ئەوا بۆ ئەو ئافرەتە دروستە تەماشای ئەو شوێنە بکات، کە پێویست بە تەماشاکردن دەکات، با پاشو پێشی پیاوەکەش بێت.

قاضي گوتویەتی: پزیشك بۆی هەیە لەکاتی پێویستیدا تەماشای عەورەتی ئافرەت بکات، هەروەها جائیزە بۆ تیمارکردن ژنو پیاو تەماشای عەورەتی پیاو بکەن لەکاتی زەرورەتدا. (فقه السنة، بەرگی یەکەم، سید سابق).

ژن بە ئیزنی مێردەکەی بۆی هەیە لەماڵی مێردەکەی ببەخشێت

پ٤/ ئایا ژن بۆی هەیە لەماڵی مێردەکەی ببەخشێت؟

وەڵام/ نەخێر، ژن بێ ئیزنی مێردەکەی بۆی حەڵاڵ نیە لە ماڵی مێردەکەی ببەخشیو خێر بکات. وەك پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((لاتنفق امراة شيئا من بيت زوجها الا بأذنه، قيل : يا رسول الله ولا الطعام؟! قال ذلك افضل اموالنا)) رواه الترمذي- حديث جيد، واتە: ژن لە ماڵی مێردەکەی بەبێ ئیزنی مێردەکەی هیچ شتێك نەبەخشێت، گوترا ئەی پێغەمبەری خوا خواردنیش نابێ ببەخشێت؟ فەرموی: خواردن باشترین ماڵو سامانمانە.

ئافرەت بۆی دروستە دەموچاوی بۆ مێردەکەی بکات

پ/٥ ئایا ئافرەت بۆی جائیزە مووی دەمو چاوی بۆ مێردەکەی بکات؟

وەڵام/ کردنی مووی دەمو چاو بە موکێش (منقاس) حەرامە، حەنبەلییەکان ڕێگەیان بە کردنی مووی دەمو چاوداوە.

لە کتێبی (المغني) ابن قدامة الحنبلیدا هاتووە: (دەربارەی مووی دەمو چاو- مهنا- گوتویەتی: پرسیارم لە ئەبو عبدالله کرد واتە- ئیمام ئەحمەد- سەبارەت بە لابردنی موو، ئەویش فەرموی: بۆ ئافرەت قەیناکات، بەڵام بۆ پیاو بە باشی نازانم.

جا حەنبەلیەکان موهەڵگرتن واتە: بە مووکێش بە حەرام دادەنێن، بەڵام تاشینو لابردنی موی

روخساريان ڕێگە پێداوە.

چونكە هەڵگرتن بە موكێش، موو لەڕەگەوە دەردێنێ، كە ئازار يان زيان بە ڕوخساری ئافرەتەكە دەگەيەنێو ئاسەوار بەجێ دەهێڵێ، بەڵام بە لابردنو تاشين، موو لە ڕەگەوە هەڵناكێشێو زيان بە ئافرەت ناگەيەنێ.

خاوەنی كتێبی (المفصل في احكام المرأة) دكتۆر عبدالكريم زيدان دەڵێ: بۆچونی حەنبەليەكانم پێ ڕاستە بۆئافرەتی مێردار، كە بتوانێ دەمو چاوی بكات بۆ مێردەكەی، بەڵام بۆ ئافرەتی شوونەكردوو وانابينم جائيز بێت، چونكە خۆ جوانكردنی تێدايە، كە تەنها ئەو خۆ جوانكردنە بۆ مێردەكەی جائيزو شايستەيە، دەمو چاوكردنيش عەيب داپۆشەری ڕوخسارە، كە ئەمەش دەبێتە چەواشەی خوازبێنيكەری ئەو كچە.

بەڵگەی حەنبەليەكانيش ئەوەيە، كە لە (فتح الباري بشرح صحيح البخاري) ابن حجر العسقلاني

هاتووه، که (طبري) له ڕێی ئەبی ئیسحاق تەخریجی کردووه له خێزانەکەی: ((انها دخلت على عائشة ام المؤمنين رضي الله عنها وكانت- اي امرأة ابي اسحاق- شابة يعجبها الجمال. فقالت: المرأة تحف جبينها لزوجها فقالت عائشة رضي الله عنها: اميطي عنك الاذى ما استطعت))، واته: خێزانی ئەبی ئیسحاق، که گەنج بووەوە حەزی بە جوانی کردووه، چۆته لای خاتو عائیشه (ڕەزای خوای لێبێ)، پرسیاری کردووەو گوتویەتی: ژن دەمو چاوی بۆ مێردەکەی بکات، ئایا چی بۆ هەیە؟ خاتو عائیشه فەرموی: ئەو موانەی، که دەبێتە مایەی ناشیرین کردنت، بەگوێرەی توانا لایبە.

ئافرەت خۆی بۆ مێردەکەی ئارایش بکات ناچێتە قاڵبی (تغير خلق الله)

پ٦/ ئافرەتی مێرددار کەخۆی بەم بۆیەی ئێستا ئارایش دەکات، ئایا ئەمە دەچێتە قاڵبی (تغير خلق الله)؟

وەڵام/ پێویستە بزانین چ شتێك دەبێتە گۆڕانی دروستکراوی خوای گەورە؟ ئیمام شەوکانی گوتویەتی: ڕواڵەتی گوتنی(المغيرات لخلق الله) کە لە فەرموودەدا هاتووە ئەوەیە، کە نابێ هیچ شتێك لەو سیفەتەی، کە هەیەتی گۆڕانی بەسەردابێ، گوتراویشە: بەڵکو ئەوەی کە دەچێتە قاڵبی (تغير)ەوە ئەوەیە، کە ئەو گۆڕانکارییەی بەسەری دادێت بە هەمیشەیی بمێنێتەوە، بەڵام ئەو گۆڕانەی، کە کاتییەو بە هەمیشەیی نامێنێتەوە وەکو: (کلو بۆیە) ئەوا ئیمامو

زانایانی تریش ڕێگایان پێداوە.

خاوەنی کتێبی (المفصل في احكام المرأة) دەڵێ: ئەوەی بە ڕای پەسەندی دەزانم، وەرگرتنی ئەو فەهمو تێگەیشتنەیە، کە ئەو گۆڕانکارییە حەڕامە، کە بە هەمیشەیی بمێنێتەوە، بەڵام ئەوەی کە ئاسەوارەکەی نامێنێتەوە، ئەوا عەفوی لێدراوەو قەدەغە نەکراوە. لەبەرئەوە دەردەکەوێ کە ئەو بۆیەو بۆدرانەی ئافرەتان لەدەمو چاویان دەدەن، یان لێویانی پێ جوان دەکەن بۆ مێردەکانیان، کە دەکرێ بە ئاو، یان بە ئاوو صابون، یان بە شلەیەکی دیاریکراو لادەچێت، ئەوا بەکارهێنانی ناچێتە قاڵبی (تغير خلق الله)و دروستە.

ئافرەت دەتوانێ کەرستەی ئارایش کردن بەکاربهێنێ

پ٧/ کەرستەی ئارایشت کە هەندێکیان بۆدرەن و هەندێکی تر رۆن (زیت) وە بە شێوەو ڕەنگی جیاجیا هەیە بۆ جوانکردنی پەنجەکان و بۆیەکردنی دەم و چاو، ئایا جائیزە بەکارهێنانیان؟

وەڵام/ شافیعی‌یەکان گوتویانە، وەك کەئیمام نەوەوی لێیانەوە نەقل دەکات و دەفەرموێ: (سورکردنی دەم و چاو و بۆیەکردنی قژ بە ڕەنگی ڕەش و بۆیەکردنی نینۆکی پەنجەی ئافرەت بەبێ ئیزنی مێردەکەی حەڕامە،بەڵام ئەگەر بەئیزنی مێردەکەی بێت ڕای پەسەند ئەوەیە، کە جائیزە. کە ئەمەش کورتەی قسەی هاوڕێیانمانن سەبارەت بەم مەسەلەیە).

لەبەرئــەوە شــافیعیەکان ڕێگــە بــە ســورکردنی ڕوخسار دەدەن، ئەمەش بەمــەرجی ئیزنــی مێــرد، ئەگینا حەرامــە. بــەڵام بــۆ ئــافرەتی شــوونەکردوو (کچ) بە جائیزی دانانێن.

هەندێك لە حەنبەلیەکان وەك ابن حجر العسقلانی. لێیانەوە نەقل دەکات، کــە گوتویانــە: ســورکردن و نینۆك بۆیەکردن، گەر بەئیزنی مێرد بێت ئەوا جائیزە. جــا گــەر ســورکردنی دەموچــاو لای شــافیعییەکان جائیز بێت، ئەوا لێو سورکردنیش جائیزە. چــونکە لێــو لــە چوارچــێوەی ڕوخــسارە، بــا بەڕاشــکاویش باسیان نەکردبێت. هەروەها بۆیەکردنی نینۆك بــەو ڕەنگەی کە ئافرەتەکــە دەیخوازێــت جــائیزە، بــەڵام بەمەرجێك ماددەیەك نــەبێت ئــاو تــەڕی نــەکات، وەکو ئەوەی کە ئێستا باوە (بۆیەی نینۆك) واتە ئەو بۆیە قەتاغەدارەی ئەمڕۆ، ئەوا جائیز نیە، چــونکە نینۆنەکەکان تەڕ ناکات، بەڵام کاتێــك ئــافرەت لــە حەیزدایە، دەتوانێ بەکاری بێنێ، تا پاك دەبێتەوە.

(المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، الجزء الثالث، الطبعة الاولى، ١٤١٣-١٩٩٣م).

ماناى وشەى (جلباب)

پ ٨/ وشەى (جلباب) کە لە قورئانى پیرۆزدا هاتووە، ئایا چ پۆشاکێك دەگرێتەوە؟

وەلآم/ خوای گەورە دەفەرمووێ: ﴿**يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً**﴾(الاحزاب- **٥٩**)، واتە: ئەی پێغەمبەر بە خێزانەکانتو کچەکانتو ئافرەتە باوەڕدارەکان بڵێ: با (جلباب) بەسەر خۆیان دابێننە خوارەوە، کە ئەمەش دەبێتە مایەی ناسینیان بە ئافرەتی داوێن پاكو عیففەت، کە لەلایەن خەڵکانی فاسقو فاجرەوە ناتوانرێ خراپەیان بەرامبەر بکرێتو توانجو تانەیان پێ بگوترێ.

جلباب چەند پێناسەیەکی هەیە لەوانە:

* جلباب بریتیە لەو پۆشاکەی، کە لە سەرەوەی لەش تا خوارەوەی لەش دادەپۆشێ وەك، کە لە ئیبن عەباسەوە ڕیوایەت کراوە.

١- جلباب بریتیە لەو پۆشاکەی کە ئافرەت خۆی پێ دادەپۆشێ.

٢- جلباب بریتیە لە پۆشاکێکی فراوان، کە خۆی پێ دادەپۆشێ.

٣- جلباب بریتیە لە کراس.

٤- جلباب گشت بەرگو پۆشاکێکە، کە ئافرەت لەسەر جلەکەی لەبەری دەکات.

٥- جلباب ئەو عەبایەیە، کە ئافرەت لەسەر کراسو سەرپۆشەکەیدا دێنێتە خوارەوە.

*** ڕای پەسندی سەبارەت بە مانای جلباب:**

ابن العربي مالكی لـە تەفـسیری ئایـەتی (یـدنين علیهم من جلابيبهن)دا دەڵـێ:

لە بێـژە (لفـظ)ی (جلبـاب)دا خـەڵك جیاوازیـان هەیە، ئەمەش لەبەر نزیكی ماناكەیەوە. ئەوەی كە ڕاستە جلباب ئەو پۆشاكەیە كە لەش دادەپۆشێ.

دەكـرێ وەسـفی جلبـاب بـەگوێرەی پێناسـەكەی كورت بكرێتەوە، كەبریتیە لـە پۆشـاكێكی فـراوان لەسەر جلو بەرگی ئافرەتەوە لەبـەردەكرێو گـشت لەشی، لەسەریەوە تادەگاتە پێیـەكانی دادەپۆشـێ. جـا لـەژێر تیـشكی ئـەو وەسـفانەو پێناسـەكاندا، دەكرێ ئەم پێناسەیەی بۆ هەڵبژێرین:

(جلباب) بریتیە لەو عەبایەی، كە ئافرەت لەسەر جلەكەیەوە دەیپۆشێ، كـە لەسـەریەوە تاپێیـەكانی دادەگرێ.

لەبەرئـەوە پێویـستە لەسـەر گـشت ئافرەتـانی مسوڵمان ئـەم ئایەتـەی، كـە باسـكرا لەسـەرخۆی

پیادە بکاتو ملکەچی بێت.
(المفصل في احكام المرأة، ج٢).

ئافـرەت بۆی دروسـتە گوێی بسـمێ

پ٩/ ئایا ئافرەت بۆی جائیزە گوێی بسمێ؟

وەڵام/ بـەڵێ، لـە ئـیبن عـەباسـەوە (ڕەزای خوایـان لێبێ) کـەوا پێغـەمبـەر ﷺ دوو ڕکـات نوێـژی جەژنی کرد، کە نە لەپێشترو نە لە دواتـر نوێـژی ئاوای نـەکردوە، پاشـان ئافرەتـان هـاتنو بـیلال لەگەڵ پێغەمبەر بوو، جا فـەرمانی پێکـردن بـە صەدەقەو خێرکردن، ئافرەتانیش دەستیان کرد بە لێکردنـەوەی گوارەکانیـانو هەڵیانـدەدا، واتـە: (هەڵیاندەدایـە بەردەسـتی بـیلال)، بوخـاری بـە صحیح- ی ڕیوایەتی کردووە).
ابن الحجر العسقلاني لە شەرحی ئەم فەرمودەیەدا دەڵێ: ئەم فەرمودەیە بەڵگەیە لەسەر گـوێ سمینـی

ئافرەت بۆ گـوارەو شـتی تـر، ئـەوەی، کـە بۆیـان دروستە خۆیانی پێ جوان بکەن.

ابن القیم (ڕەحمەتی خوای لێبێـت) فەرموویـەتی: دروستە کچ گوێی بسمێ بـۆ جـوانکردن (واتـە بـۆ گوارە)، کە ئیمام ئەحمەدیش باسی کـردووە. بـەڵام بۆ کوڕ کەراهـەتی هەیـە، جیـاوازیش لەنێوانیانـدا ئەوەیە، کـە مێیەنـە پێویـستی بەخـشڵو ئـاڵتون هەیە، گوێ سمینیشی لەبەر بەرژەوەندی مافی کچە بە پێچەوانەی کوڕ.

ئافرەتی مێردداربۆی دروستە قژی ڕەش کاتەوە

پ١٠/ ئایا ئافرەت بۆی جائیزە قژی بە ڕەنگی ڕەش بۆیە بکات.

وەڵام/ لەکتێبی(شرح العسقلاني لصحیح البخاري)دا هاتووە، کە هەندێ لە زانایان بۆچونیان وایـە قـژ بۆیەکردن بە ڕەنگی ڕەش بەڕەها (مطلق)ی جائیزە بەبێ جیاوازی نێوان پیاو ئـافرەت. کۆمـەڵێکیش

(لە هاوەڵان) ڕێیان پێداوە وەك: (سەعدی کوڕی ئەبی وەقاص، عوقبەی کوڕی عامر، حەسەنو حوسێن، جریر). (ابن القیم) ڕاوبۆچونی وایە کە قژ بۆیەکردن بە ڕەنگی ڕەش دروستە، ئەگەر ڕەنگە ڕەشەکە زۆر ڕەش نەبێت. واتە خۆی بەلای ڕەنگی سوور بنوێنێ وەك لە (وەسمە) بەدیار دەکەوێ.

گەر بۆ چەواشەو فێڵ بێت لە دوژمن بە تەنها ڕەنگی ڕەشی تۆخ بێت ئەوا جائیزە، خاوەنی کتێبی (المفصل في احکام المرأة) دەڵێ: ئەوەی بەڕای پەسەندو ڕاست دەزانم، جائیز بونی بۆیەکردنی قژی ژنی مێردداره بە ڕەنگی ڕەش، جا ڕەش کردنەوە کە، چ بۆ گۆڕینی ڕەنگی قژی بێت، یان مەبەستی پێی گۆڕینی سپییەتی موی قژیو جوانی بێت. چونکە خۆ جوان کردنو ڕازاندنەوە بۆ مێرد، شتێکی پەسەندو باشە. بۆیەکردن بۆ مێرد نابێتە فێڵو چەواشەی مێرد، چونکە مێردی ژنەکە دەیناسێو دەزانێ تەمەنەکەی چەندە.

لە کتێبی (المغني) ابن قدامة الحنبلي دا هاتووە. (کە ئیسحاق) رێگەی داوە بە ژن، کە قژی بۆ مێردەکەی بە رەنگی رەش بۆیە بکات. بەڵام بۆ ئافرەتی شونەکردوو جائیز نیە قژی رەش بکاتەوە، یان هەر رەنگێکی تر، ئەمەش بۆ ئەوەیە، تاوەکو دوور بێت لە چەواشەو فێڵکردن بۆ داخوازیکەرەکەی. بە تایبەتی ئەو ئافرەتانەی کە موی سپی لە قژیان دایە.

ئەم بۆیەیەی کە لە بازارەکاندا هەیە ئافرەتان بەکاریدێنن بۆ قژ بۆیەکردن، ئەمەیان جائیز نیە، چونکە ئەم بۆیە موەکان دادەپۆشیو نایەڵێ موەکان لەکاتی دەستنوێژ تەڕ بن، یان خۆشتندا، کە ئەمەش بە مەبەستی خواستی دەستنوێژو غوسل نایەنێتە دی (بەڵام هەر بۆیەك قەتماغە لەسەر مووی قژ دروست نەکاتو وەك خەنە وابێ، ئەوا جائیزە).

(المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، الجزء الثالث).

ئافرەت بۆی دروستە دەستو دەموچاوی بەدەرخات

پ١١/ خوای گەورە کە فەرمان بە ئافرەتە بڕوادارەکان دەکات لەئاست پیاوی بێگانەدا چاو داخەنو پاشان دەفەرمویت: ﴿وَلا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاَّ مَا ظَهَرَ مِنْهَا﴾(النور: ٣١). **تەفسیری ئەم ئایەتە چۆنە؟**

وەڵام/ واتە: با ئافرەتان زینەو جوانیان بەدەر نەخەن، مەگەر ئەوەی کە بەعادەت وایە دەربکەوێ. (زمخشري) لە (الكشاف)دا لە مانای ئەم ئایەتە دەڵێ: (زينة) ئەوەیە، کە ئافرەت بە خشڵو کلو خەنە، خۆی جوان بکات. جا ئەوەی، کە بەدیار دەکەوێت بریتیە لە ئەنگوستیلەو کلو

خەنە کەچی تیانیە گەر بۆ بێگانە بخرێتە ڕوو.

دیاریشە کە ئەنگوستیلە لەدەست دەکرێ‌و کلیش لەچاو دەدرێ، (ابن کثیر) لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا دەڵێ: هیچ شتێك لە ڕازاوەیی (زینة) بۆ بێگانە بەدەرمەخەن، مەگەر ئەوەی کە ناتوانرێت بشاردرێتەوە.

ئیبن عەبباسیش مانای بەدەم‌و چاوو دەستەکان لێکداوەتەوە، کە ئەعمەش لە سەعیدی کوڕی حوبەبری ڕیوایەت کردووە. ئیمام ڕازی لە تەفسیرەکەیدا واتای بەدەم‌و چاوو هەردوو دەست لێك داوەتەوە، هەروەها ئیبن العربی المالکی بەهەمان شێوە لێکی داوەتەوە.

قورطبی لە تەفسیرەکەیدا دەڵێ: خوای گەورە فەرمانی کردووە بە ئافرەتان کە زینەی خۆیان نیشانی خەڵکی نەدەن، پاشان ئەو زینەیەی کە بەدەردەکەوێ، جیای کردۆتەوەو خەڵکیش لە ئەندازەی ئەو بەدەر کەوتنە جیاوازیان هەیە، ابن

مەسعود دەڵێ: ڕواڵەت (ظاهر)ی زینەت بریتیە لە پۆشاك، ابن جوبەیریش دەمو چاویشی زیاد كردووە. سەعیدی كوڕی جوبەیرو (عەتا)و (ئەوزاعی) دەڵێن: زینەت بریتیە لە دەمو چاوو هەردوو دەستو پۆشاك. ئیبن عەباسو قەتادەو مسوەری كوڕی مەخرەمە دەڵێن: ڕواڵەتی زینەت بریتیە لە كل (چاو ڕشتن)و بازنگو خەنە، لەبەرئەوە ڕێگە پێدراوە ئافرەت ئەو زینەیە بەدەر بخات بۆ ئەو خەڵكانەی، كە دەچنە لای.

ئیمام (طەبەری) دەڵێت: ئەو زینەیەی، كە بەدەردەكەوێ بریتیە لە پۆشاك، گوتراویشە بریتیە لە ئەنگوستیلەو چاوڕشتنو دەمو چاوو هەردوو دەست، پاشان (طەبەری) دەڵێت: شایستەترین قسە دەربارەی ئەمە، كە ڕاست بێ ئەوەیە، كە دەڵێن: زینەت دەموچاوو هەردوو دەستە.

ئالوسی لە تەفسیرەكەیدا (روح المعاني)دا دەڵێت: واتە با زینەتی خۆیان بەدەر نەخەن لە خشڵو هاو

وێنەی، مەگەر ئەوەی، کە بەدەردەکەوێ، بە واتای: مەگەر ئەوەی کە عادەت وایە بەدەردەکەوێ، کە ئەسڵەکەی ئەنگوستیلەو چاوڕشتنو خەنەیە.

ئیمام ئەبوبەکر الجصاص لە کتێبەکەی (احکام القرآن)دا دەڵێت: لە ئیبن عەباسو موجاهیدو عەتا لە مانای ئەم ئایەتەدا ڕیوایەت کراوە، کە ئەم زینەیەی بەدەردەکەوێ (خەنەو چاو ڕشتن- کل-)ە.

خاتوو عائیشە (رەزای خوای لێبێ) دەفەرموێت: ئەو زینەیەی کە بەدەرکەوێت بریتیە لە بازنو ئەنگوستیلە.

حەنەفیەکان دەڵێن: مەبەست لەو زینەیەی، کە جائیزە دەربکەوێ بریتیە لە دەمو چاوو هەردوو دەست، چونکە چاوڕشتن جوانی دەمو چاوەو، ئەنگوستیلەش جوانی دەستە.

سەید قوطب لە (في ظلال القرآن)دا دەڵێ: ئەو زینەیەی کە بەدەردەکەوێت لە دەمو چاوو هەردوو دەست، ئەوا جائیزە بەدیار بخرێت، چونکە بەدیار

خستنی دەموچاوو هەردوو دەست، ڕێگەپێدراو (مباح)ە. ئەوەش لەبەر ئەو فەرموودەیەی کە پێغەمبەر ﷺ بە ئەسمای کچی ئەبوبەکری فەرموو: **((يا اسماء ان المرأة اذا بلغت المحيض لم يصلح ان يرى فيها الا هذا وهذا، واشار الى وجه وكفيه))** (رواه ابوداود حديث حسن بمجموع طرقه)، واتە: ئەسماء گەر ئافرەت بالغ بوو، بێنوێژی بینی ئەوا بۆی دروست نیە هیچ شوێنێکی ببینرێ، مەگەر ئەمەو ئەمە نەبێت، پێغەمبەر ئاماژەی بۆ دەمو چاوو هەردوو دەستی کرد.

(المفصل في أحكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان).

زێڕ بۆ ئافرەتان دروستەو جائیزە

پ ١٢/ مقۆمقۆیەك لە نێوان مسوڵمانان هەیە لەسەر حەرامی یان حەلاڵی زێڕ بۆ ئافرەتان، جا ئایا حوکمی ئەم مەسەلەیە چۆنە؟

وەڵام/ چەند فەرموودەیەکی پێغەمبەر ﷺ هاتوون سەبارەت بە زێڕ بۆ ئافرەتان، کە حەرامیان بەدەر دەخات، بەڵام زانایان هەڵوێستی جیاجیان لەسەر هەیە:-

فەرموودەکانیش ئەمانەن:

١- عن اسماء بنت يزيد. ان رسول الله ﷺ قال: **((أيما امرأة. تقلدت قلادة من ذهب قلدت في عنقها مثلها من النار اليوم القيامة. وأي امرأة جعلت في اذنها خرصا "اي قرطا" من ذهب جعل في اذنها مثله يوم القيامة))** رواه ابو داود والنسائي.

٢- عن ابي هريرة (رضى الله عنه) ان رسول الله ﷺ قال : ((**من احب ان يحلق حبيبه حلقة من نار، فليحلقه من ذهب، ومن احب ان يطوق حبيبه طوقا من نار فليطوق طوقا من ذهب، ومن احب ان يسور سواراً من نّار، فليسوره**

بسوار من ذهب، ولكن عليكم بالفضة فالعبوا بها)) رواه ابوداود.

٣- حديث ثوبان ﷺ إن النبـي ﷺ: ((أنكر على فاطمة (رضي الله عنها) سلسلة من ذهب كانت تتحلـى بهـا، فباعتهـا واشـترت بثمنهـا عبـدا فاعتقته.. فحدث بذلك النبّـي ﷺ فقال: الحمد لله الذي انجى "فاطمة من النّار"))رواه النسائي.

ڕای زانایان سەبارەت بەم فەرمودانە:

١- هەندێك لە زانایان لە سەنەدی ئـەم فەرمودانـە هۆیەکانی (ضـعف)ی تێـدا دەبیـنن‌و، حـوکمی (ضعیف)ی بەسەردا دەدەن.

٢- هەندێك لە زانایان ئەم فەرمودانە بـە(صـحیح) دادەنـێن، بـەڵام دەڵـێن لـەکارخراون‌و نەسـخ بوونەتەوە، چونکە بـە چـەند بەڵگەیـەکی تـری فەرمودە، زێـڕ بـۆ ئافرەتـان ڕێگـە دراوە، کـە بەیهەقی‌و غەیری ئـەویش ئیجماعیـان لەسـەر

ئەمە نەقڵ کردووەو، فیقهـ و کارپێکردنی لەسەر جێگیر بووە.

فەرمودەکانیش ئەمانەن:

* اخرج الامام الترمذي في (جامعة) عن أبي موسى الأشعري ان رسول الله ﷺ قال: ((**حرم لباس الحرير والذهب على ذكور أمتي، واحل لإناثهم**)) جامع الترمذي ج٥، ص٢٨٣، واتە: ئاوریشم (حریر)و زێر لەسەر نێرینەی ئوممەتم حەرامە، بۆ مێیینەی ئوممەتم حەلاڵە.

* اخرج ابو داود عن علي (رضي الله عنه) ان نبّي الله ﷺ اخذ حريرا فجعله في يمينه، واخذ ذهبا فجعله في شماله ثم قال: ((**هذين حرام على ذكور امتي**)) سنن ابو داود، ج١١، ص١٠٧، واتە: ئیمام عەلی دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا ﷺ پۆشاکی حەریری لەسەر دەستی ڕاستی داناو، زێریش لەسەر دەستی

چەپی، فەرموی ئەم دوانە (زێڕو ئاوریشم) حەڕامن لەسەر نێرینەی ئوممەتم.

* عن علي بن ابي طالب (رضي الله عنه) اخذ رسول الله ﷺ حريرا في شماله وذهبا بيمينه، ثم رفع بهما يديه وقال: ((**ان هذين حرام على ذكور امتي حل لاناثهم**)) رواه ابن ماجه (سنن لابن ماجه، ج٢، ص١١٨٩)، واته: پێغەمبەری خوا پۆشاکی ئاوریشم بەدەستی چەپییەوە بوو، زێریش بەدەستی ڕاستیەوە، پاشان بە هەردوو دەستی، بەرزی کردنەوەو فەرموی: (ئەم دوانە حەڕامن لەسەر "نێرینە"ی ئوممەتمو حەلاڵن بۆ مێیینە "ئافرەتان")یان.

٣- هەندێك لە زانایان سەبارەت بەو فەرمودانەی، کە حەڕامی زێڕ دەردەخەن، دەڵێن: ئەم فەرمودانە تایبەتن بەو ئافرەتانەی، کە زەکاتی لێنادەن، لەنێو مەزهەبەکانیشدا هەبوونی

جیاوازی لەسەر زەکاتی زێڕی ئـافرەت کـارێکی ناسراو (معروف)ە.
سەرەڕای ئەم ڕایانە کۆڕای زانایـان (الاجمـاع) لەسەر ئەوەیە، کە زێڕ بۆ ئافرەتان حەڵاڵە.

٤- هەنـدێك لـە زانایـان دەڵـێن: هەڕەشـەی ئـەم فەرمودانە بەرانبەر بەو ئافرەتانەیە، کە خۆیانی بۆ پیـاوی بێگانـە پـێ دەڕازێننـەوەو بـەدیاری دەخەن. نەسائی باسی هەندێك لەو فەرمودانەی کردووە لەژێر ناونیشانی (باب الكراهية للنساء في اظهار حلي الذهب). هەنـدێك لـەو زانایانـە گوتویانە: ئەو فەرموودانەی دەربارەی نکـۆڵیو ئینکاری زێڕ هاتووە، ئەمە بۆ ئەو ئافرەتانەیـە کە زێڕی زۆریان هەیە کە جێی گومـان نیـە بـۆ فەخرو شانازیو ناوو شۆرەتە.

(الصحوة الاسلامية بين الجحود والتطرف، ل١٦٤، د.يوسف القرضاوي).

ئافرەتی سك پڕ
قەزاکردنەوەی ڕۆژویی لەسەر نیە

پ١٣/ ئافرەتێکی سك پڕ یان شیردەر گەر لەخۆی بترسێ، یان لە منداڵەکەی، کە بەهۆی ڕۆژوو گرتنەوە تووشی زیان دەبن، ڕۆژوو نەگرێ، ئایا قەزاکردنەوەی لەسەرە؟

وەڵام/ پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: **((إن الله وضع عن المسافِر الصّوم وشَطرَ الصّلاة، وعَنِ الحَبلى والرّضع الصوم))** رواه ابوداود والترمذي وابن ماجه وسنده جيد، واتە: خوای گەورە ڕۆژوگرتنو نیوەی نوێژی لەسەر سەفەرکەر هەڵگرتووە، هەروەها ڕۆژووگرتنی لەسەر ئافرەتی سك پڕو شیردەر هەڵگرتووە.

ئایەتی قورئانیش سەبارەت بە واجبیەتی

قەزاکردنەوەی رۆژوو لەسەر نەخۆشو سەفەر کەر چەسپاوە. بەلاّم قەزاکردنەوەی لەسەر سك پڕو شیردەر واجب نەکردووە.

بەبۆچونی (ابن عمر وابن عباس) گەر ئافرەتی سك پڕ بەڕۆژوو ببێ، بەهۆی ڕۆژووەکەیەوە زیان بەخۆی، یان بە منداڵەکەی بگات، ئەوا پێویستە بەڕۆژوو نەبێتو فیدیە بدات، کە تێرکردنی یەك فەقیرە بۆ هەر ڕۆژێكو، قەزاکردنەوەی لەسەرنیە.

بەلاّم ئەو ئافرەتانەی لەبەر بێنوێژی (حیض) بەرۆژوو نەبوون، ئەوا تەنها قەزا کردنەوەیان لەسەرەو فیدیە نادەن. وەك کە خاتوو عائیشە فەرمویەتی: ((کنا نحیض علی عهد رسول الله ﷺ فنؤمر بقضاء الصوم ولا نؤمر بقضاء الصلاة)) رواه البخاري ومسلم، فقه السنة، م١، ص٤٤٠، سید سابق.

بۆ زەرورەت و ئیــش وكاری زۆر، دروســتە نوێژ جــەمع بكرێ

پ ١٤/ بە حوكمی ئەوەی كە ئافرەتی شیردەرو چێشت لێنەر زەحمەتێكی زۆری دەكەوێتــە ســەر بــۆ نوێــژەكان، ئایــا بــۆ هــەر یــەكێك لەوانە جائیزە نوێژەكان بە (جمع) بكەن؟

وەڵام/ شەرعی خوا ڕەچاوی بەرژەوەندییەكانی گشت لایەكی كردووەو زەحمەتی هەڵگرتووە، كــە ببێتــە زیانگەیاندن، ئــیبن عــەبباس گوتوویــەتی: ((جمــع رســـول الله ﷺ بــين الظهــر والعــصر، والمغــرب والعـشاء بالمدينــة في غــير خــوف ولا مطــر)) رواه مــسلم، واتــە پێغەمبــەری خــوا نوێــژی نیــوەڕۆو عەسر، مەغریب و عیشای پێكەوە جەمع كردووە لە شاری مەدینەدا، بێ هەبوونی ترس و باران بارین.

له ئیبن عەبباسیان پرسی: بۆچی پێغەمبەر ئـاوای کردووه؟ وتی: ویستی ئوممەتەکەی توشی زەحمـەتو ناخۆشی نەکات.

هـاو مەزهـەبانی حەنبـەلی، جـەمع کردنـی نوێـژەکانیان بـە جـائیز دانـاوه بـۆ ئـەو ئافرەتـە شیردەرانەی، که لایان زەحمەتو ناخۆشیه بـۆ هـەر نوێـژێك پۆشـاکەکەیان بـشۆن، هـەروەها بـۆ ئـەو ئافرەتانەش، که خوێنەچرکه (استحاضة)یان هەیـەو ئەوانەیش، که دوچاری میزەچـڕکه (سلـسل البـول) بوون.

ئـیبن تەیمیـه گوتویـەتی: فـراوانترین مەزهـەب سـەبارەت بـە جـەمعکردنی نوێـژەکان، مەزهـەبی ئیمام ئەحمەده، کەوا به جائیزی داناوه بۆ هـەبوونی ئیشو کار، نوێژ جەمع بکرێـت وەك، کـه نەسـائی ڕیوایەتی کردووه به مەرفوعی بـۆ پێغەمبـەر ﷺ تا ئەوەی، کـه فەرموویـەتی: ((یجـوز الجمـع ایـضا للطباخ والخباز ونحوهمـا ممـن یخـشی فـساد مالـه))،

واتە: هەروەها بۆ چێشتلێنەرو نانکەرو ئەوانەش، کە لە تیاچونی ماڵەکەیان دەترسن، بۆیان جائیزە نوێژەکانیان جەمع بکەن.
(فقة السنة، المجلد الاول، سيد سابق، ص٢٩٢).

مەنعی تەبیعی جائیزە

پ ١٥/ مەسەلەیەك هەیە ڕەنگە لەنێو مسوڵمانان بە ڕوونی نەیەتە بەرچاوو نادیار بێت، کە پرسیاری زۆریشی دەربارەی کراوەو دەکرێت، ئەویش (العزل)ە، کە بە زاراوەی ئێستا واتە (منع الطبيعي)، ئایا حوکمەکەی لە ئیسلام چیە؟

وەڵام/ لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺ ئەم کارە هەبووەو یارانی پێغەمبەر لە سەردەمی ئەودا (عزل)یان کردووەو (وحي)یش دابەزیووەو قەدەغە نەکراوە. وەك لە صەحیحی بوخاریو موسلم دا هاتووە لە جابرەوە، کە وتوویەتی: ((کنا نعزل

عهـد الرسـول ﷺ والقـرآن ينـزل))، واتـە: لـە سەردەمی پێغەمبەردا (عزل)مان دەکـرد (واتـە: مەنعی تەبیعی)و ئایـەتی قورئـانیش دادەبـەزی، هەروەها لـە صـەحیحی موسـلیمدا هـاتووە کـە وتوویەتی: ((کنّا نعزّل علی عهد رسـول الله فبلـغ ذلـك رسـول الله ﷺ فلـم ینهنـا))، واتـە: لـە سەردەمی پێغەمبـەری خـودا ئێمـە (عـزل)مـان دەکرد، جا ئەمە بە پێغەمبەر گەیشتو قەدەغەی نەکردین.

لە کۆڕی ئیمامی عومـەردا باسـی (عـزل) کـرا، پیاوێك وتی: دەڵێن ئەم کارە (عـزل) زیندەبەچـاڵی بچووکە (المؤودة الـصغری)، ئیمـام عـەلی گـوتی: ئەمە نابێتە زیندەبەچاڵی بچووك، تاوەکو بەحـەوت قۆناغ تێپەڕ نەبێت، تادەبێتە کەمە قوڕێك، پاشـان دەبێتە (نطفة)یەك، پاشان دەبێتـە (علقـة)، پاشـان دەبێتە (مضغة)، پاشـان دەبێتـە ئێـسقان، پاشـان گۆشت دایدەپۆشێ، ئنجـا دەبێتـە دروسـتکراوێکی

تەواو. ئیمام عومەر گوتی: ڕاستت فەرموو خوا تەمەنت درێژ بکات.

لەمەوە بۆمان دەردەکەوێت کە مەنعی تەبیعی شتێکی دروستە بەڵام بەمەرجی ڕازیبوونی ژن (هاوسەر) وەك، کە ئیمام ئەحمەدو غەیری ئەویش بڕیاریان لەسەرداوە. چونکە ژنیش مافی هەیە لە منداڵ بوونو چێژ وەرگرتن. ئیمام عومەریش قەدەغەی (عەزل)ی کردووە، گەر بەبێ ئیزنی ژن بێت.

(الحلال والحرام في الاسلام- د.یوسف القرضاوي، ص١٨٤-١٨٥-١٨٧).

ژن بۆی جائیزە زەکاتەکەی بداتە مێردەکەی، گەر هەژار بوو

پ ١٦/ گەر ژن پارەی هەبوو، پارەکەشی گەیشتە ڕاددەی زەکاتدان، ئایا بۆی جائیزە بە مێردی فەقیری بدات ؟

وەڵام/ ڕای ڕاستو پەسەند ئەوەیە، کـە جـائیزە ژن زەکاتەکـەی بـدات بـە مێـردی هـەژاری، هـیچ بەڵگەیەکیش نیە ئەمە قەدەغـە بکـات. بـەڵکو بەڵگـەی شـەرعی بـە دروسـتی دادەنێـت، ئـەم فەرموودەیەش بەڵگەیە لەسەر ئـەوە، کـە ئیمـام بوخـاری تـەخریجی کـردووە، ((إن زينـب قالـت لزوجها عبدالله بـن مـسعود سَـلْ رسـول الله ﷺ أيجزي عني أن انفق عليك وعلى ايتام في حجري من الصدقة؟ فقال لزوجتـه: سلي انـت رسـول الله ﷺ فانطلقـت الى النبّـي فوجـدت إمـرأة مـن الأنصار على الباب وحاجتها مثـل حـاجتي، فمـر علينا بلال فقلنا: سَلْ النبّي ﷺ: أيجزي عني أن أنفق على زوجي، وايتام لي في حجـري؟ وقلنـا: لا تخبرنا، فدخل فسأله فقال: ((من هما؟ قال: زينب، قال: أي الزيانب؟ قال: إمرأة عبـدالله، قـال ﷺ: نعم، ولها أجران، أجر القرابة، وأجـر الـصدقة))".
واتە: زەینەب بە عبدالله کوڕی مەسعودی مێردی

گوت: لە پێغەمبەری خوا پرسیار بکە، ئایا جائیزە زەکاتەکەی خۆم بدەم بە تۆو، ئەو منداڵە بێباوکانەی لەلامن؟ عبداللە بە خێزانەکەی وت: تۆ پرسیار لە پێغەمبەری خوا بکە: زەینەب دەڵێ: چوم بۆ لای پێغەمبەر ﷺ بینیم ئافرەتێکی ئەنصاری لەبەر دەرگا وەستاوە، ئەویش هەمان پرسیاری هەبوو، جا بیلال بەلاماندا تێپەڕیو ئێمەش وتمان: پرسیار لە پێغەمبەر بکە: ئایا بۆ من جائیزە زەکاتەکەم بدەم بە مێردەکەمو منداڵی بێباوکم هەن کە لەلامن؟ ئەویش پرسیاری لێکردو فەرمووی: ئەو دوو کەسە کێن، کە پرسیاریان کردووە، ئەویش وتی: زەینەب، پێغەمبەر ﷺ فەرموی: کام زەینەب؟ وتی: ژنی عبداللە، پێغەمبەر ﷺ فەرموی: بەڵێ، جائیزەو دوو پاداشتی بۆ هەیە، پاداشتی نزیکیو خزمایەتی، پاداشتی زەکات دانەکە.

تەیەممـموم بە چ خۆڵێك دەكرێت؟

پ ١٧/ بۆ زێـدە شـارەزایی لـەبارەی تەیـەمموم، واپێویـست دەكـات بـزانین تەیـەمموم بـە چ خۆڵێك دەكرێت؟

وەڵام: تەیەمموم بەخۆڵێكی پاكو هەرشتێك، كـە لـە ڕەگەزی زەویدا بێت دەكرێت، وەك لمو بەردو گەچ، وەك خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿**فَتَيَمَّمُوا صَعِيداً طَيِّباً**﴾(النساء -٤٣).

گشت زمانەوانان لەسەر ئەوەن كە واتای (صعید) سەر ڕووی زەوییە، جا خۆڵ بێـت، یاغـەیری ئـەوە (فقه السنة، ص٧٩).

جمهوری فوقەها بەمەرجیان داناوە، كـە خۆڵەكـە دەبـێ لەسـەر زەوی بێـت، بـەڵام ئیمـام ئەحمـەد

بەمەرجی دانەناوە، چونکە بەلای ئەو گرنگ ئەوەیە خۆڵ بێت، جا لەسەر هەرشوێنێك بێت. لەبەرئەوە بەلای ئەو جائیزە بۆ تەیەمموم دەست بدرێت بدرێت لە پۆشاك، یان كراس، یان لە چەند مووییێك كەوا تۆزی پێوە بێت.

ئیبن قودامە گوتویەتی: ئەگەر یەكێك دەست بدات لەسەر بەردێك یان دیوارێك، یان ئاژەڵێك، یان هەرشتێك، كە بەو دەستلێدانە خۆڵی پێوە بنوسێت، بۆی جائیزە تەیەممومی پێ بكات. بەڵام گەر خۆڵی پێوە نەبێت، ئەوا جائیز نییە. مەزهەبی زەیدییەكانیش وەك مەزهەبی حەنبەلییەكانە.

(المفصل في احكام المرأة، د. عبدالكريم زيدان، الجزء الأول، ١٩٩٣، ص١٣٤).

ئافرەت لەکاتی مەترسی بۆ سەرشەرەف‌و ناموسی دەتوانێ تەمەممـوم بکات، با ئاویش هـەبێت

پ١٨/ گەر ئافرەتێکی مسوڵمان پێویستی بەئاو بوو بۆ دەستنوێژ، ئاویش لەلای کۆمەڵە پیاوێکی فاسق هەبوو، ئایا ئەو ئافرەتە بۆی جائیزە بچێتە لایان دەستنوێژ هەلگرێ. یان نەچێتە لایان‌و تەیەممو بکات؟

وەڵام: ئافرەت لەسەری نیە هەوڵی پەیداکردنی ئاو بدات، گەر ئەم ئاو پەیداکردنە ببێتە هۆی دەستدرێژی کردنە سەری، ئا لەو حاڵەتەدا ئەم حوکمە دەبێتە حوکمی نەبوونی ئاو، لەبەرئەوە

پێویستە ئافرەتەکە تەیەمموم بکات.

ئیمام ئیبن قدامەی حەنبەلی وتویەتی: (گەر لەناو کۆمەڵێکی فاسق ئاو دەست دەکەوت، ئافرەتیش لەخۆی دەترسا بەچونە لایان تووشی دەستدرێژی کردنە سەر ببێت، ئەوە وەك ئەوە وایە، کە ئاوی دەست نەکەوێت. ئیبن موساش وتویەتی: ئافرەتەکە تەیەمموم دەکاتو لەسەری نیە نوێژەکە دوبارە بکاتەوە، بەڵکو نابێ هەوڵ بدات بچێتە لای ئاوەکە، چونکە دەستدرێژی زیناکردنی تێدایەو هەتککردنی خودو شەرەفی تێدایە، لەوانەیە سەر بکێشێ بۆ کوشتنی.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الأول).

چۆنیەتی (تەیەمموم)یش بەم شێوەیە:

لە دڵدا نیەتت هەبێت، کە لەبری دەستنوێژ تەیەمموم دەکەی ، پاشان دەڵێی (بسم الله الرحمن الرحیم)، ئینجا هەردوو دەستت دەدەی لە خۆڵو

فوی پیادە دەکەیو مەسحی دەموچاو دەکەیتو مەسحی دەستەکانت دەکەیت، تا بازنەی دەست (مەچەك)، واتە بۆ مەسحی دەموچاوو هەردوو دەست یەك (ضربة) بەکاردێنی، وەکو پێغەمبەری خوا ﷺ ئاوای کردووە. کاتێك عەممار تووشی جەنابەت دەبێتو ئاوی دەست ناکەوێت، ئەویش خۆی بەناو خۆڵدا کردبوو، پاشان نوێژی کردبوو جا ئەمەی بە پێغەمبەر گوت، کە ئاواهی کردووە، بەڵام پێغەمبەر پێی فەرموو: ((انّما یكفيك هكذا، وضرب النبّي ﷺ بكفيه الأرض وتنفخ فيهما، ثم مسح بها وجهه وكفيه)) رواه الشيخان.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الاول).

ئافرەتی حەیزدارو زەیستان، کە پاك بونەوە، بە هۆی عوزرێکەوە دەتوانن تەیەممووم بکەن

پ ١٩/ گەر ئافرەتی حەیزدارو زەیستان لە خوێن پاکبوونەوە، بەڵام ئاویان دەست نەکەوت خۆیان بشۆن، یان ئاو هەبوو، بەڵام لەبەر نەخۆشی یان توندیی نەخۆشی، یان قوڵیی برین، یان زۆر سەرمایی، یان لە ماڵێ نەبوونو لە ماڵێکی تربوون دەترسان لەوەی قسەیان بۆ هەڵبەستن، یان گومانی خراپیان پێببەنو نەیاندەتوانی خۆیان بشۆن، ئایا جائیزە تەیەممووم بکەن؟

وەڵام/ ئافرەتی حەیزدار، یان زەیسان، گەر ئاوی

دەست نەکەوت بۆی جائیزە تەیەمموم بکات، کاتێکیش، کە ئاوی دەستکەوت، با خۆی بشوات‌و نوێژەکانیشی دووبارە نەکاتەوە. ئیبن تەیمیە وتویەتی: (ئافرەت کە لەحەیز پاك بۆوە گەر توانی خۆی بشوات، باخۆی بشوات ئەگینا با تەیەممووم بکات‌و نوێژەکەی بکات).

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الاول)

هەروەها ئافرەتی حەیز دارو زەیسان، لەبەر ئەو هۆیانەی تر، کە لەسەرەوە باسکراون بۆیان جائیزە تەیەممووم بکەن بە بەڵگەی ئەم دوو فەرمودەی خوارەوە:

١- جابر دەڵێ: بۆ سەفەرێك دەرچوین، پیاوێك لە ئێمە بەردێکی بە سەری کەوت‌و بریندار‌بوو، پاشان لەخەودا تووشی جەنابەت بوو. پیاوەکە بە هاوڕێکانی گوت: ئایا ڕێگە پێدانێك هەیە تەیەممووم بکەم؟ ئەوانیش وتیان نەخێر، مادام دەتوانی ئاو بەکاربهێنی، ئێمە هیچ ڕێگە

پێدانێك شك نابەین، پیاوەكـە خـۆی شوشـتو بەهۆیەوە مرد. جابر دەڵێ: كاتێك چوینەوە لای پێغەمبەری خودا ئەم هەواڵەی پێدرا، فەرموی: **((قتلوه، قاتلـهم الله، الا سـألوا اذا لم يعلمـوا؟ فانما شفاء العي السؤال. انمـا يكفيـه أن يتـيمم ويعـصر ويعـصب علـى جرحـه خرقـة ثـم يمـسح عليه، ويغسل سائر جسده))** رواه ابو داود وابـن ماجه والدار قطني وصححه ابن الـسكن، واتـە: كوشـتيان خـوا بيـانكوژێ، ئـەبو كـە نـازانن پرسیاریان بكردایە؟ شیفای نەزانین پرسیاركردنە. ئەوەندەی بەس بوو، كە تەیموم بكاتو برینەكەی بە قوماشێك ببەستایەو پاشان مەسحی لەسـەر بكردایەو گشت لەشی بشوشتایە.

٢- كاتێك عەمری كوڕی عاص، ناردرا بۆ غەزوەی (سلاسـل)، عـەمر دەڵـێ: لـە شـوێنێكی زۆر سارددا توشی جەنابەت بـوم لەوەدەترسـام، كـە خۆم بشۆم توشی زیانو هەلاكـەت بـبم، پاشـان

نوێژی بەیانیم بۆ هاوڕێکانم کرد.

کاتێـك چـوینەوە لای پێغەمبـەری خـوا ﷺ ئەوەیان بۆ باسکرد، ئەویش فەرمووی: ((عەمر! تۆ لەشت پیس بووەو نوێژیشت بۆ هاوڕێکانت کردووە؟

دەڵێ وتم: فەرمایشتی خوای گەورەم هاتەوە یـاد ﴿**وَلا تَقْتُلُـوا أَنْفُـسَكُمْ إِنَّ اللهَ كَـانَ بِكُـمْ رَحِيماً... خۆتـان مـەکوژن، خـوا بـۆ ئێـوە بـە بەزەییـە**﴾ (النساء- **٢٩**) منـیش تەیـەمموم کـردو پاشان نوێژم کرد.

دەڵێ: پێغەمبەر خوا ﷺ پێکەنیو هیچ شتێکی نەگوت))، ئیمام ئەحمەدو ئەبو داودو حاکمو دار القطني وئیبن ماجە ڕیوایەتیان کردووەو بوخاری بـە موعەلەقی داناوەو ئەمەش ئیقرارە، ئیقـراریش بـە بەڵگە دادەدنرێت، چونکە پێغەمبـەر ﷺ لەسـەر شتێکی ناهەقو باتڵ ئیقرار ناکات.

(فقه السنة، سيد سابق، المجلد الاول، ص٧٨).

ئافرەتی ناشیزە چۆن مامەڵەی لەگەڵ بکرێت

پ ٢٠/ زۆر ئـافرەت لەبـەر نەشـارەزایی لـە دینەکـەی یـان لەبـەر خۆبـە زل زانینـی تووشی یاخی بـوون (نـشوز) دەبێت، ئایا ئیسلام چارەسەری بۆ ئەم کێشەیە چیە؟

وەڵام/ سەرەتا پێویستە بزانین (نشوز الزوجة) چـیە: نــشوز بریتیــە لەســەر پێــچی کردنــی ژن بــۆ مێردەکەیو گوێڕایەڵی نەکردنی، یان بریتیە لەخۆ بەدەستەوە نەدانی ژن بۆ سەرجێیی کـردن لەگـەڵ مێردەکـەی، جـا هـەر ئافرەتێـك یـەکێك لـەم حاڵەتانەی تیا بەدی دەکرا، ئـەوە بـەو ئافرەتـە دەگوترێت (ناشزة)، واتە: دەرچوو لە گوێڕایــەڵی مێردەکەی لە چاکەدا، خـوای گـەورە چارەسـەری

ئەم کێشەی کردووەو دەفەرمووێ: ﴿**وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً**﴾ (النساء- **٣٤**)، واتە:

ئەو ئافرەتانەی کە توشی سەرپێچی دەبن، ئامۆژگاریان بکەن، ئامۆگاریەکەیەش بریتیە لە بەبیر هێنانەوەی ئافرەت بە فەرمانەکانی خوای گەورە، کە فەرمانی کردووە ئافرەت پێویستە لەژێر فەرمانبەری پیاودا بێت لەچاکەداو، مافەکانی پیاو لەسەر ژن چیە جێبەجێیان بکات، هەروەها ترساندنی ژنەکە بەعەزابو سزای خوای گەورە، گەر ئەم سەرپێچییە بکات، ئەوا خوای گەورە سزای دەداتو دەکەوێتە بەر خەشمی پەروەردەگارو تاوانبار دەبێت. ئەوەشی بخرێتە بەرچاو، کە بە ئەنجامدانی ئەم کارە، ئەوا لە مافەکانی نەفەقەدانو پۆشتەکردنیدا بێبەشی دەکات.

گەر ئامۆژگاری بێهودە بووو گوێی پێنەدا، خوای

گـــەورە دەفـــەرموێ: ﴿**وَاهْجُـرُوهُنَّ**﴾، واتـــە: سەرجێیان لەگەڵدا مەکەنو لێیان نزیك مەبنـەوەو، قسەیان لەگەڵ مەکەن، بەڵام قسە نەکردن لـە سـێ ڕۆژ زیاتر جائیز نیە، وەك ئەبو هورەیرە (رضـي الله عنـــە) گێڕاویەتیـــەوە کـــە، پێغەمبـــەر ﷺ فەرمویەتی: ((**لايحل لمسلم ان يهجر اخاه فوق ثلاثة ايام**)).

(ئیبن عەبباس وتویـەتی: (الهجر) ئەوەیـە: کـە لەگـەڵ ژنەکـەدا جیمـاع نەکـەی، بـەڵام پێویـستە لەگەڵیدا بخەویو پشتی تێبکەی).

ئەگەر ئەمەش سوودی نەبوو سـوور بـوو لەسـەر سەرپێـــچیکردن، خـــوای گـــەورە دەرفـــەرموێ: ﴿**وَاضْرِبُوهُن**﴾ لێیان بدەن، بەڵام چـۆن لێـدانێك؟ لێـدانێك بـێ، وەك کـە پێغەمبـەری خـوا ﷺ فەرمانی کردووە، لێدانێکی سووك بێتو زۆر تونـد نەبێ، کە شوینێکی بشکێنرێو، نابێ لە دەمو چاوو

شـوێنە حەساسـەکانی بـدرێت، چـونکە مەبەسـت لێرەدا تەمێ کـردن (تأديـب)ە، نـەك تۆڵەسـەندن. پێغەمبـەر ﷺ دەفـەرموێ: ((إن لكـم علـيهن الا يوطئن فرشكم أحدا تكرهونه فإن فعلـن فاضـربوهن ضرباً غير مبرح))، واتە: مافتان بەسەر ژنەکانتانەوە ئەوەیە، کە نەهێڵن کەسێك بێتـە ماڵتانـەوە، کـە خۆتـان پێتـان خـۆش نیـە... جـا ئەگـەر ئـەوان سەرپێچیان کرد، ئـەوا لێیـان بـدەن بـە لێـدانێکی سوك.

روى ابو داود عن حكيم بن معاوية القستيري عـن أبيه قال: قلت يارسول الله ﷺ ما حق زوجة احدنا عليه؟ قال: ((**ان تطعمها اذا اطعمت، وتكسوها اذا اكتسيت، ولا تضرب الوجه ولا تقبح، ولاتهجر الا في البيت**))، اخرجه احمد في المسند واخرجه ابـن ماجة في السنن.

(فقه السنة، المجلد الثاني، سيد سابق، الطبعة الرابعة).

لە شـوێنە فێنكو ساردەكان، نابێ كـچ خەتەنە بكرێت

پ ٢١/ دەمێكـەو ئـەمڕۆش زوڕناژەنـانی مـافی ئافرەتان تۆمەتێكی نابەجێ دەخەنە پـاڵ ئایینی پیرۆزی ئیسلام كە گوایـە ستەمی لـە ئـافرەت كـردووە بـەوەی، كـە ئـەمری داوە بـە خەتەنـەكردنیان، ئایـا حـوكمی خەتەنەی ئافرەتان چیە؟

وەڵام/ لەناو كۆمەڵگەی كوردی تائێستاش ئەم كارە دەكرێتو تۆمەتەكەشی دەدەنە پاڵ ئیسلام، كـە ناحەزان كردوویانە بە بنێشتە خۆشـەی خۆیـان،

بێئەوەی هیچ زانیارییەکی تەواویان لە ئیسلامدا هەبێو بێ لێکۆڵینەوە، کە ئایا ئەم کارە بۆ هەموو ناوچەیەك یەك حوکمی هەیە، یان نا؟

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: **((الختان سنة للرجال، مكرمة للنساء))** رواه الطبراني وفي اسناده من لا يحتج به، واتە: خەتەنەکردن بۆ پیاوان سوننەتەو بۆ ئافرەتانیش ڕێزدانە.

جا ئەگەر ئەم کارەش ئەنجام درا، پێویستە لە چ ناوچەیەك بکرێ؟ مامۆستا محمود مەهدی الاستانبولی لە کتێبەکەیدا (تحفة العروس) کە بۆ پێنجەمین جار لەچاپ دراوەتەوە دەڵێ: (خەتەنەکردنی ئافرەتان لە وڵاتە فێنك (معتدل)و وڵاتە ساردەکان بەڕەهایی (مطلق) قەدەغەیەو نابێ بکرێت، بەڵام لە وڵاتە گەرمەکاندا شەرعیو پێویستە.

جا کوردستانیش لەو ناوچە فێنكو ساردانەیە نابێ کچ خەتەنە بکرێت، چونکە میتکە (بظر) لە قەبارەی خۆی زیاتر گەورە نابێت، گەر ئافرەت لە

ناوچەی فێنك وەك كوردستان خەتەنە كرا، تووشـی ساردی جنسی (البرودة الجنسية) دەبن، كە زۆربەش تووش بوونو لە چێژی جنسی بێبەش بوون. ئەمەش قسەی پزیشكانی كوردستان.

بۆیـە لـە ولاَتـە گەرمـەكان پێویـستە خەتەنـەی ئافرەت بكرێ، چونكە گەرمی دەبێتە گەشـەكردنو گەورەبوونی میتكە (بظـر)، كە ڕەنگە درێژی بگاتە (٥)سم، بەمەش جنسی ئافرەت دەوروژێنـێو زیـاد لە پێویست بەهێزی دەكات، كە دەبێتە هۆی لـەڕێ لادانو ئینحرافكردنی.

هەر بۆیە پێغەمبەر ﷺ بە ئوم عەطیەی فەرمو، كە ئافرەتێك بـوو لـە مەدینـە خەتەنـەی ئـافرەتی دەكرد، كە لە خەتەنەكردندا زۆری لـێنەبڕێ: ((**لا تنهكيه!! فإن ذلك احظى للمرأة، واحب للبعـل...** زۆری مەبڕە، چونكە ئەمە بەشەزۆری چێژی ژنـەو، مێردیش پێی خۆشە)) رواه ابوداود وسنده صحيح.

هــەروەها لــە ڕیوایــەتێكی تــردا كــە (رزيــن)

هێناویەتیو سەندەکەی (صحیح)ە کە بە ئوم عەطیەی فەرمووە کەمێکی لێبڕێو لە بنەڕەگەوە نەیبڕێ: ((**اشمي ولاتنهكي! فإنه انور للوجه! واحظى عند الرجل**)). بەڵگە نەویستە، کە زۆر بڕین، ئافرەت دوچاری ساردی جینسی دەکات، کە کێشە لەنێوان ژنو مێرد دروست دەکاتو هاوسەنگی جنسیان تێك دەدات.

ئیبن تەیمیە فەرموویەتی: گەر زیادەڕۆیی کرا لە بڕینەکە، ئەوا ئارەزوی جنسی کزو بێهێز دەکاتو مەبەستی پیاو ناهێنێتە دی، بەڵام میتکە گەورە نەدەبووو، کورت بوو، یان مامناوەندی بوو، ئەوکاتە نابێ خەتەنە بکرێ. (تحفة العروس، الطبعة الرابعة، ص٤٣٦).

پێویستە ئافرەت لەژێر پۆشاکەکەی پانتۆڵ لەبەر بکات

پ٢٢/ ئایا پێویستە ئافرەتی مسوڵمان پانتۆڵو

بێجامە لەژێر پۆشاکەکەی لەبەر بکات؟

وەلآم/ ئافرەتی مسوڵمان پێویستە هۆشیارو دووربین بێتو، ڕودانی هەموو شتێکی لەناکاو لەبەرچاو بگرێت، کە تووشی ببێت، زۆرجار وادەبێت ئافرەت لە ڕێگادا تووشی هەڵخلیسکان، یان ڕووداوێك دەبێتو دەکەوێت، کە پێویست بە هەڵگرتنی دەکات، لەوکاتەشدا پێویست بەدیارنەکەوتنی جەستەی دەکات، لەبەرئەوە پانتۆڵو بێجامە لەبەرکردن لەژێر پۆشاك بۆ ئافرەتی مسوڵمان بەتایبەتی لەم ڕۆژگارەی ئێستا زۆر زەرورەو پێویستە.

ئەوەتا پێغەمبەری خوا ﷺ دوعای لێخۆشبوون بۆ ئافرەتە بێجامە لەبەرەکان دەکاتو، فەرمانیش دەکات بە ئافرەتان بە بێجامە لەبەرکردن لە کاتی چونە دەرەوەیاندا: عن علي (رضي الله عنه) قال: كنت قاعدا عند رسول الله ﷺ عند البقيع في يوم

مطير، فمرت إمراة على حمار فهوت يد الحمار فسقطت المرأة فأعرض عنها النبّي ﷺ بوجهه فقالوا: يا رسول الله انها متسرولة، فقال: ((**اللّهم إغفر للمتسرولات من أمتي، يا أيها النّاس إتخذوا السراويلات فإنها من أستر ثيابكم، وحصنوا بها نساءكم اذا خرجن**)).(اخرجه ابن عدي في-الكامل- والعقيلي، والبزار والبيهقي في -الادب- مطولا. نقلا من كتاب اللباس والزينة في الشريعة الاسلامية، د.محمد عبدالعزيز، المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان)، واتە: ئیمام عەلی (رضي الله عنه) گوتی: لەلای پێغەمبەری خوا دانیشتبووم لە (بقیع) لە ڕۆژێکی باراناویدا، ئافرەتێك لەسەر گوێدرێژکدا کەوتە ناو کەندێکی ئاوەوە، جا ئافرەتەکە کەوتە خوارەوە، پێغەمبەریش ﷺ ڕووی وەرگێڕا، ئەوانەی لەوێ بوون گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ئەم ئافرەتە بێجامەی لەبەرە، پێغەمبەر ﷺ فەرموی: ((خوایە لە گوناهی ئافرەتە بێجامە لەبەرەکانی

ئومەتم خۆش ببی، ئەی خەڵکینە بێجامە بپۆشن، چونکە داپۆشەرترین پۆشاکتانە، با ئافرەتەکانتان گەر لەماڵەوە چونە دەرەوە لەبەری بکەن)).

جا هەر ئافرەتێکی مسوڵمان دەیەوێ وەبەر دوعاکەی پێغەمبەری خوا ﷺ بکەوێ، با لەژێر جلەکەیەوە پانتۆڵ، یان بێجامە لەبەر بکات.

با دوای نان خواردن نوێژ بکرێت

پ٢٣/ زۆر لە ئافرەتان یان پیاوانی مسوڵمان لەکاتی چێشت ئامادەکردن دەست دەکەن بە نوێژ کردن، ئایا جائیزە نوێژەکە بکرێ، یان نان بخورێ و ئینجا نوێژ بکرێ؟

وەڵام/ چەند فەرمودەیەکی پێغەمبەر ﷺ هەن، کە بەڵگەن لەسەر پێشخستنی نان خواردن. لە خاتو عائیشەوە (خوا لێی ڕازی بێت) لە پێغەمبەرەوە ﷺ، کە فەرمویەتی: ((**اذا وضع العشاء**

وأقيمت الصلاة فابدأوا بالعشاء)) رواه احمد ومسلم، واته: گەر نان دانراو نوێژ بەرپا کرا، ئەوە دەست بکەن بە نان خواردن.

لە نافعەوە کەوا ئیبن عومەر خواردنی بۆ دانراو، نوێژیش دەست پێکرا، ئەویش نەچوو بۆ نوێژ، تا لە نان خواردنەکە نەبۆوە، لەکاتێکدا گوێی لە خوێندنەوەی ئیمام دەبوو. (بوخاری گێڕاویەتیەوە).

(خەتابی) وتویەتی: پێغەمبەر ﷺ بۆیە فەرمانی کردووە بە پێشخستنی نان خواردن، تاوەکو نەفس پێویستی خۆی وەربگرێو نوێژخوێنەکە بەدڵێکی ساکینەوە نوێژەکە بکات، نەبادا نەفسی بەهۆی ئارەزوی خواردنەوە، نوێژەکەی بەپەلە بکاتو نەتوانێ هەڵسێ بەچاك ئەنجامدانی رکوعو سوجدەوەو ئاگای لە نوێژەکە نەمێنێ.

ئیبن عومەر وتویەتی: پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: **((اذا كان أحدكم على الطعام فلا يعجل حتى يقضي حاجته وإن أقيمت الصلاة))** رواه البخاري، واته:

ئەگەر یەکێکتان لەسەر نان خواردن بوو، با پەلە لە نان خواردنەکە نەکات، تا پێویستیی خۆی جێبەجێ دەکات، با نوێژیش دەست پێکرابێت.

هەروەها خاتوو عائیشە گوتویەتی: گوێم لە پێغەمبەر بووە دەیفەرمو: ((**لا صلاة بحضرة الطعام، ولاهو يدافع الاخبثين**)) رواه أحمد ومسلم وأبو داود، واتە: لەکاتی دانانی چێشتدا نوێژ دروست نیە، لەوکاتەش دروست نیە کاتێ ئەو کەسە تەنگاو بێت. الاخبثين: میزو پیسایی.

جمهوری زانایان گوتویانە: گەر کاتی نوێژەکە فراوان بوو، واتە کاتەکە زۆری مابوو، وا چاکە نان خواردنەکە پێش نوێژەکە بخرێت، ئەگینا واپێویست دەکات نوێژەکە پێش نان خواردنەکە بخرێت. ئیبن حەزمو شافعییەکان گوتویانە: گەر کاتی نوێژەکە کەمیش مابوو وادەخوازرێ، کە نان خواردنەکە پێش بخرێت.

(فقه السنة، المجلد، ص٢٣٥-٢٧٠).

پ ٢٤/ ئایا جائیزە ژن تەماشای هەموو لەشی مێردەکەی بکات، مێردیش تەماشای لەشی خێزانەکەی بکات؟

وەڵام/ بەڵێ، جائیزە ژن تەماشای هەموو لەشی مێردەکەی بکات، جائیزیشە پیاویش تەماشای هەموو لەشی خێزانەکەی بکات. خوای گەورە دەفەرموێت:﴿**وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۞ إِلاَّ عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۞ فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ**﴾(المؤمنون: ٥-٧)

(فتاوى المرأة الشيخ لإبن عثيمين، جمع وترتيب محمد المسند، ص٥٤).

بەڵام حەنەفییەکانو حەنبەلییەکانو شافعییەکان پێیان باش نەبووە کە تەماشای عەورەتی یەکتری بکەن بەڵگەشیان ئەم دوو فەرمودەیە:

١- لە خاتوو عائیشەوە (خوا لێی ڕازی بێت) کە فەرمویەتی: ((ما نظرت أو رأيت فرج رسول الله ﷺ قط))، (رواه ابن ماجة في سننه ج١، ص٢١٧)، واتە: هەرگیز عەورەتی پێغەمبەری خوام نەبینیوە.

٢- لە عەبدوڵڵا کوڕی مەسعودەوە، کە وتویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((**إذا أتى أحدكم أهله فليستترو لا يتجردان تجرد العيرين**))، (السنن الكبرى للبيهقي، ج٧، ص١٩٣، رواه ابن ابي شيبه والطبراني كما جاء في (الجامع الصغير) للسيوطي، ج١، ص٤٦،

واتە: گەر یەکێك لە ئێوە چووە لای خیزانەکەی، با خۆیان ڕووت نەکەنـەوە، وەك ڕووتبوونـەوەی گوێدرێژی وەحشی.

(المفصل في احكام المرأة)

بەڵام لە ڕاستیدا ئـەم دوو حەدیـسە (ضـعیف)ن، فەرمودەی (ضعیف)یش کاری پێ ناکرێ.

کەواتە: دروستە هەردوو لا تەماشای پاشو پێشی یەکتر بکەن.

ئافرەت بۆی دروست نیە بە تەنها سواری تەکسی ببێت

پ ٢٥/ گـەر ئـافرەت بەتـەنها سـواری تەکـسی ببێ ئایا حوکمەکەی چیە؟

وەڵام/ جـائیز نیـە ئـافرەت بەتـەنهاو بێئـەوەی مەحرەمێکی لەگـەڵ بـێ سـواری تەکـسی ببـێ، چونکە پێغەمبەری خـوا ﷺ فەرمویـەتی: ((**لا يخلون رجل بإمرأة الا مع ذي محرم**))، واتە: پیـاو

ژن بەبێ مەحرەم، بەتەنها یەك نەبن..

بەڵام گەر دوو ئافرەت یان زیاتر پێکەوە بوون، ئەوە جائیزە سواری تەکسی بن، چونکە ئەمە بە (خلوة) دانانرێ. (فتاوي المرأة، الشيخ إبن عثيمين، ص٨٩).

پێویستە ئافرەتی مسوڵمان زۆر ئاگادار بێ بەهیچ شێوەیەكو لە هیچ حاڵەتێك بەتەنها سواری تەکسی نەبێت، بەتایبەتی لەو ڕۆژگارەی ئێستا کە فیتنە زۆر بەربڵاوەو سەربازەکانی شەیتان لە بۆسەدان.

فڕێدانی قــژی بڕاوو نینۆك گوناهـ نیـه

پ ٢٦/ هەنــدێ خــەڵکم بینیــوە بەتایبــەتی ئافرەتـان کاتـێ کـەنینۆکیان دەکـەن یـان قژیان دەبڕن، نینۆكو موەکان لەژێر گڵ دەشـارنەوە بـە بیـانوی ئـەوەی، گـەر ئـاوا لەســەر زەوی فــڕێ بــدرێ مرۆڤــ پێــی گوناهبــار دەبــێ، جــا ئایــا ئەمــە تــاچ ڕادەیەك لە ڕاستییەوە نزیکە؟

وەلاّم/ زانایان باسیان کردووە، کە موی قژو نینـۆك باشـتر وایــە، بــشاردرێتەوە، کـەوا هەنـدێك لــە صەحابە ئاوایان کردووە، بەڵام گەر فـڕێ بـدرێن، یان لە شوێنێك دابنرێن مرۆڤـی مـسوڵمان پێـی گوناهبار نابێت.

(فتاوى المرأة، الشيخ ابن عثيمين، ص٩٩).

خواردنی گۆشـتی ئاژەڵی گـاورو جولەکە دروسـتە

پ ٢٧/ ئـــەو گۆشــتانەی کـــە لـــە وڵاتـــە نـــا ئیسلامیەکانەوە بۆمان دێن، ئایا حەڵاڵە خواردنی یان حەڕام؟

وەلاّم/ گەر گۆشتەکە گۆشتی ماسی، یان نەهـەنگ بوو، ئـەوا خـواردنی حەلاڵــە، چـونکە خـواردنی گیانلەبەرانی دەریا بەبێ سەربڕین حەلاڵە، جـا چ

مسولّمان ڕاوی کردبێت یان غەیری مسولّمان.

بەلاّم گەر گۆشتەکە گۆشتی ئاژەلّ بوو وەك: حوشترو مانگاو مەڕو بزنو لەو ولاّتانەوە هاتبوون، کە خاوەن دین بوون وەك گاورو جولەکە، کە بە ئەهلی کیتاب دانراون، ئەوا حەلاّلە گۆشتەکەیان. چونکە سەربڕاوی ئەهلی کیتاب حەلاّلە بۆمان ﴿**وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ**﴾(المائدة- ٥).

بەلاّم گەر گۆشتەکە لە ولاّتێکەوە بۆمان هات، کە خەلّکەکەی ئاگرپەرست (مجوس) یا بت پەرستو مولحد بوونو بڕوایان بە خواو ڕۆژی دوایی نەبوو، وەك کۆمۆنیستەکان، ئەوا گۆشتەکەیان خواردنی حەلاّلّ نیە.

(المفصل في احكام المرأة والبيت المسلم في الشريعة الاسلامية، د.عبدالكريم زيدان، الجزء الثالث، ص٥٣، الطبعة الثانية، ١٤١٥-١٩٩٤).

خاوێن کردنەوەی پۆشاك لە خوێنی حەیز

پ ٢٨/ گەر پۆشاك (جل)ی ئافرەت خوێنی حەیزی پێوەبوو، چۆن لەم خوێنە پاك دەكرێتەوە؟

وەلاّم/ چەند فەرموودەیەكی پێغەمبەری خوا ﷺ هاتووە لەمەڕ پاككردنەوەی پۆشاكی بەخوێن بوی حەیز، لەمانە وەك:

١- عن اسماء بنت أبي بكر (رضي الله عنهما)، قالت: جاءت إمراة الى النبّي ﷺ وقالت: (أرايت أحدانا اذا اصاب ثوبها الدم من الحيض كيف تصنع؟) فقال رسول الله ﷺ **((تَحتّهُ، ثم تقرصه بالماء ثم تنضحه، ثم تصلي فيه))**. وفي رواية اخرى عن اسماء انها قالت: (جاءت امرأة الى النبّي ﷺ فقالت: أرايت أحدانا تحيض في الثوب، كيف تصنع؟) فقال: **((تَحتّهُ، ثم تقرصه بالماء، وتنضحه، وتصلي فيه))**. رواه البخاري انظر (فتح الباري بشرح صحيح البخاري، ج١، ص٣٣١-٤١٠)، رواه ابو داود انظر (عون

المعبود شرح سنن ابي داود للعلامة ابي الطيب محمد بن الحسن العظيم ابادي ج٢، ص٢٤-٢٥)، واتە: ئـەسمای کـچی ئەبوبـەکر (ڕەزای خوایـان لێبـێ) گوتوویـەتی: ئافرەتێـك هاتـە لای پێغەمبەر ﷺ گـوتی: گـەر یـەکێك لـە ئێمـە پۆشاکەکەی بە خوێنی حەیز بوو، چـی بکـات؟ پێغەمبـەری خـوا ﷺ فـەرموی: بەیەکـەوەی دەخشێنێ پاشان بەئاو شوێنی خوێنەکە پەنجەی پێدا دێنێ بۆ ئەوەی خوێنەکە لابـچێت، پاشـان ئاوی پێدادەکەیو نوێژی پێ دەکەیت.

٢- عن ابي هريرة (رضـي الله عنـه) إن خولـة بنـت يسار قالت: يارسول الله ﷺ ليس لي الا ثـوب واحد، وأنا أحيض فيـه، قـال: ((**فـاذا أطهـرت، فاغسلي موضع الدم ثم صلي فيه**))، قالت: يـا رسول الله إن لم يخرج اثره؟ قـال: ((**يكفيـك المـاء لايضرك اثره**))، سنن ابي داود.

٣- وعن معاذة قالت: سألت عائشة: سألت عائشة

(رضـي الله عنهـا) عـن الحـائض يـصيب ثوبهـا الدم. قالت تغلسه، فـان لم يـذهب اثـره فلـتغيره بشيء من صفرة. قالت (اي عائشة): ولقد كنت أحيض عند رسول الله ﷺ ثلاث حيض جميعا، لا أغسل لي ثوبا.(سنن ابي داود ج٢، ص٢٢).

٤- وعن مجاهد، قال، قالت عائشة: (ماكان لأحدنا الاّ ثوب واحد تحيض فيه، فاذا أصابه شيء مـن دم بلته بريقها، ثم قصصته بريقهـا). (سنن أبي داود ج٢، ص٢٢).

لەم فەرمووده پیرۆزانەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێو دەبێتە بەڵگە، کە عەفو لـە کـەمی خـوێنی حـەیز نادرێ، بەڵام بە شوشتنی پیسییەکەی لادەچێ. گەر خوێنەکە وشك بێت، ئەوا پێش شوشـتنەکەی لێـك دەخشێنرێ، گەر شوێنەواری خوێنەکـە وشـك بێـت ئـەوا پـێش شوشـتنەکەی لێـك دەخـشێنرێ، گـەر شوێنەواری خوێنەکە لانەچوو، ئەوە هیچ زیانی نیە، جـائیزە بـە ڕەنگـی زەرد یـان زەعفـەران شـوێنی

خوێنەکە بگـۆڕدرێ بـۆ ئـەوەی ڕەنگـی خوێنەکـە لابچێتو نەمێنێ. چـونکە پـیسو قیزەونـە، یـان ڕەنگە ئەوکەسەی بیبینێ کەمتەرخەمی نەشوشتنی بداتە پاڵ خاوەن جل بەخوێنەکە.

خوێنی کەم بە پۆشاکەوە جائیزە بە لیکی دەمـی ئافرەتەکە خوێنەکە لابدات، پاشان بە لیکەکەی لـە یەکتری بخشێنێ، بەڵام گەر خوێنەکە زۆر بوو، ئـەوا دەبێ بشۆردرێ، وەك لە فەرموودەکاندا هاتووە.

ئافرەتی حەیزدار پێویست ناکات ئـەو پۆشـاکەی دابنێ، کە تێیدا تووشی خوێنی حـەیز بـووە، گـەر پۆشاکەکە بەخوێن نەبوو بوو، ئـەوە لەسـەری نیـە جلەکەی بشوات.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الأول).

ئیحتیلام بونی ئافرەت بەبێ ئاوهاتنەوەی، خۆشـوشتنی ناکەوێتەسـەر

پ ٢٩/ گـەر ئـافرەت ئیحتیلامـی بـوو، بـەڵام

ئاوی نەبینی ئایا خۆشوشتنی لەسەرە؟

وەلاّم/ نەخێر خۆشوشتنی لەسەر نیە، بەلاّم گەر هەلّساو ئاوی بینیو ئیحتیلامیشی نەبوو بوو، ئەوە خۆشوشتنی دەکەوێتەسەر، هەروەها هەمان حوکم دەکەوێتە سەر پیاو، لەنێو زانایاندا سەبارەت بەمە هیچ جیاوازیەك نیە.

لە خاتوو عائیشەوە (ڕەزای خوای لێبێ) فەرموویەتی: ((سئل رسول الله ﷺ عن الرجل يجد البلل ولايذكر احتلاما: قال: يغتسل، وعن الرجل يرى انه قد احتلم ولا يجد بللا قال: لا غسل عليه، فقالت أم سليم: فالمرأة ترى ذلك، عليها غسل؟ قال ﷺ نعم انما النساء شقق الرجال... پرسیار لە پێغەمبەر ﷺ کرا دەربارەی ئەو پیاوەی ئیحتیلامی نەبووە، بەلاّم ئاوی هاتۆتەوە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: دەبێ خۆی بشوات هەروا دەربارەی ئەو پیاوە پرسیار کرا، کە ئیحتیلامی بووە، بەلاّم ئاوی نەهاتۆتەوەو جلی تەڕنەبووە، فەرمووی خۆشوشتنی

لەسەر نیە، ئوم سولەیم گوتی: ژنیش شتی وای بەسەر دادێ، خۆشوشتنی لەسەرە؟ پێغەمبەر فەرموی: بەڵێ، ئافرەتان نیوەو هاوشانی پیاوانن)).

السنن الكبرى للبيعقي ج١، ص١٦٨.
(المفصل في احكام المرأة، الجزء الأول، ص١٠٢).

ئافرەت لەکاتی خۆشوشتنیدا لەسەری پێویست نیە کەزیەکانی بکاتەوە

پ ٣٠/ ئافرەت لەکاتی خۆشوشتنیدا ئایا پێویستە کەزیەکانی قژی بکاتەوە؟

وەڵام/ لە خۆشوشتنی جەنابەتدا ئافرەت لەسەری پێویست (واجب) نیە کەزیەکانی بکاتەوە. لەنێو زانایاندا سەبارەت بەم مەسەلەیە، هیچ

جیاوازییەکیان نیە لەبەر فەرموودەی ام سلمة، کە وتویەتی: ((یا رسول الله، إني امرأة أشد ضفر رأسي أفأنقضه لغسل الجنابة؟ قال: إنّما یکفیك أن تحثي على رأسك ثلاث حثیات، ثم تفیضین علیك الماء، فتطهرین... ئەی پێغەمبەری خوا! من کەزی سەرم دەبەستم، ئایا بۆ خۆشوشتنی جەنابەت بیکەمەوە؟ پێغەمبەرﷺ فەرمووی: ئەوەندەت بەسە، کە سێ لوێچە ئاو بەسەر سەرت دابکەیت، پاشان ئاو بەخۆت دابکەیت، کە پێی پاك دەبیتەوە)).

(صحیح مسلم) بشرح النووي، ج٤، ص١١.

کاتێك خاتوو عائشە (ڕەزای خوای لێبێ) هەواڵی پێدرا کە عبدالله کوڕی عومەر فەرمانی بە ئافرەتان کردووە، گەر خۆیان شوشت دەبێ کەزی قژیان بکەنەوە، خاتوو عائشە فەرموی: (أفلا یأمرن أن یحلقن رؤسهن؟! لقد کنت افراغات) صحیح مسلم بشرح النووي ج٤، ص١١-١٢، واتە: جا

بۆچی فەرمانیان پێ ناکات سەریان بتاشن؟!

منو پێغەمبەری خوا ﷺ لە یەك مەنجەڵ ئاودا خۆمانشتووەو لە سێجار زیاتر ئاوم بەخۆدانەکردوە.

واپێ دەچێ کە ئیبن عومەر ئەو فەرموودەی ام سلمة و خاتوو عائیشەی پێ نەگەیشتبێ، هەروەها لەوانەیە فەرمانی کردنەوەی کەزی ئافرەتانی بۆ ئەوەبێ لەبەر (ئیحتیاط)و وای پێ باش بووبێ نەك (واجب) بوون.

(النووي في شرحه لصحيح مسلم ج٤، ص١٢-١٣).

بێگومان ئافرەت بۆی هەیە گەر حەزی کرد لە خۆشوشتنی جەنابەتدا کەزیو قژی بکاتەوە.

المفصل في احكام المرأة والبيت المسلم في الشريعة الاسلامية، د.عبدالكريم زيدان، الجزء الاول، ص١٢١.

ئافرەت بەبێ ئارەزو بۆی هەیە تەماشای پیاو بکات

پ ٣١/ حوکمی بینینی ئافرەت بۆ پیاو لە

ڕێگای تەلەفزیۆن یان بینینی سروشتی لە شەقەمەکاندا چیە؟

وەڵام/ دیارە بینینی ئافرەت بۆ پیاو لە تەلەفزیۆنو غەیری تەلەفزیۆن لە دوو حاڵەت بەدەر نیە:

١- بینینێکی ئارەزوبازی (شهوة)و ڕابواردن، کە ئەوەیان حەرامە، چونکە فەسادو فیتنەی لێدەکەوێتەوە.

٢- بینینێك نە ئارەزووبازی تێدایەو نە بە نیازی ڕابواردنەوە بێ، ئەوەیان لەسەر ڕای ڕاست (صحیح)ی زانایان هیچی تیانیەو جائیزە. وەك کە لە (صحیح)ی بوخاریو مسلم هاتووە کە خاتوو عائشة (ڕەزای خوای لێبێ) تەماشای حەبەشیەکانی دەکرد، کە یاریان دەکرد، پێغەمبەریش ﷺ بە عەباکەی عائیشەی داپۆشت بوو وە بڕیاریشی لەسەر ئەمەدا. (فتاوي المرأة: الشيخ محمد بن صالح العثيمين، جمع وترتيب محمد المسند، ١٤٠٩).

دوای هیدایەتدان نوێژەکان قەزا ناکرێنەوە

پ ٣٢/ گەر ئافرەتێك پێشتر نوێژی نەکردبێت، پاشان خوای گەورە هیدایەتی بداتو دەست بکات بە نوێژەکان، ئایا لەسەریەتی نوێژەکانی پێشوی قەزا بکاتەوە؟

وەڵام/ هەرکاتێك مرۆڤ بۆ ماوەی چەند ساڵێك وازی لە نوێژ هێنابوو، پاشان تەوبە بکاتو پارێزگاری نوێژەکان بکات، ئەوا لەسەری نیە نوێژەکانی پێشووی قەزا بکاتەوە. چونکە گەر مەرجی قەزا کردنەوەی لەسەر دابنرێت، ئەوا زۆر کەس لە تەوبەکردن هەڵدێن، ئەوەی کە پێویستە ئەمر بە تەوبەکار بکرێت، پارێزگاریکردنی نوێژەکانەو زۆر کردنی نوێژە سووننەتەکانو کاری چاكو نزیکبوونەوەو ترسان لە خوای گەورەیە.

(فتاوي المرأة: الشيخ ابن جبرين).

بەدەست کەوتنی ژن و پیاو بە یەکتری دەستنوێژ ناشکێ

پ ٣٣/ ئەمڕۆ لەناو مسوڵمانانی عەوامدا گومان و تەمێك لەسەر دەستنوێژ هەڵنەگرتنەوە لە ئافرەت دروست بووە، تۆمەت دەدەنە پاڵ مسوڵمانە مولتەزیمەکان، کە گوایە دینێکی نوێیان داهێناوە. جا حوکمی دەستنوێژ هەڵنەگرتنەوە لە ژن و پیاو لە یەکتری لە

ئیسلامدا چیە؟

وەڵام/ بەپێویستی دەزانم ڕای ئیمامە بەڕێزەکان سەبارەت بەدەست نوێژ هەڵنەگرتنەوە لە ئافرەت بخەمە ڕوو، پاشان تاوتویکردنی ڕاکانیانو بەدیارخستنی ڕای پەسەند (ارجح) تر.

لەناو ئیمامە بەڕێزەکاندا جیاوازی ڕاو بۆچون سەبارەت بە دەستنتویژ گرتنەوە لە ئافرەت هەیە، ئەمەش ڕاکانیانە:

١- مەزهەبی شافعییەکان: بەڕای شافعییەکان گەر پیاو دەستی بە ئافرەتێك بکەوێ، دەستنوێژی بەتاڵ دەبێتەوە، جا دەست کەوتنەکە بە ئارەزو (شهوة) بێ، یان بێ ئارەزوو، ئافرەتەکە پیر بێ، یان گەنج، جوان بێ، یان ناشیرین، مسوڵمان بێ، یان کافر، عەبد بێ، یان ئازاد. دەستنویژ بەتاڵبوونە کە هەردووکیان (پیاو- ژن) دەگرێتەوە، بەڵگەشیان ئەم ئایەتەیە: ﴿**وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ**

تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيداً طَيِّباً﴾ (النساء -٤٣).

٢- مەزهـــەبی مالکییـــەکان: بۆچـــونیان وایـــە دەستکەوتن بە ئافرەت بەم مەرجانەی خـوارەوە دەستنوێژ بەتاڵ دەکاتەوە.

* مەرجی یەکەم: دەست لێدەرەکە بالّغ بێت.

* مەرجی دووەم: دەست لێدراوەکـە لەوانـەبێت، کە وەك نێر یان مێ چێژ وەربگرێو بـا دەسـت لێدراوەکە بالّغ نەبووبێ، یان با دەست کەوتنەکە بە نینۆك یان قژیان لەسەر پەرۆ بێت، جا دەست کەوتنەکە بەدەست بێت یان بە غەیری دەست.

*مەرجی سێیەم: دەست لێدەرەکە مەبەستی بـە دەست لێدانەکەی چێژ وەرگـرتن نـەبووبێ، جـا گـەر بەدەسـت کەوتنەکـەی مەبەسـتی چـێژ وەرگرتن نەبوو لـە کـاتی دەسـت لێدانەکـەیو چـێژی وەرنـەگرت، ئـەوا دەسـتنوێژی دەسـت لێدەرەکە بەتاڵ نابێتـەوە، بـا چـێژیش لـەدوای دەست لێدانەکە وەربگرێ.

٣- مەزهەبی حەنبەلییەکان: بۆچونی حەنبەلییەکان لە بۆچونی ناوبانگیاندا ئەوەیە، کە دەستکەوتن بە ئارەزوو لە ئافرەت دەستنوێژ بەتاڵ دەبێتەوە، بەڵام دەست کەوتن بەبێ ئارەزوو دەستنوێژ بەتاڵ ناکاتەوە، چونکە پێغەمبەر ﷺ لە نوێژدا دەستی بە خێزانەکەی کەوتووەو خێزانەکەشی دەستی بەو کەوتوە، گەر دەست کەوتن بە ئافرەت دەستنوێژی بەتاڵ بکردایە ئەوە پێغەمبەر ئەمەی نەدەکرد، عن عائشة (رضي الله عنهما) قالت: ((كان رسول الله ﷺ ليصلي وأنا لمعترضة بين يديه اعتراض الجنازة، حتى إذا أراد أن يوتر مسّني برجله). رواه النسائي، وفي رواية اخرى عن السيدة عائشة إنها قالت: (كنت أنام بين يدي رسول الله ﷺ ورجلاي في قبلة، فاذا سجد غمزني فقبضت رجلي، فاذا قام بسطتهما والبيوت يومئذ ليس بها مصابيح). سنن النسائي ج١، ص٥٨، واتە: خاتوو عائیشة گوتوویەتی: پێغەمبەر

ﷺ نوێـــژی دەکـــردو منـــیش لـــە بـــەردەمی ڕاکـــشابووم وەك ڕاکـــشانی جـــەنازە، گـــەر بیویستایە نوێژی وتر بکات قاچی لێدەدام (واتە بە قاچی لە دەستم دەدا بۆ ئـەوەی لەبـەردەمی لاچم). لە ڕیوایەتێکی تـردا فەرموویـەتی: لـە بەردەمی پێغەمبەر دەنووستمو هەردوو قاچم لە قیبلە بوو، جا گەر سوجدەی ببردایە ئەوە دەستی دەدا لە قاچمو منیش قاچم وێـك دەهێنایـەوە، گـــەر لـــە ســـوجدەش هەڵـــسایەوە قاچـــەکانم دەهێنایـەوە شـوێنی خـۆیو بـڵاوم دەکـردەوە، ئەوکاتەش ماڵەکان چرای تێدا نەبوو.

٤- مەزهەبی حەنەفییەکان: بۆچونی حەنەفییـەکان ئەوەیە، کە دەست کەوتنی پیاو بە ئـافرەت بـە ئـارەزوو (شـهوة) بێـت، یـان بـێ ئـارەزوو، دەستنوێژی پیاوو ئافرەتەکـە بـەتاڵ ناکاتـەوە. بەڵگەشیان ڕیوایەتەکەی خاتوو عائیـشەیە کـە فەرمویەتی: ((إن النبّي ﷺ كان يُقبِّل أزواجه، ثم يصلي ولا يتوضأ))، واتە: پێغەمبـەری خـوا

هەندێ لـە ئافرەتـەکانی مـاچ دەکـردو پاشـان نوێژی دەکردو دەستنوێژی هەڵنەدەگرتەوە.

هەروا وتویەتی ئایەتی ﴿**أَوْ لامَسْتُمُ النِّسَاءَ**﴾ مەبەست لە (لمس)ی ئەم ئایەتە جوتبوون (جماع)ە.

٥- مەزهەبی زەیـدیو جەعفەرییـەکان: مەزهـەبی زەیـدیو جەعفەرییـەکان بۆچـونیان وایـە، کـە دەسـت کـەوتنی پیـاو بـە پێـستی ئـافرەت دەسـتنوێژی هـەردووکیان (ژنو پیـاو) بـەتاڵ ناکاتەوە، بەڵگەی زەیدیـەکانیش وەك بەڵگـەی حەنەفییەکانە، لە فەرمودەو تەفـسیری ئایـەتی ﴿**أَوْ لامَسْتُمُ النِّسَاءَ**﴾ە.

قسەی پەسەندتر (ارجح) سەبارەت بە دەسـتنوێژ بەتاڵ بوونەوەی دەست کەوتن بە ئافرەت:

ئەم وتەیەی کە پەسەندترو راجیحە لە مەسەلەی دەستنوێژ بەتاڵ بوونەوە ئەوەیە، کە دەست کـەوتن بـە ئـافرەت دەسـتنوێژ بـەتاڵ ناکاتـەوە مەگـەر

دەستکەوتنەکە بە ئارەزووەوە بێت بەڵگـەش لەسـەر ئەمە ئەوەی خوارەوەیە:

یەکەم: بەڵگەی سوننەتی پێغەمبەر:-

أ- لە خاتوو عائیشەوە (ڕەزای خوای لێبـێ): ((ان النبّي ﷺ قبل إمـراة مـن نـسائه ثـم خـرج الى الصلاة ولم يتوضأ) سنن ابـي داود ج١، ص٣٠٢، جامع الترمذي ج١، ص٢٨١، سنن ابن ماجه ج١، ص١٦٨ورواه النسائي وقال عنـه لـيس في البـاب حديث من هـذا الحديث وان كـان مرسـلا، واتـە: پێغەمبـەر ﷺ یـەکێ لـە خێزانـەکانی مـاچ کـردووەو پاشـان چـووە نوێـژو دەسـتنوێژی هەڵنەگرتۆتەوە.

ب- بوخـاریو موسـلیم لـە ئـەبی سـەلەمە (ابـن عبـدالرحمن)، ئـەویش لـە عائیـشەی دایکـی بڕواداران (ڕەزای خوای لێبێ) گێڕاویەتیـەوە کـە وتویەتی: (كنت أنام بين يـدي رسـول الله ﷺ و

رجلاي في قبلة، فاذا سجد غمزني فقبضت رجلي، فاذا قام بسطتهما، قالت والبيوت يومئذ ليس فيها مصابيح).

له ريوايەتێكی تری بوخاریدا سەبارەت بەم مەسەلەیە لە عائیشەوە گێڕاوەتەوە كە گوتویەتی: ((لقد رأيتني و رسول الله ﷺ ليصلي وانا مضطجعة بينه وبين القبلة، فاذا أراد أن يسجد غمز رجلي فقبضتهما)). لەم فەرموودەیەدا بۆمان دەردەكەوێتو بەڵگەیە لەسەر ئەوەی بەتەنها دەست كەوتنی پیاو بە ئافرەت دەستنوێژ بەتاڵ ناكاتەوە.

ج- ئیمام موسلیم لەخاتو عائیشە ریوایەت دەكات كە گوتویەتی: "فقد رسول الله ﷺ ليلة من الفراش، فالتمسته فوقعت يدي على بطن قدميه وهو في المسجد، وهما منصوبتان وهو يقول: **((اللّهم أعوذ برضاك من سخطك، ومعافاتك من عقوبتك، وأعوذ بك منك لا أحصى ثناء**

عليك أنت كما أتيت على نفسك))"، واتـە: شەوێك پێغەمبەر ﷺ لەسەر جێگای نـەمابوو، جا دەستم درێـژ کـردو دەسـتم بـەناو پێیـەکانی کـەوت، کـە لـە نوێـژدا بـوو وە پێیـەکانی بـە وەستاوی ڕاگیر کردبوو دوعای دەکرد.

هەروەها ئەم فەرموودەیەش بەڵگەیە لەسەر بە تەنها دەست کەوتن بە ئافرەت دەسـتنوێژ بـەتاڵ نابێـتەوە.

ئیمـام نـەوەوی (ڕەحمـەتی خـوای لێبـێ) گوتویەتی: ئەم دەست کەوتنە لەسەر پێیـەکانی بەڕووتی نەبووە بەڵکە قاچـی داپۆشـراوە، بـەڵام ئەمـە پێـچەوانەی (ظـاهر)ی فەرموودەکەیـەو پێـچەوانەی وتەکەیـەتی: (علـى بطـن قدميـه)، چـونکە ئـەوەی بـە(ظـاهر) دیـارە ئەوەیـە، کـە هەردوو پێی پیرۆزی پێغەمبەر ڕووت بوون.

د- نەسائی لە خاتو عائیشە ڕیوایەتی کردووە، کـە گوتویەتی: (إن كان رسول الله ﷺ ليـصلي وأنـا

لمعترضة بين يديه إعتراض الجنازة، حتى إذا أراد أن يوتر مسني برجله).

سنن النسائي ج١، ص٨٥.

هەروەها ئەم فەرمودەیەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی دەست کەوتنی پیاو بە ئافرەت دەستنوێژ بەتاڵ ناکاتەوە.

دووەم: ئایەتی ﴿أَوْ لامَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾:

لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا دوو گوتە (قول) هەیە:

١- مەبەست لەئایەتی ﴿أَوْ لامَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾ بریتیە لە دەست لێدان، جا بە هەر ئەندامێکی تر بە لەشی ئافرەت بکەوێ، ئەوا دەستنوێژەکەی بەم دەست لێدانە بەتاڵ دەبێتەوە، ئەم وتەیەش لە ئیبین مەسعودەوە ڕیوایەت کراوە.

٢- وتەی دووەم: مەبەست لە ئایەتی ﴿أَوْ لامَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾ بریتیە لە جوتبوون (جماع)، لە ئیبن عەباسەوە ڕیوایەت کراوە، کە گوتویەتی

وشەی (اللمس وَمَسّ ومباشرة)، لە کیتابی خـوا (قورئان)دا مانای جوتبوون دەگەیەنێ.

تفسیر ابن كثیر ج١، ص٥٠٢-٥٠٣، تفسیر الرازي، ج١، ص١١٢، روح المعاني للالوسي، ج٥، ص٥٤١.

هەروا ئـــایەتی ﴿**وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ**﴾(البقرة-٢٣٧). وە لە ئایـەتی کـە باسی (الظهار) دەکات: ﴿**فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا**﴾(القـصص- ٣) مەبەسـت لـە (مَـسّ) لـــەم ئایەتی یەکەمـداو (تمـاس)ی (ئایـەتی دووەم جوتبوون- جماع)ە.

جـا ڕای پەسـەند لـەو دو (قـول)ەی تەفـسیری ئایەتەکـە، وتـەی دووەمـە. بـە واتـای مەبەسـتی ئایەتەکە جوتبونە، ئەمەش تەرجیحـدانی گـەورەی موفەسیران (ابن جریـر)ە (ڕەحمـەتی خـوای لێبـێ)، وەك کـە ابـن کـثیر لـە تەفـسیرەکەیدا لـەوەوە هێناویـەتیو باسـی کـردووە، کـەوا (ابـن جریـر) گوتویەتی: شایستەترینی ئەم دوو قەولە ئەوەیە کـە

لەمەڕ ئەم ئایەتە ﴿أَوْ لامَسْتُمُ النِّسَاءَ﴾ گوتویەتی: مەبەستی جیماعە، نەك دەست لێدان.

پاشان تەفسیری ئەم ئایەتە ئەوەیە، کە مەبەست لە(مَسّ) جیماعە، کە ئەوەش لە ئیبن عەباسەوە نەقڵ کراوەو بڕیاری لەسەر داوە وەك، کە (شوكاني) گوتویەتی: تەفسیرەکەی ابن عباس ڕاستترین تەفسیرە. چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ داوای لە خوای گەورە کرد، کە لێکدانەوەی قورئانی فێر بکات.

نيل الاوطار للشوكاني، ج١، ص١٩٥، سبل السلام للصنعاني، ج١، ص٨٨.

دەست کەوتنی پیاوان بە ئافرەتان خەڵك بەگشتی پێیەوە گرفتارن:-

(ئاشکرایە کە دەست کەوتنی پیاو بە ئافرەتان لەو شتانەیە، کە خەڵك بەگشتی پێیەوە گرفتار بوونو ناتوانرێ لێی دەرباز بێ. جا گەر ئەم دەست لێکەوتنە دەستنوێژی بەتاڵ بکردایە، ئەوە

پێغەمبەری خوا ﷺ بۆ ئومەتەکەی ڕوون دەکردەوە. ئەو ڕوونکردنەوەش لەناو هاوەڵاندا دەبووە شتێکی مەشهورو باو، کەسێکیش نەبووە ئەوەی نەقڵ کردبێ، کە هیچ کامێك لە صەحابە تەنها دەست کەوتنی بە خێزانەکەی، یان غەیری خێزانەکەی دەستنوێژی شکابێ‌و دەستنوێژی هەڵگرتبێتەوە)

مجموع فتاوى شيخ الاسلام إبن تيمية، ج١، ص٢٣٥.

ئەوەی لەپێشەوە باسکرا لەمەڕ (لمس)ی ئافرەت، کە لە ئایەتە پیرۆزەکەدا هاتووە، مەبەستی پێغەمبەر جیماعە، نەك دەست لێدان، جگە لە جیماع دەست لێدان، یان ماچ کردنی خێزان دەستنوێژ بەتاڵ ناکاتەوە. بەڵام ئەگەر دەست کەوتنەکە بە ئارەزووەوە بوو، ئەوا دەست کەوتنەکە دەستنوێژ بەتاڵ دەکاتەوە، چونکە دەست کەوتن لەو حاڵەتەدا گومانی دەستنوێژ بەتاڵ بوون دروست دەکات، کە ئەویش دەرچونی مەزییە لە دەست

لێدەرو دەست لێدراو (ژنو پیـاو). چـونکە (لمـس) وەك کە حەنبەلییەکان وتویانە، لـە خـودی خۆیـدا دەستنوێژ بەتاڵ ناکات، بـەڵکو سەردەکێـشێو بـۆ دەرچونی مەزی، یان مەنی.

جا کە ئەو قسە (قول)ەمان بـە راجـح دانـا، کـە دەستنوێژ بەدەست کـەوتنی بـە ئـارەزووەوە، بـەتاڵ دەبێتەوە. دەستنوێژ بەتاڵبوونەکەش دەست لێـدەرو دەست لێـدراو دەگرێتـەوە، گـەر هـەرکاتێك هـەر یـەکێکیان هەسـتیان بـە بزوانـی شـەهوەت کـرد، ئەمـەش چ دەسـت لێدەرەکـە پیـاو بێـتو دەسـت لێدراوەکـە ئـافرەت بێـت، یـان بەپێـچەوانەوە ئافرەتەکە بێگانە، یان مـەحرەمی پیاوەکـە بێـت، بچووك بێت یان گەورە.

هـەروەها گـرنگ نیـە دەسـت لێدانەکـە لەسـەر شـتێکەوە بێـت، یـان بـەرووتی، چـونکە ئێمـە دەسـتنوێژ بـەتاڵبوونمان بەدەسـت کـەوتنی بـە شـەهوەتەوە بەسـتۆتەوە. لەوانەیـە ئەوشـتەی کـە

لەسەر پێستی دەست لێدراوەکەیە نەرمو شل بێت، کە زیاتر بزوێنەری ئارەزوو بێت. ئارەزوو بزوانیش دەرچونی ئاوی مەزی بەدواوەیە.

(المفصل في احكام المرأة والبيت المسلم في الشريعة الاسلامية، د.عبدالكريم زيدان، الجزء الاول، ص٩٠-٩٨. الطبعة الثانية، ١٤١٥-١٩٩٤).

گەر پریشکی ئاو بکەوێتە ناو ئەو ئاوەی دەستنوێژی پێ دەشورێ، ئاوەکە پیس ناکات

پ ٣٤/ لەکاتی دەستنوێژ هەلگرتن، یان خۆشوشتندا، گەر پڕیشکی ئاوی هەریەکێکیان بکەوێتە ناو ئەو ئاوەی کە دەستنوێژی پێهەڵدەگیرێ یان خۆی

پێدەشورێ، ئایا ئاوەکە پیس دەبێ، یان دەتوانرێ بەکاربهێنرێ؟

وەڵام/ نەخێر بە کەوتنی ناوەوەی پڕیشکی ئاوی هەر یەکێکیان، ئاوەکە پیس نابێو ئاوەکە پاکەو بە پاکی دەمێنێتەوە. جائیزیشە کە دەستنوێژەکەی پێهەڵبگیرێو خۆی پێبشۆرێ، چونکە پێغەمبەر خوا ﷺو خاتوو عائیشة (رەزای خوای لێبێ) لە یەك مەنجەڵ ئاودا خۆیان شوشتوەو دەستیان خستۆتە ناو ئاوەکەو، هەریەکەیان بەیەکتریان گوتوە: بۆمنی لێگەڕێ.

دیارە لەم دەست خستنە ناوئاوە پڕیشکی ئاوی لەشیان دەکەوێتە ناو ئاوەکەوە، بەڵام ئەگەر ئەو ئاوە بەکارهاتووەی، کە دەپرژێتە ناو ئاوەکەوە زۆر بێت، ئەوا ئاوەکە بۆ خۆپاکردنەوە ناشێتو دروست نیە، ئەمەش لە دوو ریوایەتی ئیمام ئەحمەدی کوڕی حەنبەلدا هاتووە.

هاوڕێیانی ئیمام شافیعی گوتویانە: گەر ئاوە

بەکارهاتووەکە زۆر کەوتە ناو ئاوە پاکەکەوە ئەوە دروست نیە دەستنوێژی پێبشۆردرێ، بەڵام گەر ئاوە بەکارهاتووەکە کەم کەوتە ناو ئاوە پاکەکەوە، ئەوە دروستە دەستنوێژی پێهەڵبگیرێ.

ئەگەر کەمێك خۆڵ بکەوێتە ناو ئاوێ کە دەستنوێژی تێدا هەڵدەگیرێ، ئەوا ئەو ئاوە دروستە بۆ دەستنوێژ هەڵگرتن، بەڵام گەر بوو بە قوڕاو دروست نیە دەستنوێژی پێبگیرێ.

ئەگەر ئاوێك بۆ ماوەیەکی زۆر مابێتەوە، بەهۆی ئەو زۆر مانەوە بەبێ تێکەڵکردنی هیچ شتێك کە بیگۆڕێ، ئەوا ئەو ئاوە پاکەو جائیزە دەستنوێژی پێ بشۆردرێ.

جائیزە لەکاتی دەستنوێژ گرتندا دەست بخەیتە ناو ئاوی جام یان قاپ یان مەنجەڵە ئاوەوە بۆ ئەوەی دەستو دەمو چاوت بشۆی، چونکە سابت بووە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ کە دەستنوێژی لە یەك قاپدا هەڵگرتووەو دەستی پیرۆزی خستۆتە ناو ئاوی

قاپەکە بۆئەوەی ئاوی لــێدەربهێنێ بــۆ شوشــتنی دەمو چاوو هەردوو دەستی. (المفصل في احكام المرأة والبيت المسلم في الشريعة الاسلامية، د.عبـدالكريم زيدان، الجزء الأول، ص٦٦-٦٧).

ئافرەت بۆی دروستە دەرمانی وەستاندنی خوێنی حەیز بەکاربهێنێ

پ ٣٥/ گـەر ئـافرەت بیـەوێ خـوێنی حـەیزی بوەســتێنێت، بــۆی هەیــە دەرمــان بەکاربهێنێ؟

وەڵام/ بەڵێ، چونکە لە ئیمام ئەحمەدەوە هاتووە کە

گوتویەتی: (قەیناکا ئافرەت دەرمانێك بخوات کە خوێنی حەیزەکەی بوەستێنێ، بەمەرجێك گەر دەرمانەکە باوو ناسراو (معروف) بوو.

(المغني ج١، ص٣٦٨، المفصل في احكام المرأة، الجزء الأول، ص١٦٩).

ئافرەتی حەیزدار بۆی دروستە بۆ پێویستییەك بچێتە مزگەوت

پ ٣٦/ ئایا ئافرەتی حەیزدار بۆی جائیزە بچێتە مزگەوتو تێیدا بمێنێتەوە؟

وەڵام/ ئافرەتی حەیزدار بۆی نیە لە مزگەوتدا بمێنێتەوە. بەڵام بۆی (مباح)ەکە بچێتە ناو

مزگەوتو بۆ پێویستییەك تێیدا تێپەڕ ببێت، وەك وەرگرتنی شتێك، یان لەبەرئەوەی ڕێگای بە مزگەوتەوەیە، بەڵگەی ئەمەش ئەوەیە کە پێغەمبەری خوا ﷺ بە خاتوو عائیشەی فەرموو: سەرپۆشەکەم لە مزگەوت بۆ بێنە. ئەویش فەرمووی: من حەیزدارم، پێغەمبەر ﷺ فەرموی: ((ان حيضتك ليست في يدك)). (صحيح مسلم بشرح النووي، ج٣، ص٢٩، إبن ماجة، ج١، ص٣٠٧، سنن البيهقي، ج١، ص ٣٠٨)، واتە: حەیزەکەت لەدەست خۆتدا نیە، هەروەها ئەو حەدیسەی خاتوو عائیشە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: ((لا أحل المسجد لحائض)) اخرجه ابو داود نيل الاوطار للشوكاني، ج١، ص٢٠٩.

هەروەها فەرمودەیەکی تر کە دەفەرموێ: ((لا أحل المسجد لحائض)) اخرجة ابن ماجة.

شەوکانی شەرعناس سەبارەت بەم دوو فەرمودەیە گوتویەتی: ئەم دوو فەرمودەیە بەڵگەن لەسەر

سنوور دانەنانی ماوەی مانەوەی حـەیزدارو، لـەش پیس (جنب) لە مزگەوتدا، ئەمەش بۆچونی زۆربەی زانایانــە. هەنــدێکی تــر لــە زانایــان وەك (داود الظاهری ومزني) گوتویانــە: بـۆ ئـافرەتی حـەیزدار جائیزە بچێتە ناو مزگەوتو تیایدا بمێنێـتەوە.
(نيل الاوطار للشوكاني، ج١، ص٢٢٩، المفصل في احكام المرأة، الجزء الأول، ص١٦٩).

سەرتاشینی منداڵی ساوا، کچیش دەگرێتەوە

پ ٣٧/ لە ئیسلامدا سوننەتە، کە منـداڵی تـازە لەدایك بوو لە حەوتەمین ڕۆژیـدا سـەری بتاشــرێ، جـا گــەر منداڵەکــە کــچ بــوو سەرتاشینەکە ئەویش دەگرێتەوە؟

وەڵام/ بــەڵێ، جـائیزە گــەر کــچ لــەدایك بــوو لــە

حەوتەمین ڕۆژدا سەری بتاشرێ، بەڵگەش بۆ ئەمە ئەوەیە کە ئیمام مالك لە (الموطأ)دا هێناویەتیو بەیهەقیش ڕیوایەتی کردووە لە خاتوو فاتیمەوە، کەوا سەری زەینەبو ئوم کەلثومی کچی تاشیوە، دیارە ئەم کارەی خاتوو فاتیمەش بە ئاگاداری پێغەمبەر ﷺ بووە. (المفصل في احكام المرأة، د.عبدالکریم زیدان، الجزء التاسع، ص١٧٥).

بە دەستکێشیشەوە، جائیز نیە ئافرەت تەوقە لەگەڵ پیاوی بێگانە بکات

پ ٣٨/ گەر ئافرەت دەستکێش لەدەست بکات، ئایا بۆی جائیزە تەوقە لەگەڵ پیاو بکات؟

وەڵام/ جائیز نیە ئافرەت تەوقە لەگەڵ پیاوی بێگانە

(کوڕی مام، کوڕی خاڵ، مێردی خوشـك...هتـد) بکات با دەستکێش لەدەست بکات، بـا لـە ژێـر عەباکەیشی بێـت، یـان شـتێك لەسـەر دەسـتی دابنێت.

(فتاوى المرأة، الشيخ ابن جبرين، جميع وترتيب محمد المسند).

ئافرەت بۆی جائیز نیە لەژێر سەرپۆشەکەیەوە قژی لەسـەر سەری کۆبکاتەوە

پ/٣٩ ئایـا ئـافرەت بـۆی جـائیزە لـەژێر سەرپۆشـەکەوە قـژی لەسـەر سـەری کۆبکاتەوەو بیبەستێت، کاتێك کە دەچێتە دەرەوە، یان کە لە ماڵەوە پیـاوی بێگانـەی لێبێت؟

وەڵام/ نەخێر، گەر قــژ لەســەر ســەر کۆبکرێتــەوەو ببەسترێت لــەلای زانایــان ئافرەتەکــە بەبــەر ئــەو قەدەغە (نهي)یە، یان ئەو (تحذیر)ە دەکەوێت، کە پێغەمبـــەری خـــوا ﷺ حـــەزەری داوە، کـــە دەفەرموێ: **((صنفان من أهل النّـار لم أرهمـا... ونساء كاسيات عاريات مائلات رؤسهن كأسنمة البخت المائلة)).**

بەڵام گەر قژی لەسەر ملی‌یــەوە ببــسەتێت، یــان کۆی بکاتەوەو لەژێر سەرپۆشەکەیەوە بەرزنەبێتــەوە ئەمەیان قەیناکە. قژ کۆکردنی لەژێر سەرپۆش‌و لە دواوەی عەباکەیــەوە بۆیــە حەرامــە، چــونکە وەك نیشانەیەك بەدەردەکەوێت: ئەمەش دەکەوێتە بــابی (التـبرج)و هۆیــەك دەبێــت لــە هۆیــەکانی فیتنــە. لەبەرئەوە جائیز نیە.

(فتاوى المرأة، الشيخ ابن عثيمين).

ژن بۆی هەیە داوای تەڵاق بکات، گەر زانی مێردەکەی نەزۆکە

پ٤٠/ لەپاش پێکهێنانی خێزانو بەسەربردنی ماوەیەکی ژیانی هاوسەرایەتی، گەر ژن منداڵی نەبوو، پاشان لە (فحص)دا دەرکەوت، کە عەیبەکە لە پیاوەکەیەو مەحاڵە منداڵیان ببێ، ئایا گەر ژنەکە حەز بکات بۆی هەیە داوای تەڵاق بکات؟

وەڵام/ گەر دەرکەوت نەزۆکییەکە تەنها لەلایەن پیاوەکەیە، ئەوا ژن مافی داواکردنی تەڵاقی هەیە. گەر پیاوەکە تەڵاقیدا ئەوە باشە، ئەگەر تەڵاقی نەدا ئەوا (قازی) مارەیی‌یەکەی هەڵدەوەشێنێتەوە، چونکە ئافرەتیش مافی منداڵی بونی هەیەو زۆریش لە ئافرەتان لەپێناو منداڵ شوو دەکەن. جا گەر ئەو پیاوەی کە ئافرەتەکەی مارەکردووە نەزۆك بوو ئەوا، ئافرەتەکە مافی داواکردنی تەڵاقی هەیەو مارەیی‌یەکەی هەڵدەوەشێتەوە. لەلای زانایانیش ئەمە بە قسەی

(راجح)دا دەنرێت.

(فتاوى المرأة، الشيخ إبن عثيمين).

کردنی نوێژی سوننەت لە سەفەردا پەسندەو جائیزە

پ٤١/ ئایا لە سەفەردا جائیزە نوێژی سوننەت لەگەڵ نوێژی فەرزدا کورت (قصر) بکرێت؟

وەڵام/ جمهوری زانایان بۆ چونیان وایە، کە هیچ کەراهییەتێك نیە، کە نوێژی سوننەت بکرێت لەکاتی سەفەرو لەنوێژی (قصر)دا.

بەڵگەش ئەم ریوایەتەی بوخاریو موسلیمە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ لەڕۆژی ئازادکردنی مەککەدا لەماڵی (ئوم هان)یدا خۆی شوشتووەو هەشت ڕکات نوێژی سوننەتی کردووە. حەسەن گوتویەتی: ئەصحابی پێغەمبەر ﷺ سەفەریان دەکردو لەپێشو پاش نوێژە فەرزەکان نوێژی سوننەتیان دەکرد.

(فقة السنة، المجلد الأول، ص٢٨٨).

ئافرەت بۆی هەیە لە گرێبەستی هاوسەرێتی مەرج دابنێ، کە ژنی بەسەرنەیەت

پ٤٢/ ئایا ئافرەت لە مارەبڕینیدا دەتوانێ مەرجی ئەوە بخاتە ناو مارەیی‌یەکەی کە مێردەکەی ژنی بەسەر نەهێنێ؟

وەڵام/ بەڵێ ئیسلام مافی ئافرەتی داوە مەرج دابنێ لەسەر پیاو، کە ژنی بەسەر نەهێنێ، جا گەر ئافرەتەکە لە عەقدەکەدا مەرجی دانا ئەوە ئەو مەرجە ڕاستەو دروستە. مافی هەڵوەشانەوەی ئەم عەقدەشی هەیە، گەر مێردەکەی ئەم مەرجەی بەجێنەهێنا، ئافرەتەکەش هیچ مافی نافەوتێ لەم هەڵوەشانەوەیە، مەگەر بە موخالەفەی مێردەکەی ڕازی بێت‌و، ئنجا هەڵیوەشێنێتەوە. ئەمەش بۆ چونی ئیمام ئەحمەدەو ئیبن تەیمیەش بەڕاستی داناوە هەروەها (ابن القیم)یش.

بەڵگەی ڕاستی ئەم بۆچونەش ئەم دوو فەرمودەی پێغەمبەرە:-

١- بوخاریو مسلم ڕیوایەتیان کردوە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((**إن أحق الشروط أن توفوا ما إستحللتم به الفروج**)).

٢- رويا عن عبدالله بن ابي مليكة ام المسور بن مخرمة انه سع رسول الله ﷺ على المنبر يقول: ((**إن بني هشام بن المغيرة إستأذنوني أن ينكحوا إبنتهم من علي بن ابي طالب، فلا آذن لهم، ثم لا آذن ، ثم لا آذن الا ان يريد إبن أبي طالب أن طلق إبنتي وينكح إبنتهم ، فانما إبنتي بضعة مني، يريبني ما أرابها، ويؤذيني ما اذاها**))، واتە: لە عبداللە کوڕی ئەبی مولەیکەوە کەمسوەری کوڕی مەخرەمە باسی بۆ کردوە، کە لەسەر مینبەر گوێی لە پێغەمبەری خواوە بووە فەرموویەتی: (بەنی هشامی کوڕی موغیرە

داوای ئیزنیان لـێکردم، کە کچەکەیان لە عەلی کوڕی ئەبی تالب مارەبڕ بکـەن، منـیش ڕێیـان پێنادەم، پاشان ڕێیان پێنادەم، مەگـەر کـوڕی ئەبی تالب بیەوێ کچەکەم تەڵاق بدات، چـونکە ڕاستی کچەکەم بەشێکە لەمن، ئـەوەی توشـی ئەو دەبێ توشی منیش دەبێ، بە ئازاردانی ئەو ئازار بەمن دەگات).

(دیـارە پێغەمبـەر ﷺ مـەرجی لەسـەر ئیمـام عەلی داناوە لەکاتی مارەبڕی فاتیمەدا).

(فقه السنة، المجلد الثاني، الطبعة الرابعة، ص١٠٠).

لە چەند حاڵەتێك جائیزە ژن نەهـێڵـێ منداڵی ببێ

پ ٤٣/ لـە چ حاڵـەتێك جـائیزە ژن نەهێڵــێ منداڵی ببێ؟

وەڵام/ ئیسلام لە بارودۆخی تایبەتیدا سنورردانان بۆ منداڵ بوون (تحدید النسل)ی قەدەغە نـەکردووە،

جا چ بە وەرگرتنی دەرمانی (منع الحمل) بێ، یان هەر هۆیەکی تری منداڵ نەبوون بێ:

١- گەر پیاو منداڵی زۆر بوو نەیدەتوانی هەستێ بە پەروەردەکردنیان بە پەروەردەیەکی ڕاست (صحیح)ەوە، ئا لەوکاتەدا ڕێی پێدراوە (مباح)ە کە سنوور بۆ منداڵبوون دابنێ.

٢- گەر ژنەکە بێهێزو لاواز بوو، نەخۆش بوو، یان پیاوەکە فەقیر بوو. ئا لەم حاڵەتانەی کە لەسەرەوە باسکران دروستە (تحديد النسل) بکرێ، هەندێ لە زانایان وادەبینن، کەسنوور بۆ منداڵبوون لەم حاڵەتانە نەك تەنها (مباح)ە بەڵکو (مندوب)ە.

وێڕای ئەم حاڵەتانە ئیمام غەزالی حاڵەتێکی تریشی هێناوە، کەوا گەر ژن لە جوانیەکەی خۆی ترسا کە جوانیی نەمێنێ، ئەوا مافی ژنو مێردەکە قەدەغەی منداڵبوون بکەن.

(فقه السنة، الملجد الثالث، الطبعة الرابعة، ص١٦٨).

دەست کەوتن بە عەورەتی منداڵەکەت، دەستنوێژ ناشکێ

پ ٤٤/ گەر ئافرەتێك دەستنوێژی هەڵگرتبوو پاشان هەستا بە پاککردنەوەی منداڵەکەی دەستی بە عەورەتی منداڵەکەی کەوت، ئایا ئەو ئافرەتە دەستنوێژەکەی دەشکێ؟!

وەڵام/ هەرکەسێك دەستی بە عەورەتی غەیری خۆی بە ئارەزوو (شهوة)تەوە بکەوێت دەستنوێژەکەی دەشکێ، بەڵام جیاوازی دەربارەی دەست کەوتن بەبێ ئارەزوو هەیە. ڕای پەسەند ئەوەیە، کە دەست کەوتن بە عەورەتی منداڵ لەکاتی پاککردنەوەیدا، دەستنوێژ بەتاڵ ناکاتەوە، چونکە عەورەتی منداڵ جێی شەهوەت نیە، شتێکە کە خەڵك بەگشتی پێیەوە گرفتارن، گەر بەمە دەستنوێژ بەتاڵ بێتەوە ئەوە دەبێتە مەشەقەتو زەحمەت لەسەر ئەو کەسە.

(فتاوى إمرأة، الشيخ إبن جبرين، جمع وترتيب: محمد المسند، ص١٨، الطبعة الأولى، ١٤٠٩هـ).

به تێپه‌ڕبوونی سێ میل ده‌توانرێ نوێژ کورت بکرێته‌وه

پ ٤٥/ گەر ئافرەت یان پیاو بیەوێ بچێتە سەفەر، دەبێ ماوەکەی چەند بێت بۆ ئەوەی نوێژەکەی کورت بکاتەوە لە چوار رکاتیەوە بۆ دوو رکات؟

وەڵام/ لە یەحیای کوڕی یەزیدەوە گێڕراوەتەوە، کەوا گوتویەتی: (سألت أنس بن مالك عن قصر الصلاة فقال أنس كان النبّي ﷺ إذا اخرج مسيرة ثلاثة اميال او فراسخ يصلي ركعتين). (رواه احمد ومسلم وابو داود والبيهقي)، واتە: لە ئەنەسی کوڕی مالیکم پرسی دەربارەی کورتکردنەوەی نوێژ، ئەنەس گوتی: پێغەمبەر ﷺ گەر ماوەی سێ میل یان فەرەسەخ لەشار دەربچوایە

نوێژەکەی دوو ڕکات دوو ڕکات دەکرد. حافظ ابن حجر لە کتێبی(الفتح)دا گوتویەتی: ئەم فەرمودەیە ڕاستترینو ڕاشکاوترین فەرموودەیە لە ڕوونکردنەوەی ئەمەدا.

ئەوەی زانراوو دیارە ئەوەیە کە یەك فەرسەخ=٥٥٤١ مەتر،و یەك میل = ١٧٤٨ مەتر.

جا دەرکەوت کە پێغەمبەری خوا کەمترین ماوە کە نوێژی تێدا کورت کردبێتەوە بریتیە بووە لە (٣) میل کە دەکاتە پێنج کیلۆمەترو دو سەدو چلو چوار مەتر.

کەواتەمسولّمان گەر ماوەی ئەمچەند کیلۆمەترەی کە باسکرا لە شار دەرچوو، دەتوانێ نوێژ کورت بکاتەوە لەچوار رکاتییەوە بۆ دوو ڕکات، جگە لە نوێژی بەیانیو مەغریب، کە کورت ناکرێنەوە.

(فقه السنة، المجلد الأول، الطبعة الأولى، ص٢٨٤).

نوێژ کورتکردنەوە لە دەرەوەی شار

دەست پێدەكات

پ ٤٦/ ئایا لـە چ شـوێنێك نوێـژ كورتكردنـەوە دەست پێدەكات، واتە لە دەرەوەی شار، یـان لەناو شار؟

وەڵام/ بە بۆچونی جمهوری زانایـان، كورتكردنـەوەی نوێژ بە جیابوونەوە لە شوێنی خۆتو دەرچون لـە شار دەست پێدەكات. ئەمەش مەرجێكەو تـەواو كامڵ نابێـت، تا نەچیتە ناو یەكـەم مـاڵی ئـەو شوێنەی كە بۆی دەچێت.

ابن المنذر وتویەتی: نەمزانیوە پێغەمبـەری خـوا ﷺ لە سەفەریدا نوێژی كورت كردبێتەوە، مەگـەر لەدوای دەرچونی لەشاردا بێت.

ئەنـەس وتویـەتی: لەگـەڵ پێغەمبـەر ﷺ نوێـژی نیوەڕۆم كرد بە چوار ڕكاتیو لـە (ذي الحليفـة) بـە دوو ڕكـاتی (رواه الجماعـة). بـەڵام هەنـدێ لـە (سـلف) وادەبیـنن، كـە هەركەسـێك نیـەتی سـەفەری هـەبێت

نوێژەکەی کورت دەکاتەوە با لە ماڵەکەیشیەوە بێت.

(فقه السنة، المجلد الأول، ص٢٤٠).

بەبێ دیاریکردنی مانەوەی سەفەر دەتوانرێ نوێژ کورت بکرێتەوە

پ ٤٧/ ئەو کەسەی سەفەر دەکات، چەند ڕۆژ بۆی جائیزە نوێژ کورت بکاتەوە؟

وەڵام/ سەفەرکار بۆی هەیە نوێژ کورت بکاتەوە، تا لە سەفەردا بێت. گەر بۆ پێویستییەك مایەوەو چاوەڕوانی بەجێهێنانی پێویستییەکەی بوو، ئەوا نوێژەکەی کورت دەکاتەوە، با بۆ ماوەی چەند ساڵێکیش بمێنێتەوە. چونکە هەر بە سەفەرکار (مسافر) دادەنرێت. گەر نیەتی مانەوەی هەبوو بۆ ماوەیەکی دیاریکراو ئەوا (ابن القيم) وایداناوە، کە مانەوە لە سەفەر لە حوکمی سەفەر دەرناچێت، جا سەفەرەکە بۆ ماوەیەکی کەم بێت، یان بۆ ماوەیەکی درێژ خایەن بەمەرجێ لەوشوێنە

نیشتەجێ نەبێت کە تێیدا ماوەتەوە.

سەبارەت بە مانەوەی چەند ڕۆژ، زانایان ڕای زۆریان هەیە کە (ابن القیم) کورتی کردۆتەوەو ڕایەکەشی سەرکەوتووە کە گوتویەتی: پێغەمبەری خوا ﷺ بیست ڕۆژ لە (تەبوك) ماوەتەوەو نوێژی کورت کردۆتەوەو، بە ئوممەتی نەفەرمووە هیچ پیاوێك نوێژ کورت نەکاتەوە، گەر لە شوێنی مەبەست زیاتر مایەوە. بەڵام خۆی ئەوەندە ڕۆژە تێیدا مایەوە، ئەم مانەوەیە لەسەفەردا لەحوکمی سەفەر دەرناچێت با سەفەرەکە کورت، یان درێژە بکێشێ، گەر نیشتەجێی ئەوێ نەبێت و نیازی مانەوەی ئەوشوێنەی نەبێت. دیارە سەلەفو خەلەف سەبارەت بەمە جیاوازی زۆریان هەیە.

لە صەحیحی بوخاریدا هاتووە، کە ئیبن عەبباس گوتویەتی: پێغەمبەر ﷺ لە هەندێ سەفەرەکانی ماوەی نۆزدە ڕۆژ نوێژی دوو ڕکاتی کردووە، ئێمەش گەر نۆزدە ڕۆژ بمابایـنەوە نوێژمان بە دوو

ڕکـاتی دەکـرد، ئەگـەر لەمـەش زیـاتر بمابایـنەوە نوێژەکانمان بەتەواوی دەکرد.

میسوەری کوڕی مەخرەمـە گوتویـەتی: لەگـەڵ (سەعد)دا لە هەندێ گوندی شام ماوەی چـل شـەو ماینەوەو سەعد نوێژی کورت دەکردەوە.

نافع وتویەتی: (ئیبن عومەر ماوەی شەش مانگ لە (ئازربایجان) ماوەتـەوەو نوێـژی بـە دوو ڕکـاتی کردووە، کە بەفر ببووە بەربەست لەبەردەمی چـونە ناوی).

حفصی کوڕی عبداللە گوتویەتی: (ئەنەسی کـوڕی مالك دوو ساڵ لە شام ماوەتەوە نوێـژی سـەفەریی (صلاة المسافر)ی دەکرد.

ئەنــەس گوتویــەتی: هــاوەڵانی پێغەمبــەر ﷺ حەوت مانگ لە (رام هرمـز) ماونەتـەوەو نوێـژیان کورت کردۆتەوە.

حەسەن گوتویەتی: لەگـەڵ عەبـدورەحمانی کـوڕی سەمورە لـە (کـابول) دوو سـاڵ ماونەتـەوە نوێـژی

کورت دەکردەوەو نوێژەکەی (جەمع) نەدەکرد. ئا ئەمە ڕینوێنی پێغەمبەرو هاوەڵە بەڕێزەکانە وەك دەبینی، کە ئەویش ڕاست پێکاو (صواب)ە.

هەر چوار ئیمام (ڕەزای خوایان لێبێ) یەك دەنگن لەسەر ئەوەی، گەر یەکێك بۆ پێویستییەك لە سەفەر مایەوەو چاوەڕوانی جێبەجێکردنی پێویستییەکەی دەکردو دەیگوت ئەمڕۆ نائەمڕۆ دەردەچم، ئەوا هەردەم بۆی هەیە نوێژ کورت بکاتەوە. جگە لە ئیمام شافیعی نەبێت. کە لە یەکێك لە دوو قەولەکەی کە بەلای ئەو ماوەی حەڤدە یان هەژدە ڕۆژ مایەوە، دوای ئەوە نابێ نوێژ کورت بکاتەوە، ابن المنذر لە کتێبەکەی (اشراف)دا گوتویەتی: زانایان کۆڕان لەسەر ئەوەی، کە سەفەرکار بۆی هەیە نوێژ کورت بکاتەوە مادام مەبەستی مانەوە نەبێت، با چەندەها ساڵی بەسەردا بڕوات.

(فقه السنة، المجلد الأول، ص٢٨٧-٢٨٨).

ئیمساکیەی ڕەمەزان بیدعەیەو

هیچ ئەسـڵێکی نیـە

پ ٤٨/ هەنـدێ لـە کاتـەکانی مـانگی ڕەمـەزان دەبینین کە خانەیەکی بۆ دانراوە بە نـاوی (امـساك) واتـە: خـۆگرتن لـە خـواردنو خواردنـەوە کـە بـەر لـە (دەسـتنوێژ) یـان (پازدە) دەقیقەی نوێـژ بـەیانی دادەنرێـت، جا ئایا ئەم (امساك)ە هیچ ئەسڵی هەیە؟

وەڵام/ ئـــەم (امـــساك)ەی ڕۆژووی ڕەمـــەزان لـــە بیدعەکانە، لە سـوننەتدا هـیچ ئەصـڵێکی نیـە، بـەڵکو سـوننەت پێـچەوانەیەتی. چـونکە خـوای گـەورە لــە قورئانــدا فەرمویــەتی: ﴿**وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ**﴾(البقـرة-١٨٧)، واتە: بخۆنو بخۆنەوە تاسپیایی بەیانی لـە ڕەشایی فەجردا بەدیار دەکەوێت.

پێغەمبەریش ﷺ فەرمویەتی: ((**إن بـلالا يـؤذن**

بليل فكلوا واشربوا حتى تسمعوا آذان إبن مكتوم فأنه لايؤذن حتى يطلع الفجر)) واتە: بيلال بەشەو بانگ دەخوێنێ، جا ئێوەش بخۆنو بخۆنەوە، تا ئەو کاتەی گوێتان لە بانگی ئیبن مەکتوم دەبێت.چونکە تاوەکو بەرەبەیان هەڵنەیەت، بانگ ناخوێنێ، لەبەر ئەوە ئەو (امساك)ەی خەڵك دەیکەن زێدەڕۆییە لە دینی خوادا. پێغەمبەریش ﷺ فەرموویەتی: ((هلك المتنطعون، هلك المتنطعون، هلك المتنطعون... بە هیلاك چون ئەوانەی لە دین، زیادەڕۆیی دەکەن)).

(أسئلة واجوبة عن اللفاظ ومفاهيم في ميزان الشريعة، محمد العثيمين، الطبعة الأولى١٤١١).

گەر ئافرەت پێش چلە پاك بۆوە، واجبە نوێژ بکات و ڕۆژو بگرێ

پ ٤٩/ گەر ئافرەتی زەیسان پێش تەواوکردنی چل ڕۆژ پاك بۆوە، ئایا لەسەری واجبە بەرۆژوو ببێو نوێژ بکات؟

وەڵام/ بەڵێ، هەر کاتێ ئافرەتی زەیسان پێش چلە پاك بۆوە، لەسەری واجب دەبێت بەڕۆژوو ببێ، گەر لە ڕەمەزان بوو لەسەریەتی نوێژ بکات. هەروا مێردەکەشی بۆی هەیە جیماعی لەگەڵ بکات، چونکە پاك بۆتەوە.

پ٥٠/ گەر لە ڕۆژی ڕەمەزان چەند دڵۆپە خوینێکی سادە لە ئافرەتێ بێتەدەر، ئەو خوێنەش بە درێژایی مانگی ڕەمەزان، بە بەردەوامی بێتەدەرو ئافرەتەکەش بەڕۆژوو بێ.. ئایا ڕۆژووەکەی تەواوە؟

وەڵام/ بەڵێ، ڕۆژەوەکەی تەواوە، ئەو چەند دڵۆپە

خوێنە هیچ نیە، چونکە ئەمە هی دەمارە، لە عەلی کوڕی ئەبی تالیبەوە هاتوە کە گوتویەتی ئەو چەند دڵۆپانە وەك لوت پژانە، ئەوەیان حەیز نیە.

کابان بۆی هەیە لە ڕەمەزان تامی چێشت بکات

پ٥١/ ئایا ئافرەت بۆی هەیە لە مانگی ڕەمەزان تامی چێشت بکات کاتێك خۆی بەرۆژوو بێت؟

وەلام/ بەڵێ، هیچی تێدا نیە لەبەر پێویستی تامی چێشت بکاتو ئەوەی تامی کردووە قوتی نەداتو فڕێی بداتە دەرەوە.

ئافرەتی حەیزدار، یان زەیستان گەر پێش نوێژی بەیانی پاك بۆوە، بۆی جائیزە بەرۆژو ببێت

پ ٥٢/ گەر ئافرەتی حەیزدار یان زەیسان پێش نوێژی بەیانی پاك بۆوە دوای فەجر

خـۆی شوشـت، ئایـا بـۆی جـائیزە بـەڕۆژوو بێتو ڕۆژەکەی تەواوە؟

وەلاَم/ بەڵـێ، ڕۆژوی ئافرەتی حەیزدار، یان زەیسان پێش نوێژی بەیانی لەدوای بەرەبەیان خۆی بشوات دروستە... هەروەها زەیستانیش. چونکە ئەوکاتە بە ئەهلی ڕۆژوگـر دائـەنرێتو، وەك ئـەو کەسـە وایە، کە جەنابەتی لەسەرەو ڕۆژوەکەشی تـەواوە، خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿**فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ**﴾ (البقرة– ١٨٧).

جا کە خوای گەورە ڕێگەی دابێ بـەجیماع کـردن تا کاتی بەرەبەیان، دیارە خۆشوشـتنیش دەکەوێتـە دوای بەرەبەیان. خاتو عائیـشة (ڕەزای خوای لێبێ) گوتویەتی: ((ان النبّي ﷺ کـان یـصبح جنبـا مـن جماع أهله وهو صائم))، واتە : پێغەمبەری خوا بـە جەنابەتەوە ڕۆژی کردۆتـەوەو بـەڕۆژوش بـووە. لـە

جەنابەت خۆی نەدەشوشت مەگەر دوای بەرەبەیان، نەبێت کە بەرۆژووش بووە.

پ ٥٣/ گەر ئافرەت خوێنی بینیو بۆی ڕوون نەبۆوە ئەو خوێنە خوێنی حەیزە، ئایا ڕۆژوی ئەو ڕۆژەی چۆنە؟

وەڵام/ ڕۆژووی ئەو ڕۆژەی تەواوە، چونکە ئەسڵ ئەوەیە بەدەرکەوێ کە حەیزە.

(٥٢) سؤال عن احكام الحيض، فضيلة الشيخ محمد بن صلاح العثيمين، دار الفيحاء، ١٩٩٣.

جائیزە دەرمان بۆ قەڵەوبون بەکاربهێنرێت

پ ٥٤/ ئایا جائیزە ئافرەت دەرمانو خواردن بخوات بۆ قەڵەوبون؟

وەڵام/ بەڵێ، جائیزە ئافرەت ئەو دەرمانە بخوات، کە قەڵەوی دەکات. ئەبو داود لە کتێبی (سنن)دا

بابێکی دەربارەی قەڵەوی دانـاوە، لـە سـەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ بەکارهێنانی دەرمـان بـۆ قەڵەوکردنی ئافرەت شتێکی باوو ناسراو بووە. لە مەدینە ئافرەتانیش بەکاریان دەهێنا، دیاریـشە، کـە مـسوڵمانان لـە پێغەمبـەرەوە ڕێ پێـدانی بەکارهێنانی دەرمانیان دەزانی.

لـە کتێبـی (الفتـاوی الخانیـة في فقـه الحنیفـة)دا هاتووە کە: ئافرەتێك جۆرە خواردنێکی دەخوارد بۆ قەڵەوبونی، جا ئەبو مطیع البلحـیني وتی: قەیناکە بیخوات، گەر تێر بوو زیاتری لـێ نەخوات.

بەڵام پیاو کەراهەتی هەیە، کە خۆی قەڵەو بکات بە دەرمانو خواردن وەك کە حەنەفییەکان ئەمـەیان دەربڕیوە. جا لە کتێبی (الفتاوی الهندیة)ی فیقهـی حەنەفیـدا هـاتووە کـە: ئـافرەت گـەر خـۆی بـۆ مێردەکەی قەڵەو بکات، ئـەوا قـەیناکا، بـەڵام بـۆ پیاو کەراهەتی هەیە. بەڵام گـەر پیـاو زۆر بێهێـزو لاواز بوو، ئەوا بۆی دروستە خـۆی قەڵـەو بکـات، ئەمەش لەسەر ئەو ئەساسەی، کە خـۆی چارەسـەر

دەكات، قەڵەویەكەش دەبێت كەم بێت.

(المفصل في احكام لمرأة والبيت المسلم في الشريعة الاسلامية، د.عبدالكريم زيدان، الجزء الثالث، ص١٠٠-١٠١)

ئافرەت لەبەر سەرما بۆی جائیز نیە نەهێڵێ مێردەكەی لەگەڵی جوت ببێ

پ٥٥/ ئایا لەبەر سەرماوسۆڵە یان شتی تر، ئافرەت بۆی هەیە نەهێڵێ مێردەكەی لەگەڵی جوت ببێ؟

وەڵام/ نەخێر بۆی نیە، شێخ الاسلام ابن تیمیة گوتویەتی: ئافرەت بۆی نیە قەدەغەی مێردەكەی لە جوتبون بكات، بەڵكو مێردەكەی بۆی هەیە جیماعی لەگەڵدا بكات. جا گەر توانی خۆی بشوات، ئەوا باشە، ئەگینا تەیەمموم دەكات.

(مجموع الفتاوى لابن تيمية، ج٢١، ص٤٥٤).

گەر ئاو دەست نەكەوت، پیاو بۆی جائیزە

لەگەڵ خێزانەکەی جوت ببێ

پ ٥٦/ گەر ئاو دەست نەکەوتو ئاو نەبوو، ئایا پیاو بۆی جائیزە لەگەڵ خێزانەکەی جوت ببێ؟

وەڵام/ بەڵێ، جائیزە وەك كە ئیبن تەیمیە وای گوتوە، ئەمەش وتەی زانایانە کە ئەمانەن: (جابری کوڕی زەیدو حەسەنو قەتادەو سەوریو ئەوزاعیو ئیسحاق). بەڵگەش لەسەر ئەمە ئەوەیە، کە ئەبوذەر بە پێغەمبەری خوای ﷺ فەرموو: ((من لەئاو دورمو خێزانەکەیشم لەگەڵەو تووشی جەنابەت دەبم، ئایا بە لەش پیسییەوە نوێژ بکەم؟) پێغەمبەر خوا ﷺ فەرموی: ((الصعید الطیب طهور)) واتە: خۆڵی پاك پاکت دەکاتەوە واتە: تەیەمومی پێدەکات. هەروەها ئیبن عەبباس جاریەکی ڕۆمی هەبوو جیماعی لەگەڵ کردووە، کە ئاویش نەبووەو نوێژی بە

تەیەممومم بۆ هاوڕێکانی کردووە، لەو هاوڕێیانــەش عــەماری کوڕی یاسر بووەو نکۆڵیان نەکردووە.

(سنن الكبرى، للبيهقي، ج١).

ئەبی مالکی غەفاری گوتویەتی: بە پێغەمبــەری خوام گوت: (أأجامع إمرأتي وأنا لا أجد الماء؟ قال: جامع إمرأتك وإن كنت لاتجد الماء الى عشر حجـج، إن التراب كافيك) لە کاتێك ئاوم دەســت نەکــەوێ، ئایا بۆم هەیە لەگەڵ خێزانەکەم جوت بم، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: گەر مــاوەی دە ســاڵ ئــاوت دەســت نەکەوت لەگەڵ خێزانەکەت جوت بە، خــۆڵ بەســتە تەیەمومی پێ بکەیت.

(البدائع، ص٤٥، المفصل في أحكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، ج١، ص١٧٣).

پ ٥٧/ ئەگــەر لــە داوێنـــی ئــافرەت هــەوا دەربچێ، ئایا دەستنوێژ دەشکێ؟

وەڵام/ بــە دەرچــونی هــەوا لــە داوێنـــی ئــافرەت دەستنوێژی پێ ناشــکێ، چــونکە لــە شــوێنێکی

پیسەوە دەرناچێ. (الشـيخ إبن عثيمين) أكثر من (١٠٠) جواب للمرأة – خالد الحسينات.

بە ڕاوەستانەوی جائیزە خواردن بخورێت

پ ٥٨/ ئایـا جـائیزە خـواردن بەراوەسـتانەوە بخورێت؟

وەڵام/ بەڵــێ، خــواردن دروســتە بــە ڕاوەســتانەوە بخورێت، وەك ابـن حـزم وای گوتـوە (المحلى لإبـن حـزم، ج٧، ص٥١٩، لـە سـنن إبـن ماجـه، ج٢، ص١٠٩) هاتووە لە ئیبن عومەرەوە کە گوتویەتی (كنا على عهد رسول الله ﷺ نأكل ونحن نمشي)، واتــە لــە ســەردەمی پێغەمبــەری خــوا ﷺ بــە ڕۆیــشتنەوە خواردنمــان دەخــوارد. جــا گــەر بــە ڕۆیــشتنەوە خــواردن جــائیز بێــت ئــەوا بــە ڕاوەستانەوە لەپێشترو دروستترە.

(الفصل في احكام المرأة، ج٢، ص١٠٩).

ئاو خواردنەوە بە ڕاوەستانەوە جائیزە

پ ٥٩/ ئایا جائیزە ئاو بەراوەستانەوە بخورێتەوە؟

وەڵام/ بەڵێ جائیزە، چونکە پێغەمبەری خوا بەراوەستانەوە ئاوی خواردۆتەوە وەك ئیبن عەباس گوتویەتی: (اتيت النبّي ﷺ بدلو من ماء زمزم فشرب وهو قائم... دەولکەیەك ئاوی زەمزەمم بۆ پێغەمبەر هینا، ئەویش بە ڕاوەستانەوە خواردیەوە) متفق عليه. هەروەها ئیمام عەلی (ڕەزای خوای لێبێ) کە ئاویان بۆ هێناوە دەستو دەمو چاوی شوشتووەو پاشان بە ڕاوەستانەوە بەرماوەی ئاوەکەی خواردۆتەوە پاشان گوتویەتی: خەڵکانێك پێیان ناخۆشە بە ڕاوەستانەوە ئاو بوخرێتەوە، بەڵام پێغەمبەر ئەوەی کردووە وەك من کردومە.

عن علي (رضي الله عنه) (إنه صلى الظهر ثم

قعد في حوائج الناس في رحبة الكوفة حتى حضرت صلاة العصر،ثم أتي بماء فشرب وغسل وجهه ويديه، وذكر رأسه ورجليه، ثم قام فشرب فضله وهو قائم، ثم: إن ناسا يكرهون الشرب قائما، وإن النبّي ﷺ صنع مثل ماصنعت). اخرجه البخاري في الصحيح، ٨١/١٠.

(مصابيح السنة، للإمام البغوي، المجلد الثالث، ص١٧٥).

بەرماوەی ئادەمیزادو ئاژەڵ پاکن

پ ٦٠/ ئایا بەرماوەی ئادەمیزاد، یان ئاژەڵ پاکە؟

وەڵام/ بەڕای گشت زانایان بەرماوەی ئادەمیزاد چ مسوڵمان، یان کافر پاکە. زانایان یەك دەنگن لەسەر پاکی بەرماوەی ئەو ئاژەڵەی، کە گۆشتی دەخورێ، دروستیشە بەرماوەکەی بخورێتەوە خۆی پێ پاك بکرێتەوە، وەك دەستنوێژی پێ هەڵبگرێ. بەرماوەی پشیلەش پیس نیەو دروستە

بەرماوەکەی دەستنوێژی پێ هەڵبگیرێ، چونکە لە فەرمودەی پێغەمبەر خوادا ﷺ هاتووە کە پشیلە پیس نیە: **(انها ليست بنجس، إنها من الطوافين عليكم والطوافات)** لە خاتوو عائیشەوە، کە فەرموویەتی: رأيت رسول الله ﷺ يتوضأ بفضلها). رواه أبو داود في (سننة)، واتە خاتو عائیشە گوتویەتی پێغەمبەری خوام بینیوە بە بەرماوەی پشیلە دەستنوێژی هەڵگرتووە.

المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، ج١، ص٣٠.

خوێنی لێڵ و زەرد لە کاتی حەیز بە خوێنی حەیز دادەنرێت

پ ٦١/ ئایا خوێنی ڕەنگ لێڵ (الكدرة)و

لـەکاتی حــەیزدا بێتــە دەرەوە بــەخوێنی حەیز دادەنرێت؟

وەڵام/ هەرچەندە لەنێو زانایاندا جیاوازیان دەربارەی ئەم جۆرە خوێنە هەیە، بەڵام ڕای پەسند (ارجح) ئەوەیــە بــەڵێ، گــەر لــەماوەی حــەیزدا خــوێن هاتەدەرەوە، کە ڕەنگی زەرد، یان لـێڵ بـوو بـەو خوێنە، ئەوا بە خوێنی حەیز دادەنرێت. بەڵام گەر خوێنی زەرد، یان لـێڵ دوای تـەواوبوونی مـاوەی حەیز بێتە دەرەوە، ئەوە ئەو خوێنە بە خوێنی حەیز دانانرێت. بە بەڵگەی حەدیـسی أم عطيـة (ڕەزای خوای لێبێ)، کە گوتویەتی: (كنا لا نعـد الـصفرة والكدرة بعد الطهـر شـيئا). لـە (نيـل الاوطـار)ی شـوکانی، ج١، ص١٧٣دا هــاتووە، کــە لەســەر حەدیسی أم عطيـة داود گوتویــەتی: حەدیــسەکە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی، کە خـوێنی ڕەنـگ زەردو لێڵ گەر دوای پاکبوونەوە هاتە دەرەوە بە خوێنی حەیز دانانرێت، بەڵام لەکاتی حەیزدا گەر ئەم دوو

جۆرە خوێنە بێتەدەرەوە بەخوێنیحەیز دادەنرێت).
المفصل في أحكام المرأة، الجزء الأول، ص١٠٧.

ژن کە منداڵی بوو، خوێنی بەدوادا نەهات، خۆشـوشتنی لەسەر نیە

پ ٦١/ گەر ئافرەت منداڵی بوو خوێنی بەدوادا هـات، لـەنێو زانایـان هـیچ جیاوازیـەك لەسەر واجبییـەتی خۆشوشـتن نیـە. بـەڵام گـەر ئـافرەت منـداڵی بـوو خـوێنی بـەدوادا نـەهات واتـە (خـوێنی منـداڵ بـوون) ئایـا خۆشوشتن دەکەوێتە سەر ئەو ئافرەتە؟

وەڵام/ وتەی ئیمـام الخرقـي الحنبلـي ئەوەیـە، گـەر ئـــافرەت منـــداڵی بـــوو خـــوێنی لـــێنەهات خۆشوشـتنی ناکەوێتـە سـەر، هـەروەها خـاوەنی کتێبی (المغني، ابن قدامة) گوتویەتی: ئەوەی کە ڕاست (صـحیح) بێـت ئەوەیـە، کـە خۆشوشـتنی ناکەوێتە سەر ئەو ئافرەتەی، کە بەمجۆرە منـداڵی

دەبێ‌و خوێنی لـێ نایەتەدەرەوە، چونکە (واجب) بوون بە حوکمێکی شەرعی (ثابت) دەبێت، هـیچ دەقێکیش دەربارەی ئەم خۆشوشتنە نەهاتووە.

(مفصل في أحكام المرأة، ج١، ص١٠٩).

بە زۆرلێکردن تەلاق ناکەوێ

پ ٦٣/ گـەر زۆر لـەپیاو بکرێـت، کـە ژنەکـەی تەلاق بدات، ئایا تەلاقی دەکەوێت؟

وەلام/ گەر زۆر لە کەسێك بکرێـت وشـەی کـوفری لەدەم دەربچێت، ئەوە بەم کوفرکردنە کافر نابێـت وەك خوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿**إلاّ مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُـهُ مُطْمَـئِنٌّ بالأِيمَـانْ**﴾ (النحـل- ١٠٦).

هـەروەها گـەر زۆر لـە یـەکێك بکرێـت ببێتـە مسوڵمان نابێتە مسوڵمان، جـا هـەر پیـاوێکیش زۆری لـێبکرێت ژنەکـەی تـەلاق بـدات تـەلاقی ناکەوێت.

ڕیوایـەت کـراوە کـە پێغەمبـەری خـوا ﷺ

فەرمویەتی: (رفع عن أمتي الخطأ والنسيان وما إستكرهوا عليه). اخرجه إبن ماجة، وإبن حبان، والدار القطني والطبراني والحاكم وحسنه النووي.

ئەمەش بۆچونی مالكو شافعیو احمدو داودو (فقهاء الأمصار)ه. هەروەها بەلای عومەری كوڕی خەتابو ئیبن عومەرو عەلی كوڕی ئەبی تالیبو ئیبن عەباس تەلاّق ناكەوێ. بەلاّم ئەبو حەنیفەو هاوڕێیانی بۆچونیان وایە، كە تەلاّقی دەكەوێت. دیارە بەڵگەشیان ئەم بۆچونەیان نیە، كە پێچەوانەی جمهوری سەحابەیە.

(فقه السنة، المجلد الثاني، الطبعة الرابعة، ص٢١٢).

ژن بە ژنە حەرامە

پ ٦٤/ ناحەزانی ئایینی پیرۆزی ئیسلام

تۆمەتی ژن بە ژنیان خسۆتە پاڵ ئیسلام، زۆر لە خەڵکانی عەشایەر ئەم کارە دەکەن جا ئایا ژن بەژن لە ئیسلامدا حەڵاڵە؟

وەڵام/ پێغەمبەری خوا ﷺ ئەم جۆرە زەواجەی قەدەغە کردووە، کە دەفەرموێ: (لا شغار في الاسلام). رواه مسلم عن إبن عمر ورواه إبن ماجه من حديث أنس بن مالك. قال في الزوائد: إسناده صحيح، ورجاله ثقات، وله شواهد صحيحة ورواه الترمذي من حديث عمران بن الحضين وقال حديث صحيح، واتە: ژن بە ژنە لە ئیسلامدا نیە. لە ئیبن عومەرەوە کە گوتویەتی: (نهى رسول ﷺ عن الشغار) رواه ابن ماجه، واتە: پێغەمبەری خوا ژن بەژنی قەدەغ کردووە. جمهوری زانایان ئەم دوو فەرمودەیان کردۆتە بەڵگە، کە مارەیی ژن بەژن نایەتو عەقدەکە گرێ نادرێو مارەیی یەکە باتڵە. کەواتە دەرکەوت کە ئیسلام لەم کارە نابەجێیە

بەرییەو حەرامیشی کردووە.
(فقه السنة، المجلد الثاني، ص٤٧).

بۆ ئاژەڵ سەربڕین (بسم الله) بکرێ

پ ٦٥/ گەر ئاژەڵێك سەر ببڕێو لەیاد بکرێ (بسم الله) بگوترێ یان بە عەمدی (بسم الله) نەڵێی ئایا گۆشتی ئاژەڵەکە حەڵاڵە؟

وەڵام/ ئیمام مالك گوتویەتی هەر ئاژەڵێك سەر ببڕێو ناوی خوای لێ نەهێنرێ، گۆشتەکەی حەرامە. جا گەر (بسم الله)ی لەبیر چوبێت، یان بە مەبەست نەیڵێت. ئەمەش وتەی ئیبن سیرینە.
ئیمام ئەبو حەنیفە گوتویەتی: (گەر بە عەمدی "بسم الله"ی نەکردبوو، ئەوا گۆشتەکە حەرامە، بەڵام گەر لەیادی نەبووبێت "بسم الله" بکات، ئەوا گۆشتەکە حەڵاڵە).
ئیمام شافیعی گوتویەتی: گەر ئەوکەسەی ئاژەڵ سەردەبڕێت ئەهلی سەربڕین بێت، گەر بە عەمدی

(بسم الله) نەکات، یان لەیادی نەبوبێت، ئەوا گۆشتەکە حەڵاڵە.

عن عائشة إن قوما قالوا يا رسول الله، إن قوما يأتوننا باللحم لا ندري أذكر اسم الله عليه أم لا؟ قال: سموا عليه أنتم وكلوا قالت: (وكانوا حديثي عهد بالكفر) أخرجه البخاري وغيره، واتە: لەخاتو عائیشەوە کەوا کۆمەڵێك گوتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ قەومی وا هەیە گۆشتمان بۆ دێنن ئێمە نازانین ئایا ناوی خوایان لێهێناوە یان نا؟ پێغەمبەر فەرموی ئێوە ناوی خوای لێبێنن و بیخۆن: خاتو عائیشە گوتی: ئەوانە تازە لە کوفر گەڕابوونەوە. فقه السنة، المجلد الثالث، ص١٦٥.

جا لێرەدا بابای مسوڵمان قەناعەتی بەهەر یەکێك لەو ئیمامە بەرێزانە هەیە دەتوانێ ئەو ڕایە پیادە بکات.

بەبێ دەستنوێژ، جائیزە دەست لە قورئان بدرێت

پ ٦٦/ جمهوری فوقەها بۆ چونیان وایە کە بەبێ دەستنوێژ نابێ دەست لەقورئان بدرێتو بخوێندرێتەوە بەلگەشیان ئایەتی ﴿لا يَمَسُّهُ إلاّ الْمُطَهَّرُونَ﴾(الواقعة- ٧٩)ە. ئایا ئەم بۆچونە لەگەڵ راڤەی ئەم ئایەتەدا یەك دەگرێتەوە؟

وەڵام/ خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿**إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ۞ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ۞ لا يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ ۞ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ**﴾(الواقعة: ٧٧-٨٠)، ئەم چەند ئایەتە باس لە سەرچاوەی قورئان دەکەن کە لە(کتاب مکنون)ە، (کتاب)یش مانای (اللوح المحفوظ)ە. زۆر لە فوقەها (کتاب مکنون) بە قورئان دادەنێنو، (مطهرون) بە مسوڵمان لێکدەدەنەوە ئەوانەی، کە دەستی لێدەدەنو دەیخوێننەوە، لەبەرئەوە فەتوایەکی گشتیان دەرکرد، کە ئەویش

جائیز نیە مسوڵمان بەبێ دەستنوێژ دەست لە قورئان بداتو بیخوێنێتەوە، کە ئەم ئایەتەیان کردۆتە بەڵگە کەوا (المطهرون) مانای مسوڵمانە بێ دەستنوێژەکانەو بێ دەست نوێژیش (مطهر) نیە، کەواتە جائیز نیە بێ دەستنوێژ دەست لە قورئان بدان.

وادەبینین ئەمە تێگەیشتنێکی ورد (دقیق) نیە بۆ ئایەتەکەو ڕاڤەیەکی پڕ بەپێستی خۆی نیە، پاشانیش بەڵگە هێنانەوەیەکی ڕاست نیە. چونکە ئایەتەکان باس لە مسوڵمانە بەدەستنوێژەکان ناکات، بەڵکە باس لە سەرچاوەی قورئان دەکاتو باس لە ڕێگەی گەیاندنی بە محمد ﷺ دەکاتو (شبهات)ی کافرەکان سەبارەت بە قورئان پوچەڵ دەکاتەوە. چونکە کافرەکان دەیانگوت (جنو شەیتانەکان) قورئانیان داناوەو بە سروش (وحی) بۆ پێغەمبەر دەنێرن، کەواتە قورئان وتەی شەیتانەکان (کلام الله)یە.

قورئان ئەم (شوبهات)انەی پوچەڵ کردەوەو لەزۆر شوێندا وەڵامی درۆیەکانی دانەوە.

جا ئەم ئایەتانەی سورەی الواقعة بڕیارە لەسەر ئەوەی، کە قورئان لە (کتاب مکنون)ە واتە لە (لوح المحفوظ)ە. شەیتانەکانو جنۆکەکانیش ناتوانن دەستی لێ بدەن، ئەوانەش کە دەستی لێ دەدەنو هەڵیدەگرن، یان دەیگەیەنن بە پێغەمبەر ﷺ فریشتەن بەتایبەتی جبریل (علیه السلام).

سید قوطب مانای (**لا يَمَسُّهُ إلاّ الْمُطَهَّرُونَ**) بە فریشتەی راڤە کردوە. دیارە ئەم راڤەیە تاقە راڤەی ئەو نیە، بەڵکو جەماوەرێك لە یارانی پێغەمبەرو تابعینو موفەسیرینو زاناکانی پێش ئەو، رایەیان هەبووەو سید قوطب لە پاشبەندی ئەوان بووە لەوتەکانیاندا. ئەنەسی کوڕی مالك گوتویەتی: (الکتاب المکنون) (لوح المحفوظ)ە و(المطهرون) فریشتەن، کە لە گوناهو تاوان پاکن.

ئیبن عەباس گوتویەتی: ئەو کتابەی کە لە

ئاسمانەوە دابەزیوە (مطهرة) ەکان نەبێت دەستی لێ نادەن بەواتای فریشتە.

ئـــەبی عـــەلی گوتویـــەتی:﴿**لا يَمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ**﴾ (الواقعة- ٧٩)، مانای فریـشتەکانەو ئێوە نین ئەی گوناهباران.

سەعیدی کـوڕی جوبـەیر گوتویـەتی: (**في كتـاب مكنـون**) مانـای لـە ئاسمـان، (**المطهـرون**) مانـای فریشتەکانە.

کەواتە ئەم ئایەتە بەڵگەی جائیز نـەبونی دەسـت لێـدانو هـەڵگرتنی قورئـان نیـە لەلایـەن بـێ دەستنوێژانەوە.

جـا لێـرەدا دەچـینە سـەر سەرچـاوەی دووەمـی تەشریعی ئیـسلامی، کـە فـەرمودەی پێغەمبـەری خوایە:

ئایا هیچ فەرمودەیەکی (صحیح) هەیە دەست لێدانو هەڵگرتنی قورئان لەلایەن بێ دەستنوێژەوە قەدەغە بکات؟

فەرمووده‌یەك هەیە: عـن أبـي بكـر بـن محمـد بـن عمر بن حزم عن ابيه عن جده ان النبّـي ﷺ كتـب كتابا الى أهل اليمن وكان فيه : ((**لا يمس القرآن إلاّ طـاهر**)). رواه الحـاكم والبيهقـي والطبرانـي والـدار القطني.

بەڵام ئەم فەرمودەیە (ضعیف)ە، شەوكانی لە(نیل الاوطار)دا وتویەتی: (لە ئیسنادی ئـەم فـەرمودەدا سویدی بن ابی حاتمی تێدایە كە (ضعیف)ە. حازمی ئیسنادەكەی بە(حسن) داناوە، بەڵام ئیمام نەوەویو إبن كثیر و إبن حزم، حەدیـسی حـەكیمو بـن حـزام حەدیسی عمرو بن حزمیان بە (ضعیف) داناوە.

جا لەبەر ئەوەی فەرمودە دەربارەی دەسـتكەوتنی بێ دەستنوێژ بە قورئان (صحیح) نەبوو، ئایەتەكەش مەبەستی فریشتە بوو دەركەوت، كە دەست لێدانی قورئان بەبێ دەستنوێژ دروست (مباح)ە.

لەبەرئـەوە دەڵـێین: مـسوڵمانی بـێ دەسـتنوێژ لەسەری حەرام نیە دەست لە قورئان بـداتو هـەڵی

بگـرێو بیخوێنێتــەوە، بــەڵکو جـائیزەو دەکــرێ گشتیان ئەنجام بدرێ، ئەمەش لەبەر دەستنەکەوتنی دەقێك کە حەرامی بکات. هەرچەندە باشتر وایە کە بە دەستنوێژەوە دەسـت لـە قورئـان بـدرێت لەبـەر گەورەیی‌و ڕێزی قورئان، کـە وتـەی خوایـە، بـەڵام لێـرەدا جیـاوازی هەیـە لـە نێـوان کـامڵ بـوونو فەزیڵەتو لە نێوان واجبو ئیلزام.

کۆتایی وتەکەمان لەسەر ڕاست پێکانی تێگەیشتن لەم ئایەتە بە وتەیەکی جوانی ئیمام نـەوەوی دێـنین کە لە (مجمـوع)دا وتویـەتی: مـسوڵمانان (کـۆڕان) لەسەر جائیزی قورئان خوێندن بـۆ ئەوکەسـەی بـێ دەسـتنوێژە، بـەڵام باشـتر وایـە دەسـتنوێژی بـۆ هەڵبگیرێ.

ئیمـام الحـرمینو غـەیری ئـەویش گوتویانـە: (ناگوترێ خوێندنەوەی قورئان لەلایەن کەسێکی بێ دەستنوێژەوە مەکروهە، چونکە بە (صـحیح)ی لـە پێغەمبـەرەوە هـاتووە، کـە دەسـتنوێژی نـەبووەو

قورئانی خوێندوتەوە).
(المجموع، شرح المهذب النووي ٢:١٦٢، من كنوز القرآن -تصويبات في فهم بعض الايات- د. صلاح عبدالفتاح الخالدي -دار العلم- دمشق الطبعة الثانية ٤١٦-١٩٩٥، ص٢٢٥).

لە چەند حاڵەتێکدا دروستە تەیەمموم دەکرێ

پ ٦٧/ ئەو حاڵەتانە چین کە مرۆڤی مسوڵمان تەیەمموی بۆ دەکات؟

وەڵام/ لەم حاڵەتانەی خوارەوە مسوڵمان دەتوانێ تەیەمموم بکات:

١- گەر ئاوی دەست نەکەوت، یان ئاوی هەبوو، بەڵام کیفایەتی دەست نوێژ، یان خۆشوشتن نەبوو. ئەمەش بە بەڵگەی حەدیسی عمران بن حصین (ڕەزای خوای لێبێ) کە وتویەتی: ((كنا مع رسول الله ﷺ في سفر فصلى بالناس، فاذا هو رجل معتزل فقال: ما منعك ان تصلي؟ قال اصابتني جنابة، ولا ماء، قال: عليك بالصعيد فإنه يكفيك... لە سەفەرێکدا لەگەڵ پێغەمبەری خوا

ﷺ بوین کە نوێژی بۆ خەڵك کرد، منـیش خـۆم دوره پـەرێز کردبـوو نوێـژم نـەکرد، پێغەمبـەر فەرموی: بۆچی نوێژ ناکـەی؟ گـوتم: لەشـم پـیس بووەو ئاویش نیە، فەرموی بە خۆڵ تەیەمموم بکە، چونکە خۆڵەکە بەستە لە لە جیـاتی ئـاو))، رواه الشیخان، وعن ابي ذر (رضي الله عنه) عن رسول الله ﷺ قال: ((ان الصعید طهور لمن لم یجد الماء عشر سنین... ئەو کەسـەی دەسـاڵ ئـاوی نـەبێ، خۆڵ پاکیە بـۆی لـە جیـاتی دەسـتنوێژ بـەکاری بێنێ)) وقال الترمذي حدیث حسن صحیح).

بەڵام ئەوکەسەی دەیەوێ تەیەمموم بکـات پـێش ئەوەی تەیـەمموم بکـات پێویـستە داوای ئـاو لـە یەکێك بکات، یان بە دوای شوێنێك بگەڕێت کـە ئاوی لـێ نزیکە، جاگەر یەقینی بوو، کـە ئـاوی دەستناکەوێ، یان ئاوەکە لێیەوە دوورە، ئەوکاتـە لەسەری پێویست نیە بەدوای ئاودا بگەڕێ.

٢- بە بـەکارهێنانی ئاوەکـە نەخۆشـییەکەی زیـاد

بکات، یان چاك بوونـەوەی نەخۆشـی یەکـەی دوا دەخات. جا ئەمەی چ بە تاقیکردنەوە بزانێ، یان پزیشکێکی متمانەدار پێی بڵێ، بە بـەکارهێنانی ئەم ئـاوە نەخۆشـییەکەی لـە چـاك بوونـەوە دوا دەخات، بەڵگەش ئـەم حەدیـسەی جـابرە (ڕەزای خـوای لێبـێ) کـە گوتویـەتی: ((خرجنـا في سـفر فأصاب رجلا منا حجر، فشجه في رأسه ثم احتلم فسأل اصحابه: هل تجدون لـي رخـصة في التـيمم؟ فقالوا: مانجد لك رخصة وانـت تقـدر علـى المـاء، فاغتسل فمات. فلما. قدما على رسـول الله ﷺ اخبر بذلك فقال: "قتلوه، قاتلهم الله الا سـألوا اذا لم يعلموا؟ فإنما شفاء العي السؤال. إنمـا يكفيـه ان يتيمم ويعصر ويعصب على جرحه خرقة ثـم يمـسح عليـه، ويغـسل سـائر جـسده")). (رواه ابـو داود وابن ماجه والدار القطني، وصححه ابن السكن)

٣- گەر ئاوەکە زۆر سارد بوو، زۆرینەی گومانیشی وابێ کە بە بەکارهێنانی ئاوەکە زیانی پێدەگات.

بەڵام بەمەرجێ نەتوانێ ئاو گەرم بکات، ئەگەر بەکرێنیش بێت. هەروەها ئەگەر چونە گەرماو (حمام)ی بۆ ئاسانو مەیسەر نەبێت. بەڵگەش حەدیسی عمرو بن العاصە (ڕەزای خوای لێبێ): کەوا ناردرا بۆ غەزوەی (ذات السلاسل)، کە وتویەتی: احتلمت في ليلة شديدة البرودة، فأشفقت ان اغتسلت ان اهلك، ثم صليت باصحابي صلاة الصبح، فلما قدمنا على رسول الله ﷺ ذكروا ذلك له فقال: ((ياعمر وصليت بأصحابك وانت جنب؟)). فقلت: فتيممت ثم صليت. فضحك رسول الله ولم يقل شيئا. جابێدەنگی پێغەمبەر ئیقرارە، ئیقراریش بە بەڵگە دادەنرێ چونکە پێغەمبەر ﷺ بڕیار لەسەر شتێك نادات کە (باطل) بێت.

٤- گەر ئاوی لێ نزيك بێت بەڵام لەوە بترسێت بەچونە لای ئاوەکە زيان بەخۆی، يان بەئابڕوی، يان بەماڵو سامانی دەکەوێت، يان لەهاوڕێکانی

دادەبڕێو بەجێی دێڵن، یان لەنێوان خۆیو ئاوەکە دوژمنێــك هــەبێت کــە لێــی بترســێت. جــاچ ئــادەمیزاد بێــت یــان غــەیری ئــادەمیزاد، یــان کەسێك بەند (سجن) کرابێت، یان نەتوانێ ئاولــە بــیر دەربهێنــێ لەبــەر نــەبوونی ئــامێری ئــاو دەرهێنان، وەکو گــوریسو دۆلکــە جــا ئەوکاتــە دەتوانێ تەیەموم بکات. چونکە هەبوونی ئاو لــەم جۆرە حاڵەتانە وەك نەبوون وایە، هەروەها کەسێك لەوە بترسێ بەهۆی خۆشوشتنەکەی گومانی خراپ دروســت دەکــاتو زیــان بــەخۆی دەگــات وەکــو برادەرێك لــەماڵی برادەرێکــی خــاوەن ژن، شــەو بمێنێتەوە توشی جەنابەت ببێت، ئەوکاتە دروستە تەیەموم بکات.

٥- گەر ئاوی خواردنەوەی هەبێــت چ بۆ خۆی بێ، یان بۆ سەگیش بێت، یان ئەو ئاوەی پێویست بێت بۆ هەویر، یان چێشتو لابردنی پیسی یــەك، کــە عەفوی لــێ نــەدرابێت، ئــەوا دروســتە تەیــەموم

بکاتو ئاوەکە هەڵگرێ بۆ خواردنەوە. ئیمام عەلی (ڕەزای خوای لێبێ) دەربارەی پیاوێك، کە لە سەفەردا بێو تووشی جەنابەت بێتو کەمێك ئاوی لەلا هەبێتو لەوە بترسێ تینوی ببێ گوتویەتی: تەیەمموم دەکاتو خۆی ناشوات، دار قطني ریوایەتی کردووە.

ئیبین تەیمیە گوتویەتی: هەرکەسێك تەنگاو بێتو ئاو نەبێت، ئەوەی باشترە کە خۆی بەتاڵ بکاتو نوێژەکەی بە تەیەممومم بکات لەوەی کە دەستنوێژەکەی نەشکێنێو نوێژەکەی بە تەنگاوییەوە بکات.

٦- گەر بتوانێ ئاو بەکاربهێنێ بەڵام لەوە بترسێ بە بەکارهێنانی ئاوەکە (بۆ دەستنوێژ، یان خۆشوشتن بێت) کاتی نوێژەکە بەسەر دەچێت ئەوا ئەوکاتە تەیەممومم دەکاتو نوێژەکە ئەنجام دەداتو دوبارەی ناکاتەوە. (فقه السنة، المجلد الأول، ص٧٧-٧٩).

تەیەممومم لە جیاتی دەستنوێژەو

نوێژی زۆری پێدەکرێ

پ ٦٧/ ئایا لەکاتی نەبوونی ئاودا تەیەمموم لەجیاتی دەستنوێژە؟ ئایا تەیەمموم چەند نوێژی پێ دەکرێت؟

وەلاّم/ بەلّێ، تەیەمموم لەجیاتی دەستنوێژو خۆشوشتنە لەکاتێك، کە ئاو دەست نەکەوێت. جا هەر چ شتێك بۆ دەستنوێژ دروستە بۆ تەیەممومیش دروستە، وەك نوێژو دەست دان لە قورئانو شتی تریش، مەرجیش نیە تەیەمموم تەنها لەکاتی هاتنی نوێژەکە بکرێت.

ئەوکەسەی تەیەمموم دەکات بە ئارەزووی خۆی دەتوانێ چەند نوێژ بەو تەیەممومە بکات، جا ئەو نوێژە چ فەرز بێت، یا سوننەت جیاوازی نیە چونکە، حوکمی تەیەمموم وەك حوکمی دەستنوێژ وەك یەك یەکسانن، عن أبي ذر (رضي الله عنه) ان النبّي ﷺ ((**ان الصعيد الطيب طهور المسلم وان لم**

يجد الماء عشر سنين، فاذا وجد الماء فليمسه بشرته فإن ذلك خير)). رواه احمد والترمذي وصححه.
(فقه السنة، المجلد الأول، ص٨٠).

گەر ئاوو خۆڵ دەست نەكەوت، دەكرێ نوێژ بكرێت

پ ٦٨/ گەر يەكێك ئاوی دەست نەكەوتو خۆڵيشی دەست نەكەوت تەيەمومی پێ بكا ئايا جائيزە نوێژ بكات؟

وەڵام/ بەڵێ، هەركەسێك ئاوو خۆڵی دەست نەكەوت، بەهەر حاڵێك بێتو بەگوێرەی حاڵی خۆی نوێژەكەی دەكات، دوبارە(اعادة)شی ناكاتەوە. (عن عائشة انها استعارت من اسماء قلادة فهلكت. فارسل رسول الله ﷺ ناسا من اصحابه في طلبها. فادركتهم الصلاة فصلوا بغير وضوء، فلما أتوا النبّي ﷺ شكوا ذلك عليه، فنزلت آية التيمم، فقال اسيد بن حضير، جزاك الله خيرا،

فوالله مانزل بك أمر قط الا جعل الله لك منه مخرجا. وجعل للمسلمين منه بركة).رواه مسلم.

جا ئەو سەحابی‌یانە هیچ شتێکیان دەست نەکەوت کە دەستنوێژی پێ بگرن نوێژیان کردووە. ئەوەشیان بۆ پێغەمبەر باسکردو پێغەمبەریش ئینکاری نەکردنو فەرمانی دووبارە کردنەوەی نوێژەکانی پێ نەکردن.

نەوەوی گوتویەتی: ئەمە بەهێزترین قسەیە بۆ کردنی بە بەڵگە. ئیبن تەیمیە گوتویەتی: هەرکەسێك ئاوو خۆڵی دەست نەکەوت، ئەوا هەر لە هەمان کات نوێژەکە دەکاتو ڕاستتر وایە کە لەسەری نیە نوێژەکەی دووبارە بکاتەوە.

(فقه السنة، المجلد الأول، ص٨٢،
مختصر فتاوى إبن تيمية، ص٣٤).

ئافرەت بۆی هەیە

مـوی چەنـاگـەو سـمێڵی بتاشـێت

پ ٦٩/ گەر ئافرەتێك موی چەناگەی هات، یان مـوی سمێڵـی هـات، یـان لـە نێـوان لێـوو چەناگەی هات، ئایا دروستە بیتاشێ؟

وەڵام/ ئیمـام نـەوەوی لـە (شـرح صـحیح البخـاري للعـسقلاني)دا فەرموویەتی: گـەر ئـافرەت مـوی ڕیشی هات، واباشە موەکـان بکـات، هـەروەها گەر مووی لە سمێڵی، یان لە نێوان لێوو چەناگەی هات، واباشە موەکان بکات.

(المفصل في احكام المرأة والبيت المسلم في الشريعة الاسلامية، د.عبدالكريم زيدان، الجزء الأول، ص٥٩).

بە مـوس موی بەر دەتـاشرێ

پ ٧٠/ ئایا بە چ شتێك باشە موی (بەر) بتاشرێ؟

وەڵام/ ئیمام نەوەوی فەرموویەتی: بۆ لابردنی موی بەر، سوونەت وایە کە بە موس بێت، کە ئەمەش بۆ پیاوو ژن یەکسانە، دەکرێ بەهەر شتێکی تریش ئەم مووە لاببرێت.

وا باشە لەچل ڕۆژ زیاتر ئەم مووە نەهێڵرێتەوە، وەك لە حەدیسی ئەنەسەوە هاتووە کە گوتویەتی: (وقت لنا في قص الشارب وتقليم الاظافر ونتف الابط، وحلق العانة ان لا نترك اكثر من أربعين ليلة) اخرجه الامام مسلم، واتە: پێغەمبەر ﷺ کاتی بۆ دانایین، کە لە چل ڕۆژ زیاتر نەهێڵین سمێڵو نینۆکمان درێژ بێتو موی بن هەنگڵو موی بەرمان درێژ ببێت، بەواتای بیانکەین. جا پیاوو ژن بۆخۆیان هەڵدەستن بەتاشینی موی بەرو کردنی موی بن هەنگڵ. بەڵام پیاو دەتوانێ موی هەنگڵی

پیاوێکی تر بکات، هەروەها ژنیش بۆی دروستە بۆ مێردەکەی بکات، بەڵام تاشینی موی بەرجائیز نیە هیچ کەسێك بۆ یەکتری بکەن، جگە لەژنو مێرد کە دەتوانن موی بەری یەکتری بکەن.

(المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، ج١، ص٥٩،٦٠).

پاشماوەی ئاوی بەخۆداکردن بە مەبەستی فێنك کردنەوە، جائیزە دەستنوێژی پێ بشورێ

پ ٧١/ گەر یەکێك ئاوی بەخۆدا کرد بە مەبەستی خۆ فێنك کردنەوە نەك بۆ لابردنی بێ دەستنوێژی ئایا دروستە بەو ئاوەدەست نوێژی پێ هەڵبگیرێ ؟

وەڵام/ بەڵێ، جائیزە بەو ئاوە بەکارهاتووەی، کە یەکێك بە مەبەستی خۆفێنك کردنەوە بەخۆی دادەکات دەستنوێژ هەڵبگرێ، هەروەها جائیزە دەستنوێژ بەوئاوەش هەڵگبرێ کە جلی تێدا شۆردراوە، چونکە ئەو ئاوە بۆ عیبادەت بەکار

نەهاتووەو بۆ دەستنوێژ هەڵگرتن بەکارنەهاتووە.

(المغني، ج١،ص٢١، المفصل في احكام المرأة، ج١، ص٦٧).

چۆنیەتی نوێژکردنی ئافرەتی توش بوو بە خوێنەچرکە

پ ٧٢/ گەر ئافرەت توشی خوێنە چرکە (مستحاضة) بوو، چۆن دەستنوێژ هەڵدەگریو نوێژ دەکات؟

وەڵام/ ئافرەتی تووشی بوو بە خوێنەچرکە، واتە ماوەی خوێنی حەیزی بەسەرچوو، بەڵام خوێنی بە دوادێ، جا بەم خوێنە دەوترێ خوێنی استحاضة.

بۆچۆنیەتی دەستنوێژ هەڵگرتن ئەم فەرمودەیە دەکەینە شێوازی دەستنوێژ هەڵگرتن: ((عن عائشة رضي الله عنها ان فاطمة بنت ابي حبيش، جاءت الى النبّي ﷺ وقال: اني إمرأة استحاض فلا أطهر، افأدع الصلاة؟ فقال لها: لا انما ذلك عرق

وليس بالحيضة، اجتنبي الصلاة ايام محيضك، ثم اغتسلي، وتوضئي لكل صلاة، ثم صلي، وان قطر الدم على الحصير) (سنن ابن ماجه، ج١، ص٢٠٤)، واتە: لە خاتو عائیشەوە (ڕەزای خوای لێبێ، کەوا فاتیمەی کچی حوبەیش هاتە لای پێغەمبەر ﷺ و گوتی: من توشی خوێنی چرکە (استحاضة) بووم‌و پاك نابمەوە، ئایا نوێژ نەکەم؟ پێغەمبەر ﷺ پێی فەرموو: نەخێر، نوێژ بکە، چونکە ئەم خوێنە خوێنی دەمار، نەك حەیز، کاتێ کە لە حەیزدا بیت لە نوێژەکان دوورکەوەو مەیکە، پاشان کە پاك بوویتەوە خۆت بشۆ، جا کە خوێن دوای حەیزەکە هات بۆ هەر نوێژێك دەستنوێژ هەڵگرەو، پاشان نوێژ بکە، با لە کاتی نوێژەکەیش خوێن بێتەدەرو بکەوێتە سەر حەسیری نوێژەکە.

هەروەها فەرمودەیەکی تریش بەهەمان شێوە هاتووە: ((اخرج البخاري عن عائشة (رضي الله عنها انها قالت: فاطمة بنت ابي حبيش لرسول الله

ﷺ: یارسول الله انی لا اطهر، افادع الصلاة؟ فقال رسول الله ﷺ: **((انما ذلك عرق ولیس بالحیضة فاذا اقبلت الحیضة فاترکی الصلاة، فاذا ذهب قدرها فاغسلي عنك الدم، صلي))**.

ئیبن حجر العسقلانی لە ڕاڤەی ئەم فەرمودەیەدا دەڵێ: گەر ماوەی حەیزەکە تەواو بوو، ئەوا خۆی دەشوات، پاشان حوکمی خوێنەچرکە وەکو حوکمی بێ دەستنوێژی لێ دێت، جا ئەوکاتە ئافرەتی تووش بوو بە خوێنەچرکە، بۆ هەر نوێژێکی فەرز زیاتری پێ ناکرێت وەك، کە لە فەرمودەی پێغەمبەر ﷺ داهاتووە: (ثم توضئي لکل صلاة) ئەمەش هەمان قسەی جمهورە.

دەستنوێژی ئافرەتی تووش بوو بە خوێنەچرکە بە نەمانی کاتی نوێژەکە دەشکێ، (ئافرەتی – مستحاضە- بۆی هەیە دوو نوێژ (جمع) بکات بەیەك دەستنوێژ، چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرمانی بە(حمنەی کچی جەحش) کرد بە (جمع)کردنی دوو

نوێــژ بەیــەك دەســتنوێژ، هــەروەها فــەرمانی بــە (سهلەی کچی سهل) کرد بە هەمان شت).
(المغـني، ج١ ص٣٤٢، نيـل الاوطـار،ج١، ص١٣٣، المفـصل في احكام المرأة والبيت المسلم د.عبدالكريم زيدان،ج١، ص٧٩-٨٠)

بەبێ دەســتنوێژ، دروســتە زیکری خوا بکرێ

پ ٧٣/ گــەر کەســێك بــێ دەســتنوێژ بــێ، ئایــا دەتوانـــێ زیکـــری خـــوا بکـــاتو قورئـــان بخوێنێ؟

وەڵام/ بەڵێ، بــێ دەســتنوێژ بــۆی جــائیزە زیکــری خــوای گــەورە بکــاتو قورئــان بخوێنـــێ، ئیمــام (طحــاوي) گوتویەتی: ئەوەی کە لــە پێغەمبــەری خواوە ﷺ ڕیوایەتمان کــردووە ڕێ دراوە زیکــری خوا بکرێو قورئان بخوێندرێ بەبێ دەستنوێژی.
هەروەها لــە فەرمودەیــەکی تــر، کــە (طحــاوي) ڕیوایەتی کردووە، کەوا پێغەمبەری خوا لە هــەموو کاتێکی زکری خوای دەکرد. هەروەها لە ســەعیدی

کوڕی جوبەیرەوە کە گوتویەتی: ئیبن عەباس و ئیبن عومەر بەبێ دەستنوێژ قورئانیان دەخوێند.
(المفصل في احكام المرأة، ج١، ص١٥١).

لەش پیس دەتوانێ کەمێك لە قورئان بخوێنێ

پ ٧٤/ گەر یەکێك لەشی پیس بێت واتە تووشی جەنابەت بووبێت دەتوانێ کەمێك لە قورئان بخوێنێ؟

وەڵام/ بەلای مالیکیەکانەوە جائیزە لەش پیس کەمێك لە قورئان بخوێنێ، مەبەستیش لە کەمێك قوڕئان لەلای ئەوان: (آیة الکرسي، قل هو الله احد وقل اعوذ برب الناس وقل اعوذ برب الفلق (المعوذتین) یان، بۆ مەبەستی خوێندنی بەسەر نەخۆشدا، یان بۆ مەبەستی چاوو زار، یان بۆ بە بەڵگەهێنانەوە لەسەر حوکمێك.

پ ٧٥/ ئەو کەسەی کە تووشی جەنابەت بێت،

بەر لە خۆشوشتنی چ شتێکی بۆ جائیزە بیکات؟

وەڵام/ ئەوکەسەی لەشی پیس بێ بەر لە خۆشوشتنی، بۆی جائیزە بەو لەش پیسییە بخەوێت. لە ئیبن عومەرەوە کەوا عومەری کوڕی خەتتابی باوکی، لە پێغەمبەری خوای پرسی: گەر یەکێك لە ئێمە لەشی پیس بوو، ئایا بەو لەش پیسییە بخەویٚ؟ پێغەمبەر ﷺ فەرموی: بەڵێ، گەر یەکێك لەئێوە لەشی پیس بوو دەستنوێژی هەڵگرت بابخەویٚ.

(صحيح البخاري، بشرح العيني، ج٣، ص٢٤٢).

شەرع ناسان لە سیفەتی ئەو دەستنوێژە جیاوازیان هەیە، کە ئایا ئەو دەستنوێژەی پێش نووستن واجبە، یان تەنها بۆ (سوننەتە)ە؟

لە وەڵامی ئەمەدا بۆچونی زۆربەی شەرع ناسان (الفقهاء) ئەوەیە، کە ئەو دەستنوێژە بۆ (سوننەتە)ە، نەك بۆ واجب بوون. بۆچونی ابن

حبيب المالكیو مەزهەبی داود الظاهری ئەوەیە، کە دەستنوێژەکە واجبە.

بەڵام ڕای پەسەند ئەوەیە، کە ئەو دەستنوێژە واجب نیە، چونکە پێغەمبەر ﷺ بە لەشی جەنابەتەوە خەوتووەو دەستنوێژی هەڵنەگرتووە، (عن عائشة -رضي الله عنها- قالت: كان رسول الله ﷺ ينام وهو جنب، ولا يمس ماء)، اخرجه الترمذي وابو داود.

صحيح البخاري، بشرح العيني، ج٣، ص٢٤٣.

ئەوکەسەی لەشی پیس بێت بۆی جائیزە بۆ دووەمین جار لەگەڵ خێزانەکەی جووت ببێ، پێش ئەوەی خۆی بشوات، یان خێزانی خۆی بشوات، یان دەستنوێژ هەڵگرێ. بەڵام واباشە بۆ هەریەکێك لە ژنو مێرد بەر لە دوبارەکردنەوەی جیماعەکەیان عەورەتیان بشۆن. (المفصل في أحكام المرأة، ج١، ص١٥٩).

ئافرەتی حەیزدار، جگە لە فەرجی،

دەكرێ چێژی لــێ وەربگیرێ

پ ٧٦/ گــەر ئــافرەت كەوتــە حــەیزەوە، ئایــا مێردەكەی بـۆی هەیـە لـە ئـامێزی بگـرێو ماچی بكاو شتی تر بكات؟

وەلآم/ سەرەتا پیاو بـۆی حەرامــە لــەكاتی حــەیزی هاوسەركەیدا جیماعی لەگەڵدا بكات، بەلآم بـۆی هەیە جگە لە (فەرج) بێتە لایو ماچـی بكـاتو لە ئامێزی بگرێو شتی تری لەگەڵدا بكات ئەوەتا خاتو عائیــشە (رەزای خــوای لێبــێ) گوتویــەتی: (كان رسـول الله ﷺ اذا أراد مـن الحـائض شـيئا ألقى على فرجها شيئا ثم صنع مـاراد) (رواه ابـو داود والبيهقـــي- حـــديث صـــحيح)، واتـــــە: پێغەمبــەری خــوا گــەر شــتێكی لــە خێزانــی بویستبایە، كە لە حەیزدابا ئەوا شـتێكی بەســەر فەرجی دادەداو، پاشان چـی بویـستایە دەیكـرد. هەروەها پێغەمبــەر ﷺ فەرمویــەتی: (إصــنعوا

كل شـيء الاّ النكـاح) رواه مـسلم في صـحيحه، واتــە: هــەموو شــتێك بكــەن لەگــەڵ ئــافرەتی حەیزدار، جگە لـە جیمـاع. بـەڵام گـەر یـەكێك نەیتوانی زاڵ بـێ بەسـەر نەفـسی داو ئـارەزووی بەهێز بوو، كە لەگەڵی جـوت ببـێ، بـۆی جـائیز نیە، جگە لە سەرەوەری ناوكو لە چۆكەوە بـەرەو خوار بچێـتە لای هاوسەرەكەی، نەبادا لەوكاتەدا كە ئافرەتەكەی لە حەیزدایە توشی جیمـاع ببـێ. كە ئەمەش حەرامە.

(المفصل في احكام المرأة، ج١، ص١٦٤).

ئافرەت كە خوێنی وەسـتا، مێردەكەی بۆی

جائیزە لەگەڵی جـوت ببێ

پ ٧٧/ گەر ئافرەتی حەیزدار ماوەکەی تەواو بوو خوێنەکەی وەستا، ئایا جائیزە مێردەکەی جیماعی لەگەڵ بکات کە هێشتا ئافرەتەکە خۆی نەشوشتووە؟

وەڵام/ بۆچونی جمهوری فوقەها لەوانە: شافعیو مالكو ئەحمەد ئەوەیە، کە جائیز نیە ئافرەتی حەیزدار، کە لە خوێن پاك بۆوە تا خۆی نەشوات، نابێ مێردەکەی جیماعی لەگەڵدا بکات.

بەڵام بۆچونی ئەبوحەنیفەو هاوڕێیانی ئەوەیە گەر ئافرەت خوێنەکەی وەستا زیاتر لەماوەی حەیزەکەی، کە بەلای ئەوانەوە (١٠) ڕۆژە، پێش ئەوەی خۆی بشوات، مێردەکەی بۆی جائیزە جیماعی لەگەڵدا بکات. بەڵام گەر لە (١٠) ڕۆژەکە کەمتر خوێنەکەی وەستا جائیز نیە تا خۆی دەشوات. بەڵام (اوزاعی) بۆچونی وایە گەر ئافرەت

خوێنەکەی وەستاو (فەرجی) بە ئاو شوشت، یا خۆیشی نەشوشتبێ مێردەکەی بۆی جائیزە جیماعی لەگەڵدا بکات.

هۆی جیاوازی شەرعناسان سەبارەت بەم مەسەلەیە ئەو شیمانە (احتمال)یە کە لە ئایەتی ﴿**فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ**﴾ (البقرة- ٢٢٢)ە کە ئایا مەبەست لە فەرمایشتی خوای گەورە ﴿**فَإِذَا تَطَهَّرْنَ**﴾ پاکبوونەوەی هەموو لەشی ئافرەکەیە بە خۆشوشتن، یان مەبەستی لە پاکبوونەوەی فەرجی ئافرەتەکەیە بە وەستانی خوێن؟

جمهور گوتویانە: مەبەست لە ﴿**فَإِذَا تَطَهَّرْنَ**﴾ وەستانی خوێنی حەیزەو شوشتنی هەموو لەشی ئافرەتەکەیە، ﴿**فَإِذَا تَطَهَّرْنَ**﴾ زیاتر مانای شوشتن بە ئاو دەگرێتەوە نەك ئەو پاکییە کە لە وەستانی خوێن دروست دەبێت.

لە ئیبین عەباسەوە ڕیوایەت کراوە کە گوتویەتی:

﴿**حَتَّى يَطْهُرْنَ**﴾ بە واتای گەر ئافرەتان لـە خـوێن پاکبوونەوەو بەئاو پاکبوونەوە ئەوەیش، کە دەبێتـە بـەهێزکردنی ئـەم واتانـە ئایـەتی ﴿**وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ**﴾ خوای گەورە مەدحیان دەکات بـەوەی کـە خۆیـان پـاك دەکەنـەوە، کـە برتییـە لـە خۆشوشتنیان نەك خوێن وەستان. وتـەی جمهـوریش ڕای پەسەند (ارجح)ەبەو بەڵگانەی کە هێناویانـەوە لە: (السنن الکبری) للبیهقـی ج١، ص٣٠٩، البدایـة المجتهـد، ج١، ص٣٣٨.

جا گەر ئافرەتەکە ئاوی دەست نەکەوت خۆی پـێ بـشوات، یـان ئـاوی دەسـت کـەوت، بـەڵام بـە بەکارهێنانی ئاوەکە توشی زیان دەبوو، ئـەوا بـۆی جائیزە لەجیاتی خۆشوشتن تەیـەمموم بکـات، ئنجـا مێردەکەی جائیزە جیماعی لەگەڵدا بکات.

(الفصل في احکام المرأة، ج١، ص١٦٥).

بەڵام لە ڕۆژگارەی ئەمڕۆمان، مـن ڕای ئیمـامی (ئەوزاعی)م پێ ڕاسـتو پەسـندە، کـە بـۆ ئـەمڕۆ گونجاوترە.

ئافرەتی حەیزدار بۆی هەیە قورئان بخوێنی

پ ٧٨/ ئافرەتی حەیزدار بۆی جائیزە قورئان بخوێنێ‌و یادی خوا بکات؟

وەڵام/ جمهور دەڵێن: جائیز نیە ئافرەتی حەیزدار قورئان بخوێنێ، کە ئەم فەرمودەیان کردۆتە بەڵگە: (لا يقرأ الجنب ولا الحائض شيئا من القرآن). بەلام ئیبن حزم الظاهري گوتویەتی: خوێندنەوەی قورئان کارێکی باشە، هیچ بەڵگەیەکی شەرعی نیە کە ئافرەتی حەیزادار، یان لەش پیس (الجنب) قەدەغە بکات لە قورئان خوێندنەوە. ئەم (آثار)انەی، کە ئەوانەی دەڵێن جائیز نیە حەیزدار، یان لەش پیس قورئان بخوێنێ، کە پشتیان پێ بەستووەو کردویەتیان بە بەڵگە، (صحيح) نیە.

مالکییەکانیش گوتویانە: ئافرەتی حەیزدار بۆی هەیە قورئان بخوێنێ، چونکە ڕۆژانی حەیز درێژەی

هەیە، جا گەر لە قورئان خوێندن قەدەغـە بکرێـت لەوە ئەترسین قورئان لەبیر بکات.

(الـسنن الكـبرى، للبيهقـي، ج١، ص٣٠٩، البـدائع، ج١، ص٣٨-٤٤ المغـني، ج١،ص٣٠٧، المحلـي، لابـن حـزم، ج١، ص٧٧، الروضة البهية شرح المعة الدمشقية، ج١،ص٣٣، حاشية العاوي، ج١، ص٨١، المفصل في أحكام المرأة، ج١، ص ١٦٨).

ئافرەتی زەیستان دەتوانێ قورئان بخوێنێتەوە

پ ٧٩/ ئایا ئافرەتی زەیسان دەتوانێ قورئان بخوێنێتەوەو زیکری خوا بکات؟

وەڵام/ بـەلای جمهـورەوە ئـافرەتی زەیـستان وەکـو ئافرەتی حەیزدارە لەو حوکمـەدا، کـە قەدەغەیـە قورئان بخوێنێتەوە. بـەڵام بـەلای مالکییـەکانـەوە جائیزە ئافرەتی زەیستان قورئان بخوێنێتەوە، وەکو کە بۆ حەیزدار یان جائیزە کـردووە، کـە قورئـان بخوێێنێتـەوە، زەیـستانیش لـە ئەحکامـدا وەکـو حەیزدارە. شێخ الاسـلام ابـن تیمیـة گوتویـەتی: (بەنسبەت خوێندنـەوە. قورئـانی زەیـستان گـەر

لەوەنەترسێت، کە قورئان لەبیر دەکات ئەوا با قورئان نەخوێنێتەوە، بەڵام گەر لەوەترسا لەبیری دەچێتەوە ئەوا بابیخوێنێتەوە لەسەر وتەی یەکێك لەدوو ووتەی زانایان). ظاهرییەکانیش ڕێ بەحەیزدار دەدەن قورئان بخوێنێتەوە، چونکە ئەوان بۆ قورئان خوێندن پاکییەتی (الطهارة) بەمەرج دانانێن، زەیستانیش وەکو حەیزدار وایە. کەواتە بەلای ئەوانەوە جائیزە زەیستان قورئان بخوێنێتەوە.

بەلای جمهورەوە زەیستان وەکو حەیزدار نابێ دەست لە قورئان بداتو هەڵی بگرێت، بەڵام بەلای مالکییەکان بۆ زەیستان جائیزە دەست لە قورئان بداتو هەڵی بگرێت، گەر زەیستان مامۆستا بوو، یان فێرخواز بوو هەروەك حوکمی حەیزدار وایە.

(البدائع) ج١، ص٤٢، (حاشية الدسوقی) ج١، ص١٧٥، (حاشية العاوي) ج١، ص٨١، وە ئافرەتی زەیستان بۆی جائیزە زیکری خوا بکات (المفصل في احكام المرأة، ج١ ص١٧٠).

.ئافرەت لە نوێژدا لەسەری واجب نیە پێیەکانی داپۆشێ

پ ٨٠/ لە نوێژدا ئافرەت پێویستە گوێی داپۆشی، وە ئایا هەمو لەشی عەورەتە؟

وەڵام/ شەرعناسان (الفقهاء) جیاوازییان سەبارەت بە سنوری عەورەتی ئافرەت لەنوێژدا هەیە. بەلای حەنبەلییەکان هەموو لەشی ئافرەت عەورەتە جگە لە ڕوخسار، هەردوو دەستیش دوو ڕیوایەتی هەیە لە مەزهەبی حەنبەلییەکان لە ئیمام ئەحمەدی کوڕی حەنبەلەوە.

بەلأم بەبۆچونی مالكو ئەوزاعیو شافیعیو ظاهرییەکان هەموو لەشی ئافرەت عەورەتە، جگە لە ڕوخساریو هەردوو دەستەکانی. بۆچونی حەنەفییەکانیش ئەوەیە کە لەشی ئافرەت هەموو عەورەتە، جگە لە ڕوخسارو هەردوو دەستیو هەردوو پێیەکانی، چونکە هەردوو پێیەکان بەزۆری

وەکو ڕوخسارو هەردوودەست بەدیار دەکەون.

بەڵگەی ئەوانەی کە دەڵێن هەردوو پێیەکان عەورەتە فەرموودەیەکە: (عن ام سلمة انها سألت النبّي ﷺ أتصلي المرأة في درع وخمار ليس عليها ازار؟ قال: اذا كان الدرع سابغا يغطي ظهور قدميها).(سنن ابي داود وشرحه عون المعبود، ج٢، ص٣٤٣).

لەبەرئەوە دەکرێ بوترێ: داپۆشینی هەردوو پێیەکان لە نوێژدا وەکو سوننەتە، نەك لەڕووی پێویست کردن، کەواتە پێیەکان لەو عەورەتە نیە کە پێویست بێ داپۆشرێ.

(المفصل في احكام المرأة، ج١، ص١٩٠).

پ ٨١/ بۆ ئەنجامدانی نوێژی بە کۆمەڵ (جماعة) گەر ئیمامەکە پیاو بێتو ئافرەتێك، یان زیاترو یەك پیاو ئامادە بێت، ئایا ڕاوەستانیان چۆن دەبێت؟

وەڵام/ پیاوەکە لەلای ڕاستی ئیمام ڕادەوەستێو

ئافرەتەکە، یان ئەو چەند ئافرەتەی تر لە دوای هەردووکیان ڕادەوەستن.

(مغني المحتاج)، ج١، ص ٢٤٦، (الشرح الصغير)، للدردير، ج١، ص١٦٤، المغني، ص٢١٥.

بەلاّم گەر لەگەلّ ئیمام دوو پیاوو ئافرەتێك هەبێت ئەوا دوو پیاوەکە لەدوای ئیمام دەوەستن‌و ئافرەتەکە لەدوای هەردوکیان دەوەستی. (عن انس عن مالك ﷺ قال صليت انا ويتيم في بيتنا خلف النبّي ﷺ -وامي ام سليم- خلفا) رواه البخاري.

پ ٨٢/ ئەدی گەر لەگەلّ ئیمامدا کۆمەلێ لە پیاوو ئافرەت‌و منداڵ‌و نێرەموك هەبوون، ئایا ڕاوەستانیان چۆن دەبێت؟

وەلاّم/ لە کتێبی (البدائع)ی کاسانی هاتووە: (گەر پیاوو ئافرەت‌و کوڕو نێرەموك‌و کچی هەرزەکار هەبوون‌و ویستیان بەکۆمەلّ نوێژ بکەن، ئەوا

لـــەدوای ئـــەوان کوڕەکـــان لـــەدوای ئـــەوانیش نێرەموکەکان پاشان لەدوای ئەوانیش ئافرەتـەکان پاشان لەدوای ئەوان کـچە هــەرزەکارەکان لــەلای حەنبەلییەکانیش بەهەمان شێوەیە).

(المفصل في احكام المرأة، ج١، ص٢٤٤).

گەر ئافرەت لە ڕیزی پیاوان بۆ نوێژی بەکۆمەڵ وەستا، نوێژەکەی دروستە

پ ٨٣/ گەر ئافرەت لـەریزی پیـاوان وەسـتا بـۆ نوێــژی بەکۆمــەڵ ئایــا نوێژەکــەی بــەتاڵ دەبێتەوە؟

وەڵام/ نەخێر، گەر ئافرەت لەریزی پیاوان بــۆ نوێــژ وەســـتا کەراهـــەتی هەیـــەو نوێژەکـــەی بـــەتاڵ نابێــتەوە، ئـەمـەش بۆچونی حەنبەلییەکانە.

(المغني)،ج٢،ص٢٠٤، (المفصل في احكام المرأة،ج١، ص٢٤٥).

دەكرێ ژن گەر زاناتر بوو، ئیمامەتی بۆ مێردەكەی بكات

پ ٨٤/ ئایا جائیزە ئافرەت ببێتە ئیمام بۆ پیاوان؟

وەڵام/ نەخێر جائیز نیە، كە ئەمەش وتەی گشت شەرعناسەكانە. بەڵگەش ئەم فەرمودەیەی پێغەمبەرە ﷺ كە دەفەرموێ: **((لا تؤمم إمرأة رجلا))** (رواه ابن ماجه في سننه)، بڕوانە (سبل السلام)، ج٢، ص٣٨.

بەڵام ئافرەت لە ماڵی خۆی، جائیزە ببێتە ئیمام بۆ مێردەكەی، گەر ئافرەتەكە شایستەتر بوو لە مێردەكەی بۆ ئیمامەتی، بە واتای لە مێردەكەی شارەزاتر زاناتر بو، چونكە پێغەمبەر ﷺ فەرمانی بە (أم وەرەقەی كچی نوفل) كرد، كە ببێتە ئیمام بۆ مێردەكەی.

(المفصل في احكام المرأة، ج١، ص٢٥٢.

پ ٨٥/ ئایا جائیزە ئافرەت ببێتە ئیمام بۆ ئافرەتان لە نوێژی بە کۆمەڵ؟

وەڵام/ بەڵێ، جائیزە چونکە دایکانی بڕواداران نوێژیان بۆ ئافرەتان کردووەو بە دەنگیش خوێندویانە: روي عن لطية الحنفية ان عائشة ام المؤمنين أمتّهن في صلاة الفريضة، وعن تمية عن عائشة (رضي الله عنها) انها امت النساء في صلاة المغرب، فقامت وسطهن وجهرت بالقراءة وروي ايضا ان ام سلمة ام المؤمنين (رضي الله عنها) كانت تؤم النساء في رمضان وتقف معهم في الصف وعن إبن عمر إنه كان يأمر جارية له ان تؤم نساءه في رمضان.

المحلى، ج٤، ص١١٩-١٢٠، المفصل في احكام المرأة، ج١، ص٢٥٤).

بۆ ئیمامەتی کردنی ئافرەتان، ئیمامەکە لە ناوەڕاستیان دەوەستێ

پ ٨٦/ گەر ئافرەت ببێتە ئیمام بۆ ئافرەتان لە نوێژدا، ئایا لە کوێ دەوەستێ؟

وەڵام/ ئافرەتە ئیمامەکە لە ناوەڕاستی ڕیزەکە لە نێوان ئافرەتەکان دەوەستێ، کە ئەمەش لە خاتوو عائیشەو ئوم سەلەمە (ڕەزای خوایان لێبێ) ڕیوایەت کراوە، لە ئیبن عەباسەوە کە گوتویەتی: ئافرەت دەتوانێ ئیمامەتی ئافرەتان بکات، کە لە ناوەڕاستیان دەوەستێ. کە ئەمەش وتەی شەرع ناسانەو هیچ خیلافی تێدا نیە.

(المفصل في احكام المرأة، ج١، ص٢٥٤).

پ ٨٧/ ئـــافرەتی حـــەیزدار بـــۆی جـــائیزە سوجدەی تیلاوە ببات؟

وەڵام/ بـــە ڕای جمهـــور نابـــێ ئـــافرەتی حـــەیزدار سوجدەی تیلاوە ببات، بەڵام لەلای ظـاهرییـەکان جائیزە ئافرەتی حەیزدار سوجدەی تـیلاوە ببـات. چـونکە ئـەوان بـۆ سـوجدەی تـیلاوە پاکییـەتی (الطهـارة) بەمەرج دانانێن، ئەو سوجدەیە بە نوێژ دانانرێـت، لەبەرئـەوە ئـەوەی بـۆ نوێـژ بەمـەرج دادەنرێت بۆ سوجدەی تیلاوە بەمەرج دانانرێت.

(المفصل في احكام المرأة، ج١، ص٣٣٤).

ئافرەت لەکاتی حەیزدا، تەڵاقی ناکەوێ

پ ٨٨/ گەر ئافرەت لەحەیزدا بوو، مێردەکەی تەڵاقی دا ئایا تەڵاقەکەی دەکەوێت؟

وەڵام/ ڕای پەسەند (راجح) ئەوەیە، کە شێخ الاسلام إبن تیمیـة (ڕەحمەتی خوای لێبـێ) هەڵبـژاردوە،

کەوا تەڵاق لەکاتی حەیزدا ناکەوێتو تەڵاقێکی (ماضی) نیە. چونکە پێچەوانەی فەرمانی خواو پێغەمبەری خوایە. پێغەمبەریش ﷺ فەرمویەتی: **((من عمل ليس عليه أمرنا فهو رد))**. بەڵگەش بۆ نەکەوتنی تەڵاقەکە حەدیسەکەی عبداالله‌ی کوڕی عومەرە، کە کاتێك هاوسەرەکەی لە حەیزدا دەبێتو تەڵاقی دەدات، ئینجا ئەمە بە پێغەمبەر دەگات، پێغەمبەر ﷺ پێی ناخۆش دەبێتو دەفەرموێ: بە عبدالله بڵێن، با هاوسەرکەی بگەڕێنێتەوە لای خۆی وازی لێ بێنێ تا لە حەیزەکەی پاك دەبێتەوەو، پاشان توشی حەیز دەبێتەوە، پاشان توشی حەیز دەبێتەوە. جا ئەوکاتە گەر ویستی، دەتوانێ تەڵاقی بدات، یان تەڵاقی نەدات.

(فتاوى المرأة، أجاب عليها الشيخ محمد بن صالح العثيمين، جمع وترتيب: محمد المسند).

گەر ئافرەت قژی ڕوتاوە بۆی جائیزە باڕۆکە بەکاربهێنێ

پ ٨٩/ گەر ئافرەتێك توشی قژ ڕووتانەوە بوو هیچ مووی بەسەرییەوە نەما، ئایا بۆی جائیزە قژی باڕۆکە بەکاربهێنێ؟

وەڵام/ لە بنەڕەتدا بەکارهێنانی قژی باڕۆکە حەرامە. چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ نەفرەتی لەوکەسە کردووە، کە باڕۆکە بەکاربهێنێ و داوای ئەم قژە بکات. بەڵام گەر ئەو حاڵەتەی، کە لە پرسیارەکەدا هاتووە بەسەر ئافرەتەکەدا بێت، ئەوا بۆی جائیزە قژی باڕۆکە بەکاربهێنێ بۆ ئەوەی ئەم عەیبە دابپۆشێ. چونکە لابردنی عەیب جائیزە، لەبەرئەوە پێغەمبەر ﷺ ئیزنی بەو پیاوەدا کە لە جەنگدا لوتی بڕابوو لوتێکی لە ئاڵتون بۆخۆی بکات.

(فتاوى المرأة، أجاب عليها الشيخ محمد بن صالح العثيمين).

بەرکەوتنی کەمێك خوێن بە پۆشاکەوە نوێژی بۆ دوبارە ناکرێتەوە

پ ٩٠/ گەر یەکێك نوێژی کردو خوێن بە جلەکەیەوە بوو، جا ئەو خوێنە چ خوێنی ئادەمیزاد بێت، یان ئاژەڵ، ئایا ئەو نوێژە بکاتەوە یان نا؟

وەلآم/ گەر خوێنەکە دڵۆپێك، یان دوو دڵۆپ، یان سێ دڵۆپی لە چەند شوێنێك بێت، ئەوا ئەو نوێژە دوبارە ناکاتەوە. بەلآم گەر دڵۆپە خوێنەکان زۆر بوونو لەپێش نوێژەکە نەیدەزانی، کە خوێنی بەرکەوتوە، ئەوکاتەی، کە لە نوێژەکە دەبێتەوە ئەوا لەسەری نیە نوێژەکە بکاتەوە، بەلآم بە پێچەوانەوە گەر لەپێش نوێژەکە دەیزانی خوێنی زۆر بە جلەکەیەتی لەپێش نوێژدەکەدا، یان لەناو نوێژەکەدا ئەوا پێویستە نوێژەکە بکاتەوە.

(النخبة من الفتاوى النسائية، الشيخ العلامة، د.عبدالله بن عبدالرحمن الجبرين، الطبعة الأولى ١٤١٧هـ).

ئافرەت تەنها هەست کردنی بە تەڕایی خۆشـوشتنی ناکەوێتەسـەر

پ٩١/ گـەر ئافرەتێـك لەخـەو هەسـتاو بینـی جلەکەی تەڕە، بەڵام نـەزانێ کـە ئـەم تەڕاییـە (مـەزی)یـە، یـان شـتی تـرە. ئایـا لەسـەریەتی خۆی بشوات؟

وەڵام/ پێویست بە خۆشوشتن ناکات، بـەڵکو تـەنها دەستنوێژ هەڵبگرێت بۆ نوێـژ، بەمـەرجێك گـەر ئیحتلامـی نـەبوبێت. چـونکە گـەر ئیحتلامـی نەبوبێ دەکەوێتە گومانەوە، کە ئایا تەڕاییەکـە (مذی)یە، یان شـتی تـرە کـە لـە ئەسـڵدا ئـەم حاڵەتە نەخۆشیە.

(نخبة من الفتاوى النسائية، د.عبدالله بن عبدالرحمن جبرين، ط١، ص١٢)

پ ٩٢/ پێش (عادة) گەر دەرهاوێـژ (ئیفـرازات) لە لەشی ئافرەت هاتەدەر ئایا ئافرەت بـۆی جائیزە نوێژ بکات؟

وەڵام/ ئـەو ئیفرازاتانـەی، کـە لـەپێش (عـادة) دێنەدەر، کە لەسەر شێوەی ئاو، یان خۆڵەمێشی، یان زەردایی، کە لـە غـەیری کـاتی عـادە خـۆی دەنوێنێ، وادەبینم، کە نابێتە هۆی نوێژنەکردنی، چونکە ئەو ئاوە حەیز نیەو لـەپێش کـاتی حـەیز هاتۆتە دەرەوە. بەڵام گەر بە بـەردەوامی بێـت، ئەوا لەسەر ئافرەتەکەیـە، کـە بـۆ هـەر نوێـژێك دەستنوێژ هەڵبگرێتو حوکمەکەی وەکو حـوکمی میزە چرکەیە، گەر لەکاتی نوێژدا هاتەدەرەوە، با نوێژەکە تەواو بکاتو نەیبڕێ.

(نخبة من الفتاوى النسائية، ص١٤).

جگە لە ڕێی کۆم جائیزە پیاو لە دواوە چێژ لە ژنەکەی وەربگرێت

پ ٩٤/ گەر پیاو لەدواوە بچێتە لای خێزانەکەی بەڵام بەبێ ئەوەی لە ڕێی کۆمەوە بێت، ئایا حوکمی ئەمەچیە؟

وەڵام/ حەرامە پیاو لە ڕێی کۆمەوە لەگەڵ خێزانەکەی جووت ببێت. بەڵام جائیزە بۆ پیاو بەتایبەتی لەکاتێ، کە خێزانەکەی لە حەیزدایە، یان زەیستانە ئامێری خۆی بخاتە نێوان ڕانی هاوسەرەکەی، بۆ ئەوەی چێژ وەربگرێت با لە دواوەش بێت.

(نخبة من فتاوى النسائية، ص٧١).

ژن بۆی جائیزە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو نەهـێڵـێ منداڵی ببێ

پ ٩٥/ ئافرەتێـك دەڵـێ شـەش منـداڵم هەیـە، زۆربەیان کاتێك لـەدایك بـوون، کـە هێـشتا منداڵەکـەی پێـشو شیری دووسـاڵەی تـەواو نــەکردووە. جـا دەمــەوێ لولــەی منــداڵ نەبوون بەکاربهێنم کە بـۆ مـاوەی دووسـاڵ نایەڵێ حەمل دروست ببێـت، ئایـا حـوکمی شەرع چیە؟

وەڵام/ گەر ژنو مێرد پێکـەوە ڕازی بـن قەیناکـەو جائیزە، گەر دڵنیابن لەوەی، کە ئەم لولەیە زیانی بۆ منداڵدان نیەو نابێـــتە هـۆی منـداڵ نـەبونی یەکجارەکی.

(النخبة من الفتاوى النسائية، ص١٢٠).

دەبێ سەرپۆش سینگ و بەرۆك داپپۆشێ

پ ٩٦/ زۆر لە ئافرەتان دەبینرێ کە سەرپۆش دەپۆشن، بەڵام بەسەر سنگیان داناهێننە خوارەوە بەڵکە بە گەردنیانەوە دەبەستن، یان بەملاولای سەرشانیان دێننە خوارەوە. ئایا ئەم جۆرە سەرپۆشە جائیزە؟!.

وەڵام/ ئەم دیاردە ناشەرعییە لەناو زۆر لە ئافرەتی سەرپۆش بەسەر بڵاوە، ئەمەش بەهیچ شێوەیەك جائیز نیەو پێچەوانەی دەقی قورئانە کە دەفەرموێ: ﴿**وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ**﴾ (النور- ٣١)، واتە: با ئافرەتە مسوڵمانەکان سەرپۆشەکانیان بەسەر سینگ‌و بەرۆکیاندا بێننە خوارەوە.

دیارە ئەمجۆرە ئافرەتانە یان مەرجی شەرعی حیجاب نازانن، یان دەزانن‌و بە (قصد) ئەم کارە دەکەن، تاسەرنجی پیاوان بۆخۆیان ڕابکێشن. چونکە

بەجۆرە سەرپۆش پۆشینە کە لە گەردنیان دەئالێنن‌و سینگیان بە ڕووتی، یان مەمکیان بەجەسەمی بەدەردەخەن، کە دەبێتە هۆی ڕوانینی حەرام لەلایەن پیاوانەوە، کە حەرامە، جا با ئەو ئافرەتانە لە خوا بترسن‌و نەبنە مایەی گوناهـو تاوان. سەرپۆش پۆشین دەبێ بەوشێوە بێ، کە خواو پێغەمبەر فەرمانیان کردوە، تا پاداشتی لەسەر وەدەست بهێنرێ. ئەگینا بەپێچەوانەوە دەبێتە مایەی گوناهوتاوان، چونکە فەرمانی خوا دەشێوێنێ‌و ناشیرینی دەکات. هەروەها ئەو ئافرەتانە لە ماندووبون زیاتر هیچیان بۆ نامێنێتەوە.

ئافرەت بۆی جائیزە حەبی مەنعی عادە بۆ حەج و ڕەمەزان بەکاربهێنێ

پ ٩٧/ ئایا ئافرەت بۆی جائیزە حەبی مەنعی عادە بەکاربهێنێ لەکاتی حەج یان لەکاتی رەمەزاندا؟

وەلاّم/ بەڵێ، ئافرەت بۆی جائیزە حەبی مەنعی خوێنی حەیز بەکاربهێنێ لەکاتی حەجدا. ئەمەش دوای ئەوەی، کە پزیشك ئاماژە بە دروستی بکات، هەروەها دەتوانێ لە ڕەمەزان بەکاری بهێنێ بۆ ئەوەی بتوانێ بەڕۆژوو ببێ.

(فتاوى المرأة، الجزء الأول والثاني أجاب عليها اللجنة الدائمة للافتاء، ص١٦٠).

به گومان دەستنوێژ بەتاڵ نابێتەوە

پ ٩٨/ گەر یەکێك کەوتە گومان (شك)، کە ئایا دەستنوێژی بەتاڵ بۆتەوە یان نا، ئایا حوکمی ئەمەچیە؟

وەلاّم/ گەریەکێك کەوتە گومان، کەئایا دەستنوێژی شکاوە یان نا؟ ئەسڵ ئەوەیە کە دەستنوێژی نەشکاوەو، گومان (شك) هیچ زیانی نیە. لە پێغەمبەر ﷺ پرسیارکرا سەبارەت بە پیاوێك کە لە نوێژدا هەست بە شتێك دەکات، پێغەمبەر ﷺ فەرموی:((**لا ینصرف حتی سمع صوتا أو یجد ریحا**))، واتە: با لە نوێژەکەی دەرنەچێت تا ئەوکاتەی، کە گوێی لە دەنگی بایەکە بێت، یان بۆنی بێت. پێغەمبەر خوا ﷺ ئەوەی بەدەرخست، کە ئەصڵ ئەوەیە دەستنوێژی هەیە، تا ئەوکاتەی دڵنیا دەبێت، کە دەستنوێژی نەماوە.

جا مادام گومانی لە دەستنوێژەکەی هەیە، ئەوا

دەستنوێژەکەی بەتاڵ نەبۆتەوە.
(فتاوى المرأة، أجاب عليها الشيخ بن باز، ص١٣٤).

پ ٩٩/ ئایا پیاو بۆی جائیزە بە مارەیی کچەکەی یان خوشکەکەی ژن مارە بکات؟

وەڵام/ مارەیی مافێکە لە مافەکانی کچ، یان خوشك، بەشێکە لە موڵکەکانی، جا گەر بە ئارەزووی خۆیو بەبێ زۆر لێکردن بیدات بە باوك، یان برا، یان بەشێك لە مارەییەکەی پێ ببەخشێت، ئەوا بۆی جائیزە. بەڵام گەر ئافرەتەکە پێی خۆش نەبوو پێی ببەخشێ، ئەوا بۆ پیاو جائیز نیە لێی بستێنێ، تەنانەت گەر کەمێکیش بێ، چونکە ئەم مارەییە لە تایبەتمەندیەکانی کچەکەیەو، هیچ کەسێکی تر مافی تێدا نیە.
(فتاوى المرأة، أجاب عليها اللجنة الدائمة للافتاء، ص١٧٥).

تێبینی:- پێش مارەکردن نابێو جائیز نیە مەرجی دانانی بەشێك لە مارەیی بە باوك یان بە برا بخرێتە ناو عەقدی مارەییەکە.

گەر لە برسان بمری نابێ بەهۆی زیناوە خۆت تێر بکەی

پ ١٠٠/ گەر ئافرەت زۆر برسی بوو یان زۆر تینوو بوو، هیچ شتێکی دەست نەدەکەوت بیخواو بیخواتەوە لەوەش دەترسا، کە نەخواو نەخواتەوە بمرێو هیچ رێگایەك نیە تەنها بەزینا دەستی دەکەوت، ئایا بۆی جائیزە زینا بکات؟

وەڵام/ محب الطبراني، كە یەکێکە لە شافعییەکان گوتویەتی: ئافرەت بۆی جائیز نیە زینا بکات بەپێچەوانەی ئەوەی، کە گۆشتی مردوی بۆ جائیزە لە حاڵەتی ناچاریدا بیخوات بۆ ئەوەی پێی بژیێ؟

(المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، ج٣، ص٨٠).

ئافرەتی مێردداربۆی جائیزه دەرمانی بەهێزکردنی جنسی بەکاربهێنێ

پ ١٠١/ ئافرەتی مێردداری گەر ئارەزوی جنسیی لاوازو کز بوو، ئایا بۆی جائیزە دەرمان بەکاربهێنێ بۆ بەهێز کردنی جنسی؟

وەڵام/ ئافرەتی مێردداری گەر ئارەزوی جیماعی کز بوو بەهۆی نەخۆشییەك، یان هەرهۆیەکی تر، بۆی جائیزە دەرمان بەکاربهێنی بۆ بەهێزکردنی ئارەزوی جیماع کردن بۆ ئەوەی ژیانی هاوسەرێتی بە بەختەوەری بەسەر ببرێ. بەڵام گەر ئافرەت شوی نەکردبوو بۆی جائیز نییە ئەو جۆرە دەرمانە بەکاربهێنێ.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الثالث، ص١٠٤).

بۆ پیاوی بێگانە هەردو پێی ئافرەت دەبێ داپۆشرێ

پ ١٠٢/ ئایا هەردوو پێیەکانی ئافرەت دەبێ داپۆشرێ؟

وەڵام/ ڕای پەسەند ئەوەیە، کە پێویستە داپۆشرێو بەدیارنەخرێ بۆ پیاوی بێگانە. مەگەر لەکاتی پێویستی بێت، وەك ئەوەی ئافرەت بە پێخاوسی بڕواتو ئەو ئافرەتە فەقیرەی کە هیچ شتێکی نیە لەپێی بکات.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الثالث، ص٢٠٠).

بەبێ ئارەزوو جائیزە ئافرەت تەماشای پیاو بکات

پ ١٠٣/ ئایا جائیزە ئافرەت تەماشای پیاوی بێگانە بکات؟

وەڵام/ ڕای پەسەند سەبارەت بە تەماشاکردنی ئافرەت بۆ پیاو ئەوەیە، کە بۆ ئافرەت جائیزە تەماشای لەشی پیاو بکات، جگە لە نێوان ناوكو چۆکی، بەڵام بەمەرجێك نەبێتە مایەی وروژاندنی جنسیو لەفیتنە ئەمین بێ، ئەمەش وتەی حەنەفییەکانو ڕای پەسەند لەلای حەنبەلییەکانو یەکێك لە وتەکانی شافیعییەکانە.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الثالث، ص٢٣٠).

پ ١٠٤/ گەر ئافرەت پێش هاتنی خوێنی حەیز جۆرێك لە ئاوی زەرد، یان ڕەنگ لێڵ، هەندێ جار ڕەنگی سوری بێتەدەر، چۆن نوێژ بكات؟

وەڵام/ ئەم جۆرە ئاوە، یان خوێنە، خوێنی پیسەو نابێتە هۆی نوێژ نەكردن. پێویستە لەسەر ئافرەتەكە فەرجی بشواتو بە پەڕۆیەك داپۆشێو بۆ هەر نوێژێك دەستنوێژ هەڵبگرێ، مەگەر دڵنیابێ لە دەرنەچونی هیچ شتێك لە نێوان كاتی نوێژەكاندا، كە ئەوكاتە پێویستە بە دەستنوێژ هەڵگرتنەوە ناكات.

پ ١٠٥/ گەر یەكێك پێنج جارشیری ئافرەتێكی لەگەڵ كچێكیانی خواردبوو، ئایا براو خوشكەكانی دەبنە براو خوشكی؟

وەڵام/ ئەو ئافرەتەی كە شیر دەدات بەو كوڕە، دەبێتە دایكیو، مێردی ئافرەتەكەش دەبێتە

بـاوکی ئـەوکوڕە. کـوڕو کچەکانیـشی دەبـن بـە خوشكو برای ئـەوکوڕە، بـەڵام بـرای کـوڕە شـیر خواردووەکـە نابێتـە بـرای کـچو کـوڕی ئافرەتـە شیردەرەکە. (هەمان سەرچاوە، ص٧٥).

دەنگی ئافرەت بۆ قسەکردنی ئاسایی، حـەڕام نیـە

پ ١٠٦/ ئایا دەنگی ئافرەت حەڕامە؟

وەڵام/ دەنگی ئافرەت حەڕام نیـە، ئەمـەش وتـەی شافعییەکانە، کە فەرمویانە: (وصوت المرأة لـيس بعورة)، هەروا وتەی مالکییەکانـە (صـوت المـرأة لـيس بعـورة حقيقيـة)، وتـەی حەنەفییەکانـە (وصوتها ليس بعورة على القول الراجح).

ئیمام غەزالی (ڕەحمەتی خوای لێبێ) گوتویـەتی: دەنگی ئافرەت عەورەت نیە. بەڵام نەك لە گـۆرانی وتنـدا، چـونکە ئافرەتـان لـە سـەردەمی صـەحابە قسەیان کردووە لەگەڵ پیاوان، چ بە سـەلام کـردن،

یـان فـەتوا وەرگـرتنو پرسـیارکردنو راوێـژکردن.
دەنگـی ئـافرەت کاتێـك عـەورەتو حەرامـە کـە دەنگی بەرزبکاتەوە بۆ چـێژ وەرگـرتن گـوێی لـێ بگیرێ، چونکە دەبێتە مایەی ئارەزوو بزواندن.
(المفصل في احكام المرأة، الجزء الثالث، ص٢٧٩).

بەبێ هۆ جائیز نیە ژن حەبی منداڵ نەبون بەکاربهێنێ

پ ١٠٧/ ئایـا جـائیزە ئـافرەت حـەبی منـداڵ نـەبوون (منع الحمل) بەکاربهێنێ؟

وەڵام/ ئافرەت بۆی جائیز نیە حەبی منـداڵ نـەبون بەکاربهێنێ لەبەرئەوەی، کە حەزی لە منداڵ نیە، یان لە ترسی ئەوەی نەتوانێ نەفەقەی منداڵـەکان بدات.
بـەڵام جـائیزە ئـافرەت حـەبی منـداڵ نـەبون بـەکاربهێنێ، گـەر نەخۆشـبێ، کـە بـە هـۆی حەملەکـەی زیـانی پێبگـات، یـان لەبەرئـەوەی

منداڵی بە ئاسانی نابێ‌و پێویستی بە نەشتەرگەری دەبێ لەکاتی منداڵ بوندا. هەروەها بۆ کاتی زەرورەت. لەمجۆرە حاڵەتانەدا بۆی هەیە حەبی منداڵ نەبون بەکاربهێنێ، بەمەرجێك پزیشك بڵێت، ئەم حەبە زیانی پێ ناگەیەنێ.

(فتاوى المرأة، الجزء الثاني، أجاب عليها اللجنة الدائمة للافتاء، ص١٦٧).

نیەت هێنان بە دڵە، نەك بە زمان

پ ١٠٨/ حوکمی نییەت بە زمان لە نوێژو دەستنوێژدا چیە؟

وەڵام/ حوکمەکەی (بیدعە)یە، چونکە نە پێغەمبەر ﷺ و نە صەحابەکان بە زمان نیەتیان نەهێناوە. نییەت شوێنەکەی دڵەو پێویست بەوە ناکات بە زمان بگوترێ.

(فتاوى المرأة، الجزء الثاني، أجاب عليها الشيخ بن باز،ص١٣٢)

ژن بۆی جائیزە ماڵو سامانی خۆی بەبێ ئیزنی مێردەکەی ببەخشێت

پ ١٠٩/ گەر ئافرەت ماڵو سامانی هەبوو، ئایا بۆی جائیزە بەبێ ئیزنی مێردەکەی ماڵو سامانی ببەخشێ؟

وەڵام/ جمهوری فوقەها یەك دەنگن، کە ئافرەت بۆی جائیزە ماڵو سامانی خۆی بەبێ ئیزنی مێردەکەی ببەخشێو بیکاتە صەدەقە. بەڵام هەندێ لە فوقەها بە جائیزی دانانێن ئافرەت بەبێ ئیزنی مێردەکەی ماڵی خۆی ببەخشێ.

ڕای پەسەند (الراجح) وتەی جمهوری فوقەهایە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشەدا وا باشە ئافرەت لەماڵ بەخشینیدا ڕاوێژ بە مێردەکەی بکات، چونکە ڕاوێژکردن بە مێردەکەی ڕێز گرتنیەتیو خۆشەویستی لە نێوانیان زیاد دەکات.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الرابع، ص٢٩٢).

شەترەنج تەنها بەلای شافیعییەکان جائیزە

پ ١١٠/ ئایا یاری شەترەنج حەرامە؟

وەڵام/ شێخی ئیسلام ئیبن تەیمیە وتویەتی: یاری شەترەنج لەلای جەماوەری زانایانی ئومەت حەرامە وەکو (تاوڵە). ئەم یارییە وەکو تاوڵە وایە لە حەرامیدا. یاری تاوڵە دوپاتی حەرامی لەسەر کراوە، چونکە دەقی حەرامی لەسەر هاتوە. بەڵام یاری شەترەنج حوکمەکەی بە قیاس لە دەقی حەرامییەتی تاوڵەوە وەردەگیرێ، ئەمەش مەزهەبی حەنبەلییەکانە. عەلی کوڕی ئەبو تالیبو ئیبن عومەرو ئیبن عەبباسو سەعیدی کوڕی موسەییەبو قاسمو سالمو عەروەو محمدی کوڕی عەلی کوڕی حسینو ئیمام مالك بۆچونیان وایە کە شەترەنج حەرامە، ئەمەش وتەی ئەبو حەنیفەیە، بەڵام بۆچونی شافیعییەکان ئەوەیە کە شەترەنج جائیزە، بەڵام ئیمام نەوەوی کە شافیعی

مەزهەبـــە وتویـــەتی: (یـــاری شـــەترەنج لـــە مەزهەبەکەماندا مەکروهەو حەرام نیە).

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الرابع، ص١١٢).

ژن مارەکردن بە نیەتی ماوەیەکی کاتی، یان تەڵاقدان حەرامـە

پ ١١١/ گـەر پیـاو ژن بهێنـیو نییـەتی تـەڵاقی هەبێ، ئایا عەقدی ئەو زەواجە (صحیح)ە؟

وەڵام/ شەرع ناسـان (الفقهـاء) هـاودەنگن لەسـەر ئەوەی، گەر پیاو ژن مارەبڕ بکات، بێئەوەی لـە عـەقدەکەدا کات دیاری بکاتو لە نییەتی دابێـت دوای ماوەیـــەك تـــەڵاقی دەدات، یـــان پـــاش تـەواوبوونی کاروبـاری لـەو شـارەی کـە تیایـدا ماوەتەو نییەتی تەڵاقی هەبێت، ئەوا ئەو زەواجە (صـحیح)ە. بـەڵام (ئـەوزاعی) پێـچەوانەی ڕای فوقەهایەو ئـەوجۆرە زەواجـەی بـە (زواج المتعـة) داناوە، کە (زواج المتعة) بە یەکدەنگی حەرامە.

خاوەنی تەفسیری (المنار) شێخ ڕەشید ڕەزا گوتویەوتی: توندوتیژی زاناکانی سەلەفو خەلەف سەبارەت بە حەرامی (زواج المتعة) ئەوە دەخوازێو پێویست دەکات، کە مارەبڕین بە نییەتی تەڵاق قەدەغە بێت. واتە حەرام بێت. هەرچەندە شەرع ناسان دەڵێن: عەقدی مارەبڕینەکە (صحیح) دەبێت، گەر پیاو نییەتی (توقیت)ی هەبێت، بەڵام لە صیغەی عەقدەکە بە مەرج دانەنرابێت، بەڵام شاردنەوەی ئەم نییەتەی دەبێتە فێڵو گزی، کە ئەمە شایانترە ببێتە بەتاڵبونەوەی عەقدەکە، بەتاڵبونەوەی ئەو عەقدەی کە مەرجی (توقیت)ی تێدایە، کە بە ڕەزامەندی پیاوو ژنوو وەلیەکەی بێت ئەم فێڵو گزییەش خراپەی تری بەدوادا دێت، وەکو دژایەتیو بوغزاندنو نەمانی متمانە، تەنانەت بەو پیاوانەش کە دەیانەوێ بەڕاستی بڕیاری هاوسەرێتی بدەن. (فقه السنة، المجلد الثاني، ص١٧٥، طبعة خاصة بشركة منار الدولية).

زەواجی موتعە (سـیغە) حەڕامـە

پ ١١٢/ زەواجی موتعە چیە؟ ئایا حەرامە یان حەلاڵە؟

وەڵام/ زەواجی موتعە ئەوەیە، کە پیاو ژن مارەبڕ بکات بۆ ماوەیەکی دیاریکراو بە مارەییەکی دیاریکراو. ئەو ماوەیەش بە ڕەزامەندی هەردوکیانە، جا چ ماوەیەکە درێژ بێت، یان کورت، وەکو ساڵێك یان مانگو ڕۆژ. ئەم زەواجە ناوی تریشی هەیە. لەلای جەعفەرییەکان، کە بە لایانەو حەڵاڵە وەکو (الزواج الدائم) (الزواج المنطق)و (زواج المغبطة).

زەواجی موتعە بە گوتەی فوقەهای مسوڵمانان، جگە لە جەعفەرییەکان بە هەموو جۆرە تەعبیرە جیاجیاکانیدا بەتاڵەو حەڕامە.

شەرعناسی ناسراو (ابن رشد) گوتویەتی: (نیکاحی موتعە بە هاودەنگی هەموو فوقەهای

(امصار) به حەڕام دانراوه. خاوەنی کتێبی (الهداية) له فیقهی حەنەفی گوتویەتی: (نیکاحی موتعه — باطل-ه نیکاحی موتعه ئەوەیه که پیاو به ئافرەت بڵێ: (أتمتع بك كذا مدة بكذا من المال) بۆ ماوەی ئەوەندەو بەوەنده پاره، چێژت لێ وەردەگرمو لەگەڵت ڕادەبوێرم)..

هەروەها خاوەنی (المهذب)ی فیقهی شافیعی گوتویەتی: (ولا يجوز نكاح المتعة) نیکاحی موتعه جائیز نیه. بەڵگەش لەسەر حەڕامیی زەواجی موتعه ئەمانەن:

جمهوری فوقەها گوتویانه: پێغەمبەر ﷺ وەکو ڕوخسەتێك ڕێگەی دا به زەواجی موتعه، پاشان قەدەغەی کردو به حەڕامی دانا. ئەم قەدەغەکردنەش تا کاتی کۆچی دوایی پێغەمبەر جێگیر بوو، ئەمەش کورتەیەك لە سوننەتی پێغەمبەره سەبارەت به زەواجی موتعه:

یەکەم: عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه ان رسول الله

ﷺ نهى عن نكاح المتعة وعن لحوم الحمر الاهلية يوم خيبر وفي رواية: نهى عن متعة النساء يوم خيبر، وعن لحوم الحمر الانسية. (متفق عليه).

دووەم: عن الربيع بن سبرة، عن ابيه ان رسول الله ﷺ نهى يوم الفتح فتح مكة- عن متعة النساء. اخرجه مسلم في صحيحه.

له ڕیوایەتێکی تری مسلم دا عن الربيع بن سبرة، عن ابيه حدثه انه كان مع رسول الله ﷺ وقال: **((يا ايّها النّاس اني قد كنت آذنت لكم في الإستمتاع من النساء، وإن الله قد حرم ذلكم الى يوم القيامة، فمن كان عنده منهن شيء فليخل سبيله ولا تأخذوا مما آتيتموهن شيئا))**.

ئیمام نەوەوی لە ڕاڤەی فەرموودەکانی ڕێگەدان بە موتعەو حەرامکردنی، هەندێ لە صحابە زەواجی موتعەیان کردووە لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺو لە سەردەمی ئەبوبەکرو ماوەیەك لە خەلافەتی عومەری کوڕی خەتتاب، گوتویەتی:

ئـــەوەی ڕاســـت بێـــت ئەوەیـــە کـــە حـــەرامکردنو ڕێگەپێدانی زەواجی موتعە دوجار بـووە. زەواجـی موتعە لە پێش جەنگی خەیبەر حەڵاڵ بووە، پاشان لـــە ڕۆژی خەیبـــەر حـــەرام کـــرا، پاشـــان لـــە ڕۆژی ڕزگارکردن (فتح)ی مەککە ڕێگەی پێـدرا، پاشـان دوای سێ ڕۆژ حەرام کرا بـە هەمیـشەیی تـا ڕۆژی قیامەتو حەرامییەکەی جێگیر بوو.

بـــەڵام ســـەبارەت بەوانـــەی کـــە لـــە ســـەردەمی پێغەمبەرو خەلافەتی ئەبوبەکری سدیقو ماوەیـەك لە خەلافـەتی عومـەری کـوڕی خـەتتاب زەواجـی موتعەیان کردووە، ئەوا ئەو کەسانە نەیانزانییوە کە زەواجی موتعە (نسخ) بۆتەوە.

(المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، الجزء السادس، ص١٦٣-١٦٥).

مارە بەجــاش حەڕامــە

پ ١١٣/ ئایا مارە بەجاش حەڕامە؟

وەڵام/ ئەم جۆرە مارەبڕییە لە شەرعدا پێـی دەڵـێن (نكاح المحلل)، مارەبـەجاش یـان (نكـاح المحلـل) ئەوەیە، گـەر پیاوێـك هەرسـێ تـەڵاقی ژنەكـەی دابێـتو، پیـاوێكی تـر ئـەو ژنەیـە مارەبكـات بەمەبەستی تەڵاقدانەوەی بۆ پیاوی یەكەم. كـەوا پیاوی یەكـەم لـە عەقـدی مارەبڕییەكـەی مـەرج لەسەر پیاوی دووەم دادەنێ بـۆی تـەڵاق بداتـەوە دوای دخول پێكردنی. ئەم جۆرە مارەكردنە كـاتی (مؤقت)ە، چونكە مارەكردنی (متعە)ش هەر بـۆ ماوەیەكـەو كاتییـە، كـە حەڕامـە، بـەڵام گـەر ئافرەتێك سێ بەسێ تەڵاق درابێو پاشان پیاوێـك بـە ئـارەزوی خـۆی مـارەی بكـات بـەبێ هـیچ مەرجێك لەلایەن پیاوی یەكەمەوەو پاشان تەڵاقی ئاسایی بدات بەهەر هۆیەك، بێـت یـان بمرێـتو،

پاشان عیدەی تەواو بێت، ئەوا پیاوی یەکەم بۆی جائیزە مارەی بکاتەوە بە مارەییەکی نوێ. خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿**فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ**﴾(البقرة- ٢٣٠).

مەبەست لە (طلقها) تەلاقی سێ بەسێیە، هەروەها لە سوننەتی پێغەمبەرەوە هاتوە: (ان رفاعة القرظي تزوج إمراة، ثم طلقها فتزوجت آخر، فأتت النبّي ﷺ فذكرت له انه لايأتيها، وانه ليس معه الا مثل هدبة، فقال ﷺ: لا، حتى تذوقي عسيلته ويذوق عسيلتك... ڕەفاعەی قەرزی ژنێکی هێنا، پاشان تەلاقیداو، ئەویش شوی بە پیاوێک کرد. ژنەکە چووە خزمەت پێغەمبەرو گوتی: پیاوەکە نایەتە لای لەگەڵی جوت ببێ، ئەو پیاوە ئامێری نەرمو شلە، پێغەمبەر ﷺ فەرموی:

نەخێر، دەبێ تۆ چێژی لـێوەربگری، ئەویش چێژت لـێ وەربگـرێ-واتـە: جیماعـت لەگەڵـدا بکـات). (اخرجـه البخـاري في صـحيح البخـاري بـشرح العـسقلاني، ج٩٠، ص٤٦٤). جـا ئەوکەسـەی مارەبەجاش بکات وەك، کە لەپێـشەوە پێناسـەمان کرد ئەوا، وەبەر نـەفرەتی خـوای گـەورە دەکـەوێ. اخرج الامام الترمذي في (جامعة) عـن جـابر وعلـي (رضي الله عنه)، قال: (إن رسول الله ﷺ لعن المحل والمحلل لـه)، واتە: پێغەمبەری خوا نەفرتی لەوکەسە کردووە، کە ئافرەتێکی تەڵاقدراوی سێ بەسێ مارە بکاتەوە بـە مەبەسـتی تەڵاقدانـەوەی دوای دخـول پێکردنی بۆ ئەوەی پیاوی یەکـەم بـە مارەییـەکی نوێ مارەی بکاتەوە، هەروەها نەفرەتی لـە پیـاوی یەکەمیش کردووە.

خاوەنی کتێبی (سـبل الـسلام) گوتویـەتی: ئـەم فەرمودەیە بەڵگەیە لەسـەر حـەرامی مارەبـەجاش (التحليل)، چونکە (لعنة) لە کاری حەرام دەکرێت،

هـــەموو حـــەرامکراوێك قەدەغـــەی لێکـــراوە، قەدەغەکردنەکەش عەقدەکە (فاسد) دەکات.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء السادس، الطبعة الثانية، ص١٩١-١٩٤).

پۆشاكی ئافرەتـان دەبێ بە پێی شـەرع بێ

پ ١١٤/ ئافرەتی واهەیە سەرپۆشـەكەی بەسـەر سـینگیدا دێنێتـە خـوارەوە، بـەڵام جلێكـی پۆشیوە كە تەسكە، یان تەنكە، یان كورتـە، یـان پـانتۆڵ لەبـەردەكاتو سەرپۆشـێك دەپۆشی، جا ئایا ئەم جۆرە حیجابو جلە پێی دەڵێن حیجابی شەرعی؟

وەڵام/ بەر لە هەموو شتێ: ئـەو ئافرەتـەی بڕیـاری حیجـاب پۆشـین دەدات پێویـستە ملکەچـی فەرمانەکانی خوای گەورەو پێغەمبەرەکەی بێتو لە نییەتیدا جێگیر بێت، کـە حیجابەکـەی دەبـێ بەپێی مەرجە سـنوردارەکانی حیجـابی شـەرعی

بێت، نەك بە ئـارەزوی خـودی ئافرەتەکـە بێـتو هەرچیەکی بوێ لەبەری بکات.

مەرجەکانی حیجابی شەرعیش بەکورتی ئەمانەن:

١- حیجابو جلەکە هـەموو ئەندامـەکانی لەشـی ئافرەتەکە دابپۆشێ، خوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿**يَـا أَيُّهَـا النَّبِـيُّ قُـلْ لأَزْوَاجِـكَ وَبَنَاتِـكَ وَنِـسَاءِ الْمُـؤْمِنِينَ يُـدْنِينَ عَلَـيْهِنَّ مِـنْ جَلابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً**﴾ (الاحزاب- ٥٩).

٢- حیجابەکە نابێ ڕازاوەو ڕەنگاو ڕەنگو سـەرنج ڕاکێشەر بێـت، وەك ئێـستا زۆر لـە ئافرەتـان حیجابی ڕەنگاو ڕەنگ دەپۆشن. خـوای گـەورە دەفـەرموێ: ﴿**وَلا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ**﴾(النـور- ٣١).

٣- حیجابەکە نابێ بۆندار بکرێ ئەگینا، کـە پێـی دەچێتە دەرەوە وەك زینـای کردبـێ وایـە، وەك

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: (أي إمراة إستعطرت ثم خرجت، فمرت على قوم ليجدوا ريحها فهي زانية) رواه الإمام أحمد وغيره، باسناد صحيح الجامع، (٢٧٠١).

٤- حیجابەکە نابێ تەسك بێت، کە ئەندامی لەشی بەدەربخات. لە ئوسامەی کوڕی زیدەوە کە گوتەیەتی: پێغەمبەر جلێکی پێ بەخشیم کە تەنكو تەسك بو، کە دوحیەی کەلبی بەدیاری پێشکەشی پێغەمبەری کردبوو، جا منیش بەخشیم بە خێزانەکەم.

پێغەمبەر ﷺ پێی گوتم: بۆ جلەکەت لەبەر نەکردووە، منیش گوتم ئەی پێغەمبەری خوا بەخشیومە بە خێزانەکەم بیپۆشی، پێغەمبەر فەرموی: برۆ بە خێزانەکەت بڵێ با بیکاتە ژێرکراس لەبەرئەوەی دەترسم قەبارەی ئیسکەکانی بەدەربکەوێ، ئیمام ئەحمەد لە

مسند ٢٠٥/٥ ڕیوایەتی کردووە.

٥- حیجابەکە دەبێ قوماشەکەی ئەستوور بێتو تەنك نەبێت. لە ئەبو هورەیرەوە کە موسلیم لە (صحیح)دا ڕیوایەت دەکات کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: ((**صنفان من أهل النّار لم أرهما، قوم معهم سياط كاذناب البقر يضربون الناس، ونساء كاسيات عاريات مميلات مائلات، رؤسهن كاسنمة البخت المائلة لايدخلن الجنّة ولا يجدن ريحها**)).

٦- حیجابەکە نابێ بە جلی پیاوان بچێ: لە ئیبن عەبباسەوە کە ئیمامی بوخاری لە (صحیح)یدا ڕیوایەتی دەکات، کە گوتویەتی: ((**لعن رسول الله المتشبهين من الرجال بالنساء والمتشبهات من النساء بالرجال**)) کەواتە: ئەو ئافرەتانەی کراسو پانتۆڵ لەبەردەکەنو سەرپۆش دەپۆشن وەبەر لەعنەتی پێغەمبەر دەکەون.

٧- حیجابەکـە نابـێ بـۆ ناوبـانگیو فێرکـردنو خۆبەدەرخستن بێ: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: **((من لبس ثوب شهرة البسه الله يـوم القيامـة ثوبا مذلة ثـم يلـهب في النـار))** رواه أبـو داود وإبن ماجة صحيح الجامع، ٢٠٢٦.

٨- نابێ بە جلو بەرگی کافران بچێ:

ئیبن عومەر (ڕەزای خوایان لێبێ) گوتویـەتی کە پێغەمبەر خوا ﷺ فەرمویەتی: **((من تشبه بقوم فهو منهم))** (رواه ابو داود وغيره).

(شروط حجاب المرأة المسلمة من القرآن والسنة، سلسلة كتاب الطريق الى الجنّة، ٧-٨).

پیاو بۆی هەیە نەهێڵێ خێزانەکەی نوێژە سوننەتەکان بکاتو ڕۆژوی سوننەت بگرێ

پ ١١٥/ ئایا پیاو بۆی هەیە قەدەغەی خێزانەکەی بکات لە نوێژە سوننەکانو ڕۆژوی سوننەتو حەجی سوونەت؟

وەلاّم/ بەڵێ، پیاو بۆی هەیە قەدەغەی خێزانەکەی بکات لە عیبادەتە سوننەتەکان. بەڵگەش فەرمودەی پێغەمبەری خوایە (عن ابي هريرة (رضي الله عنها) ان رسول الله ﷺ قال: **((لا يحل للمرأة أن تصوم وزوجها شاهد الاّ بإذنه))** صحيح البخاري، بشرح العسقلاني، ج٩، ص٤٩٣.

وفي رواية **((لا تصم إمراة وزوجها شاهد يوما من غير رمضان الاّ بإذنه))**. سنن ابي داود، ج٧، ص١٤٨، جامع الترمذي، ج٣، ص٤٩٥، سنن ابن ماجة، ج١، ص٥٦٠.

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر حەرامی ڕۆژوی سوننەت (التطوع)ی ئافرەت بەبێ ئیزنی مێردەکەی. هۆی ئەم حەڕامکردنەش ئەوەیە کە پیاو (مێرد) مافی چێژ وەرگرتنی بەو هەیە لە هەموو کاتێکدا مافەکەشی یەکسەر واجبەو ئافرەتەکە بۆی جائیز نیە بە سەرقاڵبونی بە سوننەتەوە ئەو مافەی بفەوتێنێ. بەڵام گەر مێردی ژنەکە چوو بوو بۆ سەفەر ئەوا بۆی جائیزە عیبادەتە سوننەتەکان جێبەجێ بکات.

(المفصل في احكام المرأة، ج٧، ص٢٨٧).

لە شەش مانگ زیاتر نابێ لە خێزان بەدوربی

پ ١١٦/ ئایا پیاو ماوەی چەندی بۆ جائیزە لە خێزانەکەی بەدور بێت کە جیماعی لەگەڵدا نەکات؟

وەڵام/ گەر پیاو چوو بووە سەفەر، ماوەی شەش مانگی بۆ جائیزە، کە لە خێزانەکەی دوور بێت

کـە لەسـەری واجـب دەبێـت جیمـاعی لەگـەڵدا بکـات. ئەمـەش بـە حـوکمی عومـەری کـوڕی خەتتاب (ڕەزای خوای لێبێ)، کەوا ژن ناتوانێ لە پێنج شەش مانگ زیاتر ئارام لەسەر مێردەکەی بگرێ، کە جیماعی لەگەڵدا بکات. جـا ئیمـامی عومـەر کـاتی دانـابوو بـۆ موجاهیـدان لـە جەنگەکانـدا کـە مـاوەی شـەش مـانگ بـوو، مانگێـك بـەڕێوەو چـوار مـانگ مانـەوە لـەلای خێزانەکانیانو مانگێك بۆ گەڕانەوە.

(المفصل في احكام المرأة، ج٧، ص٢٤١).

مامەڵە باشی لەگەڵ خێزان

پ ١١٧/ خـوای گـەورە لـە قورئـانی پـیرۆزدا دەفـەرموێ: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ (النساء- ١٩) **مەبەست لەم ئایەتە چیە؟**

وەڵام/ لـە تەفـسیری (ابـن کـثیر)دا هـاتووە کـە ﴿**وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**﴾، بەواتای: لەگەڵ

خێزانەکانیاندا قسەخۆش و کردەوە باش بن و بەپێی توانا خۆتان ڕێك بکەن وەك کە پێتان خۆشە ئەوان بۆ ئێوەش بەهەمان شێوە خۆتانیان بۆ ڕێك بکەن.

لە (احکام القرآن)ی (جصاص)دا هاتووە، کە خوای گەورەی فەرمانی بە پیاوان کردووە بەباشی ڕەفتار بکەن لەگەڵ خێزانەکانیاندا، کە مافی خۆی بداتێ وەکو مارەیی و نەفەقەو نۆرە مانەوە لە نێوان خێزانەکانیان، ئازارنەدانی ئافرەت بە وتەی ڕەقو پشت تێکردنی و مەیلدانی بۆ غەیری ئەو وازهێنانی دەمو چاوگرژی.

لە (احکام القرآن)ی (قرطبي)دا هاتووە، کە واتای: بەوشێوەیە ڕەفتاریان لەگەڵدا بکەن کە خوای گەورە فەرمانی داوە، ئەوەش بەجێگەیاندنی مارەیی و نەفەقەو گرژی نەنواندن بەرەو ڕوی خێزانەکەی و قسە ڕەق نەبێت.

(المفصل في احكام المرأة، ج٧، ص٢٢٥).

چونە لای خێزان لە ڕێی کۆمەوە حەڕامە

پ ١١٨/ گەر پیاو ویستی لەدواوە بەڕێی کۆمەوە جیماع لەگەڵ خێزانەکەی بکات ئایا خێزانەکەی چی بکات؟

وەڵام/ چەند فەرمودەیەکی پێغەمبەری خوا ﷺ هاتووە، کە بەڵگەی حەرامیی چونە لای خێزان لە پشتەوە لە ڕێی کۆمەوە دەدەن، کە نەفرەت لەوکەسە دەکات ئەم کارە دەکات وەك دەفەرموێ:

* **((ولا تأتوا النساء في ادبارهن))** (جامع الترمذي، ج، ٤٣٢٧).
* **((ملعون من أتى إمراة في دبرها))** (سنن ابي داود، ج٦، ص١٩٨).
* **((إن الله لايستحي من الحق وقالها ثلاث مرات لا تأتوا النساء في ادبارهن))**. (سنن الدرامي،

ج٢، ص١٤٥، سنن ابن ماجه، ج١، ص٦١٩).

* **((لاينظر الله الرجل جامع إمراته في دبرها))**.

(سنن ابن ماجه، ج١، ص٦١٩).

جا گەر پیاو داوای لە خێزانەکەی کرد لە دواوە جیماعی لەگەڵدا بکات لەرێی کۆمەوە، ئەوا لەسەر خێزانەکەیەتی کە قەدەغەی بکات. چونکە ئەم داوایەو ئەم کارە، تاوانو سەرپێچی فەرمانی خوای گەورەو پێغەمبەرەکەیەتی، پێغەمبەریش دەفەرموێ: **((لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق))**، واتە: فەمارنبەری بۆ هیچ کەسێك نیە کە لە سەرپێچی خوای گەورە بێت.

(المفصل في احكام المرأة، ج٧، ص٢٨٤).

ئەو ژنە نەفرەت لێکراوە کە بەدەم داوای مێردەکەیەوە ناچێت

پ ١١٩/ گەر پیاو داوای سەرجێیی (جماع)ی لە خێزانەکەی کرد، خێزانەکەی بەدەم داواکەی نەچوو و قەدەغەی کرد، ئایا ئەو ئافرەتە تاوانبارە، حوکمەکەشی چیە؟

وەڵام/ بەڵێ، تاوانبارە، پێویستە ئافرەت بزانێ پیاو بەرامبەر ئارەزوی جنسی لاوازو خۆنەگرە، بەتایبەتی لە ڕۆژگارەی ئەمڕۆدا، کە بەڕەڵڵایی ئافرەتو نیوەڕووتیو خۆسفورکردنی، کەشێکی لەباری دروست کردووە بۆ وروژاندنی جنسی پیاو، پیاوی مسوڵمانیش شوێنی شەرعی خۆی بۆ دیاریکراوە بۆ جێبەجێکردنی کارە جنسیەکەی کە هاوسەرەکەیەتی. ئەوەتا پێغەمبەر خوا ﷺ دەفەرموێ: (**(اذا رأى أحدكم إمرأة، فوقعت في**

قلبه، فليعمد الى إمراته فليواقعها فان ذلك يرد ما في قلبه)) رواه مسلم، واته: ئەگەر یەکێك لـە ئێوه ئافرەتێکی بینیو کەوتە دڵیەوە با بـچێتەوە ماڵەوە لەگەڵ هاوسەرەکەی جووت ببـێ، چـونکە بەمـە دڵـی دادەمرکێتـەوە. هـەر ئـافرەتێکیش قەدەغەی مێردەکەی بکات لە جوتبوون، ئەوا تـا بەیانی دەکاتەوە فریشتەکان لەعنەتی لـێدەدەن، وەك پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: **((اذا دعا الرجل إمراتـه فأبـت أن تجـيء لعنتهـا الملائكـة حتـى تـصبح))** اخرجـه البخـاري في صـحيحه، هـەروا دەفەرموێ: **((اذا دعا الرجل إمراته الى فرشه فلم تأته فبات غضبان عليها لعنتهـا الملائكـة حتـى تصبح))** متفق عليه.

لـەم فەرمودەیـەدا دەفـەرموێ: گـەر پیـاو لـە هاوسەرەکەی توڕەبێ بەهۆی بەدەمەوە نەهاتنی بـۆ جوتبون، فریشتەکان تا بەیانی لەعنەتی لـێدەدەن. ئـیبن حـەزم بـە فـەرزی دانـاوە ژن بـەدەم داوای

مێردەکەیەوە بچێت بۆ جیماع کردن، گەر بەدەمیەوە نەچێت، ئەوا شایستەی لەعنەتە، وەك دەفەرموێ: (لەسەر ئافرەت فەرزە قەدەغەی مێردەکەی نەکات بۆ جوتبون، جا هەرکاتێك داوای لێکردو ئافرەتەکە لە حەیزدا، یان نەخۆش نەبوو، کە بە هۆی نەخۆشیەکەوە ئازاری پێبگات، یان بەڕۆژوو نەبوو، بەبێ عوزر سەرجێیی لەگەڵدا نەکرد، ئەوا ئەو ئافرەتە لە ڕەحمەتی خوا بێبەشو دەرکراو"ملعون"ە).

کەواتە با ئافرەتان ئاگاداربنو بەسەر دەرونیاندا زاڵبنو ئەم مەسەلەیە بە گرنگ وەربگرن، چونکە ئەمە کارێکی زۆر هەستیارو ترسناکە، گەر ئافرەتەکە لەسەر تەندوری نان کردن بێت، دەبێ ملکەچ بێت بۆ ئەم کارە، وەك پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((**إذا دعا الرجل زوجته لحاجته فلتأته وإن كانت على التنور**)) رواه النسائي والترمذي (صحيح) هەروەها دەفەرموێ: ((**والذي نفسي بيده

ما من رجل يدعوا إمرأته الى فراشه فتأبى عليه إلا كان الذي في السماء ساخطا عليها حتى يرضى عنها)) رواه البخاري ومسلم، واته: سوێند، بەوەی گیانی بەدەستە هەرپیاوێك داوای جیماع لە ژنەکەی بکات، ژنەکەی بەدەمیەوە نەچێتو قەدەغەی بکات، ئەوا خوای گەورە لێی تورەیە تا ئەوکاتەی مێردەکەی لێی ڕازی دەبێت.

(المفصل في احكام المرأة، د.عبدالكريم زيدان، تحفة العروس، واجبات المرأة المسلمة).

بەرامبەر پیاوی نابینا سەر دانە پۆشری

پ ١٢٠/ ئایا ئافرەت پێویستە بەرامبەر پیاوی نابینا (کوێر) خۆی داپۆشێ؟

وەڵام/ پێویست ناکات ئافرەت خۆی داپۆشێ بەرامبەر پیاوی نابینا. پێغەمبەری خوا فەرمانی بە فاتیمەی کردووە لەلای ئیبن مەکتوم بێ، فەرموی ئەوە پیاوێکی نابینایە، گەر

پۆشاکەکەشت دابنێی ناتبینێ. (اخرجه مسلم في صحيحه). ئەو فەرمودەیەی کە مەشهورو باوە لەناو مسوڵمانان، کەوا پێغەمبەر بە هەردوو هاوسەری فەرمووە خۆتان داپۆشن لەکاتێك، کە ئیبن مەکتوم هاتۆتە خزمەتی، ئەوانیش گوتویانە ئەوە پیاوێکە نابینێ، پێغەمبەریش فەرمووی: خۆ ئێوە کوێرنین؟ ئەدی ئێوە نایبینن؟ ئەم فەرمودەیە (شاذ)ەو (صحیح) نیە، چونکە پێچەوانەی فەرمودەی (صحیح) سەبارەت بەم مەسەلەیە. لەو فەرمودانەش پێغەمبەر فەرمویەتی: ((**انما جعل الاستئذان من اجل البصر**)) متفق علی صحته. واتە: ئیزن وەرگرتن بۆ هاتنە ژورەوە دانراوە بۆ ڕەچاوکردنی بینین.

(فتاوی العلماء للنساء، لسماحة الشیخین، ابن باز وابن العثیمین، ص١٤٤).

لە کاتی زۆر تورەبون، تەڵاق ناکەوێ

پ ١٢١/ گەر پیاوێك تورە بوو، نەیدەزانی چی دەڵێو لەوکاتەدا ژنەکەی تەڵاق بدات، ئایا تەڵاقی دەکەوێ؟

وەڵام/ لەم حاڵەتەدا تەڵاقی ناکەوێت، چونکە لەوکاتەدا ئیرادەی لەدەست داوە. لە خاتو عائیشەوە کەوا پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: **((لا طلاق وعتاق في اغلاق))** رواه احمد وابو داود وابن ماجه، واتە: تەڵاق بە توورەبوون ناکەوێ، وشەی (أغلاق) بە توورەبوون راڤەکراوە.

ئیبن تەیمیە گوتویەتی: وەك کە لە(زاد المعاد)یشدا هاتوە راستیی زاراوەی (اغلاق) ئەوەیە، کە دڵی پیاو داخراوبێتو قسەکەی مەبەستی نەبێ، یان نەزانێ چی دەڵێ، وەك بڵێی مەبەستو ئیرادەی پیاو داخراوبێ.

(فقه السنة، المجلد الثاني، طبعة خاصة).

ژنی بەرۆژو بوو بەزۆر بە جوتبونی مێردەکەی، کەفارەتی لەسەر نیە

پ ١٢٢/ لە رۆژی ڕەمەزان گەر ژنومێرد بەرۆژوبوون، ژنەکە بەرۆژ خەوتبوو مێردەکەی لەگەڵی جووت بوو، ئایا ئافرەتەکە دەبێ ڕۆژەکە قەزا بکاتەوەو کەفارەت بدات، کە دوو مانگ لەسەر یەك بەرۆژوبونە؟

وەڵام/ گەر ژنەکە بەڕۆژ خەوتبوو، مێردەکەی لەگەڵێ جووت بوو، ئەوا تەنها ڕۆژوەکە قەزا دەکاتەوە کەفارەتی لەسەرنیە.

ئەمەش بۆچونی حەنبەلییەکانە بە قیاسی ئیمام ئەحمەد، کە وەك تۆبزی لێکراو لەسەرجووت بوون قیاس‌کراوە: کەلەسەریەتی قەزای بکاتەوە ئافرەتەکە کەفارەتی لەسەرنیە، بە گوتەی ئیبن قدامە الحنبلی. هەروەها ئەمە بۆچونی ئیمام مالیکە.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الثاني، ص٥٧).

ژن ومێرد بەڕۆژوبوون بۆیان جائیزە یەكتری ماچ بكەن

پ ١٢٣/ ئایا گەر ژنومێرد بەڕۆژوبوون بۆیان جائیزە یەكتری ماچ بكەن؟

وەڵام/ بەڵێ، ژنومێرد بۆیان جائیزە یەكتری ماچ بكەن گەر بەڕۆژوو بوون، بەمەرجێ ماچكردن نەبێتە هۆی ئارەزوو بزوانێك كە ئاوی بێتەوە. بەڵگەی ئەمەش ئەوەیە كە خاتو عائیشە (ڕەزای خوای لێبێ) فەرمویەتی: كان رسول الله ﷺ ((يقبل وهو صائم، ويباشر وهو صائم، ولكنه كان املككم لإربهِ... پێغەمبەری خوا، بەڕۆژوبوەو ماچی كردوەو، دەستبازیو لە ئامێزی گرتوەو بەڕۆژو بووە، بەڵام ئەو لە هەموتان زیاتر بەسەر داوێنو ئارەزوی زاڵتر بوو)).

بەلاّم گەر بەهۆی ماچ کردنەوەی ئـارەزوو ببـزوێ ئەوا جائیز نیەو نابێ یەکتری مـاچ بکـەن، چـونکە سەردەکێشێ بۆ جووت بوون.

عن أبى هريرة: ((إن رجلا سأل رسول الله ﷺ عن المباشرة للصائم فرخص له، وأتاه آخر فنهاه عنها، فاذا الذي رخص له شيخ وإذا الذي نهاه شاب)).

سنن ابي داود، ج٧، ص١٣، لسنن الكبرى للبيهقي، ج٤، ص٢٣١.

کەواتە بۆ ئەوکەسە جائیزە گەر لـەخۆی نەترسـێ کـە مـەنی بێتـەوە، بـەلاّم گـەر ئـاوی (مـذي) هاتەدەرەوە، ئەوا ڕۆژوەکەی ناشکێ، وەك کە ئـەبو حەنیفەو ئیمام شافیعی فەرمویانە: ڕۆژو بـە ئـاوی (مـذي) بەتالّ نابێتـەوە. مەبەسـت لـە (المباشـرة): دەستبازیو ماچ کردنو لەئامێز گرتنە.

(المفصل في احكام المرأة، الجزء الثاني، ص٦٢-٦٤)..

بە جیماع کردنی ئافرەتی ئیحرام بەستو، کە خەوتبێ، حەجەکەی بەتاڵ نابێتەوە

پ ١٢٥/ گەر ئافرەتێك لە ئیحرام دابوو، خەوتبوو مێردەکەش لەگەڵی جووت بوو ئایا حەجی ئەو ئافرەتە بەتاڵ دەبێتەوە؟

وەڵام/ بەلای حەنەفیەکانو حەنبەلیەکان حەجی ئافرەتی ئیحرام بەستوو بە جیماع بەتاڵ دەبێتەوە، گەر نووستبێ، یان نەنووستبێ. بەڵام لەلای شافیعییەکان حەجەکەی بەتاڵ نابێتەوە، چونکە بەلای ئەوان ئەو ئافرەتە وەکو ئەوە وایە، کە بەزۆر جیماعی لەگەڵ کرابێو حەجەکەی پێ بەتاڵ نابێتەوە. کەواتە خەوتوش بەهەمان شێوەیەو حەجەکەی بەتاڵ نابێتەوە.

(المفصل احكام المرأة، الجزء الثاني، ص٣٤٦).

ئافرەت بۆی جائیزە ئاژەڵ سەربڕێ

پ ١٢٥/ ئایا ئافرەت بۆی جائیزە پەلەوەرو ئاژەڵ سەربڕێ؟

وەڵام/ بەڵێ، ئافرەت بۆی جائیزە پەلەوەرو ئاژەڵ سەربڕێ، بەڵگەش فەرمودەیەکی پێغەمبەر ﷺ ((کاتێك جاریەکی کەعبی کوڕی مالك لە یەکێ لە چیاکانی مەدینە مەڕی دەلەوەڕاندو یەکێك لەو مەڕانە زامدار دەبێت، ئەویش دەگاتە سەری و بەبەردێك سەری دەبڕێ، جا لە پێغەمبەر ﷺ پرسیارکرا، کە حەڵاڵە یان حەرامە، پێغەمبەر فەرموی بیخۆن)) ئیمام بوخاری لە (صحیحە)کەیدا ڕیوایەتی کردووە. لەمەوە بەدەرکەوت ئافرەت بۆی هەیە ئاژەڵ سەربڕێ، جا چ لەکاتی حەیز دابێت، یان ئەهلی کیتاب بێت.

ئیبن قدامە الحنبلی گوتویەتی: (ئەو سەربڕاوە

حەڵاڵە جا ئەوکەسە پیاو بێت، یان ئافرەت).

لە کتێبی (كشاف القناع)ی فیقهی حەنبەلییەکان هاتووە، کە بۆ سەربڕین چەند مەرجێکی هەیە یەك لەوانە: ئەوکەسەی ئاژەڵ سەردەبڕێ، ژیر بێتو مەبەستی سەربڕین بێت، جا ئەوکەسە نێربێت، یان مێ.

لە (مغني المحتاج)ی فیقهی شافیعیەکان داهاتووە، کە سەربڕاوی دەستی ئافرەتی کیتابی (مەسیحی، جولەکە) حەڵاڵە.

ئیبن حەزمی ظاهری گوتویەتی هەر سەربڕاوێکی دەستی جولەکە، یان گاور، یان ئاگرپەرست پیاو بێت، یان ئافرەت ئەوا بۆمان حەلاڵە.

(المفصل احكام المرأة، الجزء الثالث، ص٢٨-٢٩).

سەربڕینی ئاژەڵو پەلەوەر بە ئامێری کارەبایی، جائیزە

پ ١٢٦/ بـۆ سـەربڕینی ئـاژەڵ یـان پەلـەوەر (مریـــــشك) ئـــــامێری کارەبـــــایی بـەکاردەهێنرێتو زۆرجـار ئـەم ئـامێرە سەری ئاژەڵەکە لێدەکاتەوە، ئایا ئەم جۆرە سەربڕاوانە خواردنی جائیزە ؟

وەڵام/ مەرجی ئامێری سەربڕین ئەوەیە تیـژ بێـت، کـە بـەهۆی تیژیەکەیـەوە مـل لـێبکاتەوە، باشتریش وایە بۆ سەربڕین چـەقۆ بـەکاربهێنرێت. چونکە تیژەو بەزویی گیانی ئاژەڵەکە دەردەچێتو زۆر ئازاری پێ ناگات. گومانی تێدانیە کـە ئـەم ئامێرە کارەباییە زۆر تیـژو خێرایـەو بـە زویـی سەری دەبڕێو زۆر هەستی پـێ ناکـات، کەواتـە سەربڕین بەم جۆرە ئامێرە جـائیزەو حەڵاڵـە. جـا

گەر جاری واهەیە کە تەنها سەری پەلەوەرەکە بەردەکەویتو لیدەبیتەوە، ئەوا بەهەمان شیوە جائیزە ئەوەتا ئیمام ئەحمەد فەرمویەتی: گەر پیاویك بەشمشیر لەسەری مراوییەك، یان مەڕیك بەمەبەستی سەربڕینی، بدات ئەوا بۆی هەیە سەربڕاوەکە بخوات.

(المفصل أحكام المرأة، الجزء الثالث، ص٣٢-٣٠).

یەك شوێن مانگ بینین، لەسەر هەموان پێویستە بەڕۆژو بن

پ ١٢٧/ گەر لە شاری ولاتێك مانگ بینرا بۆ ڕەمەزان، یان مانگ بینرا بۆ جەژن، جا گەر ولاتێکی تر نەیبینی، ئایا ئەوەی نەبینیوە جائیزە بەرۆژوو ببێ، یان بیکاتە جەژن؟

وەلام/ دیارە لەنێو ئیمامە بەڕێزەکان جیاوازی هەیە سەبارەت بەم مەسەلەیەو بۆچونی وا هەیە گەر لە شارێك مانگ بینرا، ئەوا لەسەر شارەکەی تر، کە

نــــەیبینیوە پێویـــــستە بـــەڕۆژوو ببـــێ، وەك حەنەفییـــەکان وا وایـــان گوتـــووە. هەیـــە بۆچـــونی وایە، گەر لە یەك شار مانگ بینرا، ئەوا لەســەر هەموو خەڵك پێویـست دەبێـت بـەڕۆژووبن، وەك مەزهەبی حەنبەلیەکان.

هەیە بۆ چونی وایە، گەر خەڵکی شارێك مانگیان بینی ئــەوا خــەڵکی شــاری تــر هــەمان حوکمیــان دەکەوێتە سەر، بەڵام بەتێکڕای دەنگ لەسەر وڵاتی دوور پێویـــست نیـــە، کـــە بـــەڕۆژوو ببـــێ، وەك ئەنــــدەلوسو حیجـــاز، کـــە ئەمـــەش مەزهـــەبی مالکییەکانە. هەیە بۆچونی وایە، گەر لـە شــارێك مانگ بینراو لە شارێکی تر نەبینرا ئــەوا تەماشــا دەکرێ گەر دوو شار لە یەکتری نزیــك بــوون، ئــەوا حوکمیان وەك حوکمی یەك شار وایە، گەر شــارەکە مانگی بینی ئەوا پێویستە شارە نزیکەکە بــەڕۆژوو بن. کە لە یەکیش دووربوون ئەوا پێویست نیە شارە دوورەکە کە مانگی نەبینیوە بەڕۆژوو ببێ، ئەمەش

مەزهەبی شافیعییەکانە: (گەر مانگ لە شارێك بینرا ئەوا لەسەر هەموو خەڵك پێویست دەبێت بەڕۆژوو بن)، هەروەها گوتویانە: (گەر مانگ بینرا لە شوێنێکی نزیك بێت یان دوور ئەوا لەسەر هەموو خەڵك پێویستە بەڕۆژووبن، وەحوکمی ئەوکەسەی مانگی نەبینیوە وەکو ئەوکەسە وایەی کە مانگی بینیوە. چونکە پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرمویٚ: **((صوموا لرؤيته، وافطروا لرؤيته))** کە مانگتان بینی بەڕۆژووبن، کە مانگتان بینی بیکەنە جەژن. ئەمەش خیتابە بۆ هەموو ئوممەت بەگشتی. لە کتێبی (المغني) ئیبن قدامە الحنبلی هاتووە. گەر خەڵکی شارێك مانگیان بینی ئەوا پێویستە هەموو وڵاتەکان بەرۆژوو بن، چونکە خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿**فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ**﴾(البقرة– ١٨٥).

دیاریشە کە ئەو ڕۆژەی ڕەمەزان بە شایەتی چەند کەسێکی باوەڕپێکراوەوە دەچەسپێت، جا ئەوکاتە

لەسەر گشت مسوڵمانان پێویست دەبێت بەرۆژووبن.

بەڵام گەر لە وڵاتێك رۆژ بوو لە وڵاتێكی تر شەو بوو، ئەوا هەر وڵاتە بەپێی بینینی خۆی بەرۆژوو دەبێ، وەك وڵاتانی ئەوروپاو ئەمریكا.

سەبارەت بە بینینی مانگ بۆ جەژن هەمان حوكمی سەرەوەی هەیە، كە رون كراوەتەوە.

(المفصل أحكام المرأة، الجزء الثاني، ص٢٩-٣٠).

زەكات دەدرێ بە براو خوشكی هەژار

پ ١٢٨/ ئایا جائیزە زەكات بدرێت بە برا، یان بە خوشك، یان بە مام، گەر فەقیرو هەژار بون؟

وەڵام/ گەر یەكێك زەكاتی هەبوو جا چ پیاو بێ، چ ژن بۆی جائیزە زەكاتەكەی بداتە برای، یان خوشكی، یان پوری، یان مامی گەر فەقیرو هەژار بوون، تەنانەت زەكاتەكە دەبێتە خێرو بەجێهێنانی سیلەی رەحم. ئەوەتا پێغەمبەر ﷺ

دەفەرموێ: **((الصدقة في المسكين صـدقة وفي ذوي الرحم صدقة وصلة)).**
زەكات نادرێ بـە بـاوكو دایـك، چـونكە لەسـەر ئەوكەسە واجبە بەخێویان بكات.

(فتاوى العلماء للنساء، لسماحة الشيخين عبدالعزيز بن باز وابن العثيمين، ص٣٢).

ئەو ژنەی مێردەكەی دەمرێ، دوای ماوەی چوار مانگو دە ڕۆژ، دەتوانێ شو بكاتەوە

پ ١٢٩ / گـەر ژن مێردەكـەی مـرد ئایـا دەبـێ ماوەی چەند تەعزیەدارو ماتەم بێو مێرد نەكاتەوە؟

وەڵام/ گەر ژن مێردەكەی مـردو، ژنەكـە دووگیـان (حامل) نەبوو، ئەوا لەسـەری پێویـستە مـاوەی چوار مانگو دەرۆژ ماتەمی خـۆی ڕابگەیـەنێو تەعزیەداربێو مێرد نەكاتەوە، حیكمەتیش لەمە ئەوەیە تاوەكو ڕەحمی پاك بێتەوەو وەفاداربـێ بـۆ

مێردەکەی و ڕەچاوی مافەکانی مێردو خێزان بکات.

ئەو ئافرەتەی، کە مێردی دەمرێ تاماوەی چوارمانگو دە ڕۆژ پێویستە لەسەری ئەمانەی خوارەوە پەیڕەو بکات:-

١- لەماڵەوە بمێنێتەوەو نەچێتەدەر، بەڵام گەر کەسێك نەبوو کاری بازاڕی بۆ بکات، بۆی جائیزە بچێتەدەر بۆ کڕینی خواردەمەنی.

٢- خۆی دوربخاتەوە لە هەمو بۆنو عەترێك.

٣- جلوبەرگی جوان لەبەرنەکاتو ڕەشیش لەبەرنەکات، وەك نیشانەیەك بۆ تەعزیە.

٤- زێرو زیو بەکارنەهێنێو لەبەری نەکات، جا زێڕەکە گوارەبێت، یان خەناوکە یان بازنگ .

٥- نابێ خۆی ئارایشت بکاتو کل لەچاوی بدات.

* تێبینی: بەڵام گەر ژنەکە دووگیان (حامل) بوو، ئەوا بەدانانی حەملەکەی عیدەکەی تەواو دەبێت.

(فتاوى العلماء للنساء ، ص٩٤-٩٥).

كە دەستنوێژ شـكا، دەبێ لە نوێژ بێیتـەدەر

پ ١٣٠/ گەر یەکێك لـە نوێـژدا بـای لێبـەربوو، یـان یـەکێك لـەو شـتانەی کـە دەسـتنوێژ بـــەتاڵ دەکەنـــەوە لێـــی دەرچـــوو، ئایـــا حوکمەکەی وەك حوکمی میزەچرکە وایە؟

وەڵام/ گەر لە نوێژدا نوێژکـەر بـای لێبــەربو، یـان میزی هاتەدەر، یان هــەر شـتێکی تـر پێویـستە لەسەری لە نوێژەکە بێتە دەرەو، جائیزە نیە لەناو نوێژەکە بمێنێتەوە، ئەگـەر چـی ئەوکەسـە ئیمـام بێت، یـان (مـأموم) بێـت. ئەوکەسـەی لـەدوای ئیمامەوە نوێژی کـردو دەسـتنوێژی شـکا، ئـەوا دەبـێ لــە نوێژەکــە دەرچــێو بــچێ دەســتنوێژ بگرێتــەوەو، لەگــەڵیان نوێژەکــە بکاتــەوە. گــەر ئەوکەسەش ئیمام بوو بـە یـەکێك لـە نوێژکـەران دەڵێ فلانە کەس وەرەپێشەوە، یان گەر لە نوێژدا

نەیدەتوانی خۆی بگرێ، بە واتای لەدەست خۆی نەبوو بایەکە دەهاتە دەرەوەو، ئەمەش بە بەردەوامی بێت، ئەوا حوکمی ئەوکەسە وەك حوکمی میزەچرکە وایە، دەبێ کە کاتی نوێژ هات، پارچە قوماشێك لە شوێنی دەرچونی بایەکە توند دەکاتو دەستنوێژ دەگرێ. جا گەر لەکاتی نوێژەکەدا شتێکی لێ دەرچوو ئەوا نوێژەکەی بەتاڵ نابێتەوەو، نوێژەکەی تەواوە، با لە نوێژەکە دەرنەچێ خوای گەورەش دەفەرموێ: ﴿**فَاتَّقُوا اللهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ**﴾ (التغابن-١٦) ﴿**لا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْساً إلاَّ وُسْعَهَا**﴾(البقرة-٢٨٦).

ئەو جۆرە کەسانەی کە بە بەردەوامی تووشی ئەم حاڵەتە بوون، بۆیان هەیە نوێژەکان (جمع) بکەن.

(فتاوى العلماء للنساء، ص١٢٥-١٢٦).

پشكنینی داوێنی ئافرەت بە هەرشتێك بێ، خۆشـوشتن پێویست ناكات

پ ١٣١/ گەر ئافرەت دەستی بخاتە نێو داوێنـی، جا بە مەبەستی دانانی مەرهەم بێـت، یـان بۆ پشكنینی پزیشكیو نەخۆشـی ئافرەتـان بێت، ئایا خۆشوشتنی دەكەوێتە سەر؟

وەڵام/ نەخێر، خۆشوشتنی ناكەوێتـە سـەر، بـەڵكو دەبێ دەستنوێژ بشواتەوە.

اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء في المملكة العربية السعودية (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة)، خالد الحسينات الطبعة الأولى ١٤٢٤-٢٠٠٣، ص٢٢-٢٣.

پشـکنینی پزیشکی بۆ داوێنی ئافرەت، ڕۆژو بەتاڵ ناکاتەوە

پ ١٣٢/ ئەدی ئەگەر ئافرەت بەڕۆژوو بێتو پشکنینی پزیشکی لە داوێنیەوە بۆ بکرێت، یان مەرهەمی بکات لە ناوەوە، ئایا ڕۆژوەکەی بەتاڵ دەبێتەوە؟

وەڵام/ نەخێر، ڕۆژوەکەی ناشکێو بەتاڵ نابێتەوە.
اللجنة الدائمة..(أكثر من١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص١٥٧.

جێی ئاماژەیە، کە لە شاری هەولێر دوو مامۆستای بەڕێز بەبێ بەڵگە فەتوایاندا، کە پشکنینی پزیشکی لە داوێنی ئافرەت (واتە بە پەنجە) ڕۆژوی ئافرەتەکە دەشکێو بەتاڵە، بەڵام فەتواکەیان بێبەڵگەی شەرعیەو هیچ دەقێك لە قورئانو سوننەتو وتەی شەرعناسان لەمبارەوە نەهاتووە.

لەڕاستیدا بەم فەتوایەیان، سەریان لە ئافرەتان شێواندو دینیان لەسەر زەحمەت کردن، کە لە بنەڕەتدا دین ئاسانکاریە، نەك توندکردنو زیادەڕۆیی‌کردن.

دوای خۆشـوشتن، بە هاتنە دەرەوەی مەنی خۆشـوشتن پێویسـت نیە

پ ١٣٣/ گەر یەکێك بۆ جەنابەت خۆی بشوات، پاشانت کە لە خۆشوشتن بۆوە، مەنی بێتە دەرەوە، پێویستە دوبارە خۆی بشوات؟

وەڵام/ پێویست ناکات دوبارە خۆی بشوات، مادام بە تەواوی خۆی شوشت، ئەم مەنییە هیچ نیە، چونکە بەبێ ئارەزو (شهوة) دەرچووە، حوکمی وەك حوکمی میزە، دەبێ بشورێو دەستنوێژی بۆ بشۆرێتەوە، بەڵام گەر بە ئارەزووەوە بەهۆی ماچو دەستبازیو وروژاندنی ئارەزوەوە، مەنی‌دەربچێت، ئەوا مەنییەکە نوێیە، دەبێ خۆی بۆ بشورێت.

الشيخ بن باز (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص ٢٧.

چۆنیەتی خۆشوشتنی لەش پیس

پ ١٣٤/ ئایا خۆشوشتن بۆ لەش پیسی (جەنابەت، حەیز، زەیستان) چۆن ئەنجام دەدرێت؟

وەڵام/

١- لە دڵدا نیەتت هەبێ، کە خۆت بۆ لەش پیسی دەشۆیت.

٢- دەڵێی (بسم الله).

٣- سێ جار دەستەکانت دەشۆی.

٤- داوێنو لەشت دەشۆی، ئەو شوێنەی کە شوێنەواری مەنی پێوەیە.

٥- ئنجا سێ جار ئاو بەسەر سەرت دادەکەی، تا دەگاتە ناو موەکانی قژت، ئنجا جەستەت دەشۆی.

٦- شوشتنی جەستەش لە لای ڕاستەوە دەست

پێدەکەی، ئنجا لای چەپو دەستیان پێدادێنی.
الشيخ ابن جبرين (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة) ص٢٥.

ئیفرازاتی ڕێڕەوی منــداڵ بون پاکــە

پ ١٣٥/ ئـەو ئیفرازاتـەی لـە داوێنـی ئـافرەت دەردەچێت پاکە، یان پیسە، ئایا دەستنوێژ دەشکێنێ ؟

وەڵام/ ئـافرەت دوو ڕێـڕەوی هەیـە، کـە دەرهاوێـژ (افـرازات)ی لـێ دەردەچـێت، کـە هـەمویان دەستنوێژ دەشکێنن:

ڕێڕەوێك، کە میزی لێ دەردەچێت، جا ئیفرازاتی ئەم ڕێڕەوە پیـسەو دەسـتنوێژ دەشـکێنێ، چـونکە بەزۆریی لە میزڵدانەوە دەردەچێت.

هەروەها ڕێڕەوێکی تـر هەیـە، کـە منـداڵ لـێ لەدایك دەبێـت، ئیفـرازاتو تـەڕایی ئـەم ڕێـڕەوە، پاکەو جلو پۆشاكو جەسـتە پـیس ناکـات، بـەڵام

دەستنوێژ دەشکێنێ.

ئەو ئـاوەی بــە بــەردەوام لــە منداڵـدان (رحـم)ی ئـافرەت دەردەچـێت، پاکــەو بـا ئـافرەت کاتێـك دەستنوێژی بۆ بشوات، کە کاتی نوێژەکـە هـاتووە، جا ئەوکاتە دوای کاتی نوێژەکە، بە ئارەزوی خـۆی چەند نوێژی فەرزو سوننەتی ویست بیکاتو قورئان بخوێنێ. کەواتــە ئــەم ئـاوە گــەر بــە جــلو بــەرگ بکەوێت ناشورێ چونکە پاکە.

الشيخ ابن عثيمين (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة) ص ٦٢.

بۆ زەرورەت بەسـتنی منداڵدان جائیزە

پ ١٣٦/ ئایا بەستنی منداڵدان (رحم) جائیزە؟

وەڵام/ بۆ زەرورەت جائیزە، وەك ئەوەی ژن زەغــتو شەکرەی هەبێو، منداڵ بوون بە سروشتی نەبێت.

الشيخ بن باز (أكثرمن ١٠٠٠جواب للمرأة) ص٧١.

ژنی زەیستانی نابێ تەڵاق بدرێ

پ ١٣٧/ گەر ژن زەیستان بوو، لەو حاڵەتەدا تەڵاقدانی جائیزە؟

وەڵام/ جائیز نیە تەڵاق بدرێ.

الشيخ عثيمين (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة) ص ٨٦.

تەنها هەست کردن بە هاتنەدەرەوەی میز، نوێژ بەتاڵ ناکاتەوە

پ ١٣٨/ گەر یەکێك لەکاتی نوێژدا هەستی کرد میزی لێدەردەچێت، ئایا نوێژەکە بەتاڵ دەکاتەوە؟

وەڵام/ ئەم هەست کردنە دەستنوێژ ناشکێنێو نوێژ

بــەتاڵ ناکاتــەوە، چــونکە تــەنها وەسوەســەی شەیتانە. کاتێك نوێژەکە بەتاڵ دەبێتەوە، مەگــەر ئەوکەسە دڵنیابێ کە مێز دێتە دەرەوە.
الشيخ بن باز (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص ١٢٨.

چۆنیەتی نوێژی (استخارة)

پ ١٣٩/ نوێژی (استخارة) چۆن ئەنجام دەدرێ؟

وەڵام/ وەك نوێــژە ســوننەتەکان دوو ڕکعــات نوێــژ دەکەیت، لەدڵدا نیەتی نوێژی (اسـتخارة) دێنیت. دوای سەلامدانەوە دوعاکەی دەکرێـت، کـە بـەم شێوەیە:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاقْدُرْهُ

لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، اللَّهُمَّ وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ : عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِه، فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدُرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ ارْضِنِي بِه. وَيُسَمِّي حَاجَتَهُ) وَفِي رواية (ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (١١٦٦).

الشيخ بن باز (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص ١٣٨.

لە كاتی بەڕۆژوبوندا، دەكرێ بە مەعجونی ددان، ددان بشۆرێ

پ ١٤٠/ لە كاتی بەڕۆژوبوندا، بۆ ددان شوشتن، ئایا دەكرێ مەعجونی ددان بەكاربهێنی؟

وەڵام/ بەڵێ، هیچی تێدانیە مەعجونی ددان بەكاربهێنرێ، بەڵام دەبێ ئاگاداربی قوتی نەدەیت.

هەروەها لە كاتی بەڕۆژوبوندا، لە لای پزیشك ددان پاك بكرێتەوەو پڕ بكرێتەوەو دەربهێنرێ، بەڵام

دەبێ ئاگادار بی لە قوتنەدانی هیچ شتێ لە دەرمانەکە، یان خوێن، باشتریش وایە لە کاتی بەڕۆژوبوندا ئەم کارە نەکرێت.

الشیخ بن باز (أکثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص١٦٠.

قەترەی گوێو چاو بەکارهێنانی (بەخاخ) ڕۆژو ناشکێنێ

پ ١٤١/ لەکاتی بەڕۆژوبوندا، دەکرێ قەترەی گوێو چاوو (بەخاخ) بەکاربهێنرێ، ئایا ڕۆژوی پێ دەشکێ؟

وەڵام/ قەترەی گوێو چاو، ڕۆژو ناشکێنن، بەڵام گەر چوە قورگەوە، ئەوا باشتر وایە ڕۆژوەکە قەزا بکاتەوە، بەڵام لەسەری واجب نیە قەزای بکاتەوە.

سەبارەت بە (بەخاخ)، ئەویش لەکاتی پێویستو زەرورەت، قەیناکە، بەڵام گەر بکرێ بۆ دوای فتارکردنەوە بەکاربهێنرێت، ئەوا باشترە.

الشیخ بن باز (أکثر من١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص١٦٠.

قورئـان خوێندن بێ لەبەرو بە بێدەستنوێژ

پ ١٤٢/ ئایا قورئان خوێنـدن بێلەبـەرو بـەبێ دەستنوێژ جائیزە؟

وەڵام/ دروستەو هیچی تێدا نیە.

الشیخ بن باز (أكثر من١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص١٩٨.

پارە وەرگـرتن بۆ قورئـان خوێنـدنەوە جائیز نیــە

پ ١٤٣/ گـەر یـەكێك بـەكرێو بـەپارە قورئـان بخوێنێتەوە، ئایا ئەو كەسە گوناهبارە؟

وەڵام/ جائیز نیە، هەركەسێك كرێو پارە وەربگـرێ

بۆ قورئان خوێندنەوە، ئەوا ئەو کەسە گوناهبارەو پاداشتی بۆ نانوسرێ، چونکە خوێندنەوەی قورئان عیبادەتە، عیبادەتیش نابێ‌و جائیز نیە بکرێتە هۆی دنیایی.

بەڵام یەکێك بەکرێ بگیرێ قورئان فێری خەڵك بکات، ئەوەیان جائیزە.

اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء في المملكة العربية السعودية، (أكثر من١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص٢٠٤.

کردنی نێوان برۆکان جائیزە

پ ١٤٤/ ئایا جائیزەموی نێوان برۆکان بکرێت؟

وەڵام/ بەڵێ، جائیزە، چونکە لە بنەڕەتدا ئەم مووە بە برۆ دانانرێ.

اللجنة الدائمة للبحوث العلمية والإفتاء في المملكة العربية السعودية (أكثر من١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص٢٥٩.

گۆشــتی هاوردەکراو، حەڵاڵە یان حەرامــە؟

پ ١٤٥/ ئــەو گۆشــتانەی لــە دەرەوە هــاوردە دەکرێ، ئایا خواردنی جائیزە؟

وەڵام/ گۆشتی هاوردە (مستورد)، سێ حاڵەتی هەیە:

١- بزانین کە لەسەر شەریعەتی ئیسلام ســەربڕاوە، کــە ((نــاوی خــوای لـــێهێنراوە (بــسم الله)ی لـێکراوە..)) ئەمەیان حەڵاڵە.

٢- بـــزانین کـــە لەســـەر شـــەریعەتی ئیـــسلام سەرنەبڕاوە... ئەمەیان خواردنی جائیز نیە.

٣- گومانمان هەبێ، کە ئایا بە شێوەیەکی دروست سەربڕاوە، یان نا؟ حوکمی ئەم گۆشتە، حەڵاڵە، پێویـــستیش ناکــات پرســـیار بکــەین، یـــان

لێبکۆڵینەوە، کە چۆن سەربڕاوەو، ئایـا (بـسم الله)ی لـێکراوە، یان (بسم الله)ی لـێنەکراوە.
الشيخ ابن عثيمين (أكثر من ١٠٠٠ جواب للمرأة)، ص٤٢٢.

وەرگێڕ لە چەند دێڕێکدا:

- لە ساڵی ١٩٦٥ لە شاری کۆیە لەدایك بوە.
- لە ساڵی ١٩٩٠ بۆتە ئەندامی کۆمەڵەی خۆشنووسانی عێراق - بەغداد.
- ئەندامی کۆمەڵەی خۆشنوسانی کوردستانە.
- ئەندامی سەندیکای هونەرمەندانی کوردستانە.
- ئەندامی سەندیکای رۆژنامەنوسانی کوردستانە.
- ئەندامی رۆژنامەنوسانی نێودەوڵەتی (IFJ) ە
- لە ساڵی ١٩٨٠ بەشداری کردووە لە پێشانگای دواناوەندی کۆیەی کوڕان، کە لە شاری کۆیە لەگەڵ قوتابخانەکانی دی (چالاکی قوتابخانەکان ساز کرد).
- لە ساڵی ١٩٨١ بەشداری کردووە لە پێشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە کە لە هۆڵی قوتابخانەی دواناوەندی کۆیەی کوڕان لە شاری کۆیە ساز کرا.

- لە ساڵی ١٩٨٢ بەشداری کردووە لە پیشانگای تایبەتی قوتابخانەی دواناوەندی کوڕان لە هۆڵی کتێبخانەی گشتی لە شاری کۆیە ساز کرا.
- لە ساڵی ١٩٨٢ بەشداری کردووە لە پیشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە کە لە شاری سلێمانی لەسەر ئاستی حوکمی زاتی سازکراو توانی پلەی یەکەم بەدەست بێنێ‌و خەڵات بکرێ.
- لە ساڵی ١٩٨٣ بەشداری کردووە لە پیشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە کە لە شاری سلێمانی لەسەر ئاستی حوکمی زاتی سازکراو توانی پلەی دووەم بەدەست بێنێ‌و خەڵات بکرێ.
- لە مانگی (١٢)ی ساڵی ١٩٨٧ بەشداری کردووە لە پیشانگای رۆشنبیری‌و جەماوەر (الثقافة والجماهير) کە لە هۆڵی قوتابخانەی (أولى)ی سەرەتایی لە کۆیە سازکراو بە (١٠) تابلۆ بەشداری کرد.
- لە (١٩٨٨/٢/٨) بە (٢٠) بیست تابلۆ بەشداری کردووە لە پیشانگای هونەرمەندانی کۆیە کە تیپی

باواجی کۆیە پێی هەڵسابوو لە قوتابخانەی (أولی)ی سەرەتایی کۆیە.

- لە (١٩٨٩/٨/٢٠) بە هاوکاری تیپی باواجی کۆیە پیشانگایەکی تایبەتی لە هۆڵی قوتابخانەی (ئاسۆس)ی سەرەتایی لە شاری کۆیە کردۆتەوە کە (٢٠) تابلۆی لەخۆ گرتبوو.
- لە ساڵی ١٩٩٣ بە (٥) تابلۆ بەشداری کردوە لە پیشانگای مەڵبەندی لاوانی کۆیە.
- (٢٠٠٠/١٠/١) بە (٤) تابلۆ بەشداری لە ڤیستیڤاڵی دووەمی هەولێر بۆ خۆشنووسیو نەخشەسازی کردووەو بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێدراوە.
- بە خەتی نەسخو دیوانیو تەعلیق بەشداری کردووە پێشبڕکێی دەولی پێنجەمی خۆشنووسی کە لە شوباتی ٢٠٠١ لە ئەستانبول سازدرا.
- بەشداری کردووە لە پێشبڕکێی خۆشنووسی خاچی سووری نێونەتەوەیی کە لە (٢٠٠١/١٠/١٤) سازکراو بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێدراوە.

• بەشــداری کــردووە لــە پێــشبڕکێی کۆمەڵــەی خۆشنووسانی کوردستان لەسەر ئاستی هەولێر کە لە کۆتایی ساڵی ٢٠٠٢ ســازدرا، ئــەوەبوو لــە خــەتی نەسخ پلەی یەکەمی بەدەست هێنا.

• لە رۆژنامەی هاوکــاریو پاشــکۆی عێــراقو ئاســۆ، سەبارەت بــە هونــەری خۆشنووســی چــاوپێکەوتنی لەگەڵدا سازدراوە.

• بە خەتی نەسخو دیوانیو تەعلیق بەشداری کــردووە پێشبڕکێی دەولی شەشەمی هونەری خۆشنووسی کە لە شوباتی ٢٠٠٤ لە ئەستانبول سازکرا.

• لە ٢٠٠٤/٧/١٨ بەشداری کــردووە لــە پیــشانگای خۆشنووسانی هەولێر، کە بەڕێوەبەرایەتی رۆشنبیریو هونــەری پارێزگــای هــەولێر بــۆ (٢٠) خۆشنوســی سازکردبوو، لەژێر ناونیشانی ((پیتە ڕەنگینەکان لە سایەی ئازادیدا)).

• لــە مــانگی ئــاداری ٢٠٠٥ بەشــداری کــردووە لــە پێشبڕکێی خۆشنووسانی کوردستان، کە لــە هــەولێر ساز درابوو، لە خەتی دیوانی پلەی دووەمی بەدەست

هێناو، لە خەتی (نەسخ)یش پاداشت (مكافأة).

- لە (٢٠٠٦/٢/١٥) بەشداری كردووە لە پێشبڕكێی قەڵاومنارە بۆ خۆشنووسی كە لەسەر ئاستی كوردستان لە هەولێر سازدرابوو، لە خەتی دیوانی پلەی یەكەمی بەدەست هێناو خەڵاتی پێبەخشرا.
- لە ساڵی (٢٠٠٦) بەشداری كردووە لە پێشبڕكێی خۆشنووسی (عبدالحمید الكاتب) كە لە سوریا سازدرابوو. بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێبەخشرا.
- لە (٢٠٠٧/٢/٢٦) بەشداری كردووە لە پێشانگای كۆڕبەندی هزری ئیسلامیی بۆ خۆشنووسی، كە لە هەولێر لە هۆڵی خانزاد ساز درابوو.
- لە (٢/٢٨/ ٢٠٠٧) بە خەتی دیوانی بەشداری كردووە لە پێشبڕكێی حەوتەمی جیهانی هونەری خۆشنووسی بە ناوی (هاشم محمد البغدادی) كە لە توركیا ساز درابوو، بڕوانامەی ڕێزلێنانی پێدراوە.
- لە (٣/٣١/ ٢٠٠٧) بەشداری كردوە لە پێشانگای فۆتۆكۆپی تابلۆی پێشبڕكێی خۆشنووسانی كوردی بەشدار بوو لە پێشبڕكێی حەوتەمی جیهانی —

توركیا بە ناوی خۆشـنووس (هاشم محمد البغـدادی) كە لە هەولێر لـە بارەگـای كۆمەڵـەی خۆشنووسـان سـاز كرابوو.

ئەم كتێبو نامیلكانەی لە زمانی عەرەبی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی كوردی:

١- ژنو مێردی ئیسلامی بەختەوەر (شەش جار چـاپ كراوەتەوە).
٢- سوپاكەی پێغەمبەر ﷺ.
٣- چەند وانەیەك لە پێغەمبەری سەركردە لە شاراوەی نهێنیدا.
٤- چـۆن بونیـەو بناغـەی ئیـسلامیمان لـە ڕوخـان دەپارێزین.
٥- ٣٠ نیشانەی مونافیقان (دو جار چاپ كراوەتەوە).
٦- مەرجەكانی حیجابی ئافرەتی مسوڵمان لە قورئانو سوننەتدا (دو جار چاپ كراوەتەوە).
٧- باڵاپۆشی ئافرەتی مسوڵمان (سێجار چاپ كراوە).
٨- ئایا دەزانی جۆرەكانی شیرك چین؟

٩- ئایا دەزانی جۆرەکانی کوفر چین؟
١٠- ئایا دەبێ ولاء و براءمان بۆ کێ بێ؟
١١- مندالّی مسولّمان چی دەلّێ؟ (شەش جار چاپ کراوەتەوە).

ئەو نامیلکانەی ئامادەی کردوە:

١- لە فیقه شارەزا بە بە پرسیارو وەلاّم (دوجار چاپ کراوەتەوە).
٢- گولّبژێرێك لە فەتوای هاوچەرخ سەبارەت بە ئافرەتان (چوار جار چاپ کراوەتەوە).
٣- ١٠ ئادابی کۆمەلاّیەتی لە قورئانو سوننەتدا.
٤- فرەژنی لە نێوان فیقهی ئیسلامو ویستی پیاودا.
٥- خێزانەکەت بە پارە مەزەندە ناکرێت.
٦- کچ لە نێوان واقیعی ئیسلامو دابو نەریتی جاهیلیدا.
٧- وێنەی سەر تابلۆو وێنەی فۆتۆغرافی لە ڕوانگەی ئیسلامدا.

٨- مافەکانی ژن‌و مێرد لە ئیسلامدا.(دوجار چـاپ کراوە).

پێڕست

بابەت	لاپەڕە
پێشــەکی	٥
دەنگی ئافرەت عەورەت نیــە	٧
ئافرەت بۆی دروســتە قژی ببڕێ	٩
ئافرەت گەر نەخۆش بوو بۆی دروستە بچێتە لای پزیشـــکی پیاو	١٠
ژن بە ئیزنی مێردەکەی بۆی هەیە لە ماڵی مێردەکـــــــەی ببەخشێت	١٣
ئافرەت بۆی دروســتە دەموچاوی بۆ مێردەکەی بکات	١٤
ئافرەت خۆی بۆ مێردەکەی ئارایش بکات ناچێتە قاڵبـــــی (تغیر خلق الله)	١٧
ئافرەت دەتوانێ کەرستەی ئاراییش کردن بەکاربهێنێ	١٩
مانای وشــەی (جلبــاب)	٢١

ئافـرەت بۆی دروسـتە گوێی بسـمێ ٢٤
ئافرەتی مێرددار بۆی دروستە قژی ڕەش کاتەوە ٢٥
ئافرەت بۆی دروسـتە دەستو دەموچاوی بەدەرخات ٢٨
زێڕ بۆ ئافرەتان دروستەو جائیزە ٣٢
ئافرەتی سك پڕ قەزاکردنەوەی ڕۆژەیی لەسـەر نیە ٣٨
بۆ زرەرورەتو ئیـشوکاری زۆر، دروستە نوێژ جەمع بکرێ ٤٠
مەنعی تەبیعی جائیزە ٤٢
ژن بۆی جائیزە زەکاتەکەی بداتە مێردەکەی، گەر هـەژار
بوو ٤٤
تەیەمـموم بە چ خۆڵێك دەکرێت؟ ٤٧
ئافرەت لەکاتی مەترسـی بۆ سەرشەرڤو ناموسی دەتوانێ
تەمەمموم بکات، با ئاویش هەبێت ٤٩
ئافرەتی حەیزدارو زەیستان، کە پاك بونەوە، بە هـــــۆی
عوزرێکەوە دەتوانن تەیەمموم بکەن ٥٢
ئافرەتی ناشیزە چۆن مامەڵەی لەگەڵ بکرێت ٥٦
لە شـوێنە فێنكو ساردەکان، نابێ کچ خەتەنە بکرێت ... ٦٠
پێویستە ئافرەت لەژێر پۆشاکەکەی پانتۆڵ لەبەر بکات .. ٦٣
با دوای نان خواردن نوێژ بکرێت ٦٦
ئافرەت بۆی دروسـت نیە بە تەنها سـواری تەکسی ببێت . ٧١
فڕێدانی قـژی براوو نینۆك گوناهـ نیـە ٧٢
خواردنی گۆشـتی ئاژەڵی گاورو جولەکە دروسـتە ٧٣

خاوێن کردنەوەی پۆشاك لە خوێنی حەیز ٧٤
ئیحتیلام بونی ئافرەت بەبێ ئاوهاتنەوەی، خۆشوشتنی
ناکەوێتەسەر ٧٨
ئافرەت لەکاتی خۆشوشتنیدا لەسەر پێویست نیە
کەزیەکانی بکاتەوە ٨٠
ئافرەت بەبێ ئارەزو بۆی هەیە تەماشای پیاو بکات ٨٢
دوای هیدایەتدان نوێژەکان قەزا ناکرێنەوە ٨٣
بەدەست کەوتنی ژنو پیاو بە یەکتری دەستنوێژ ناشکێ ٨٥
گەر پریشکی ئاو بکەوێتە ناو ئەو ئاوەی دەستنوێژی
پێ دەشورێ، ئاوەکە پیس ناکات ٩٩
ئافرەت بۆی دروستە دەرمانی وەستاندنی خوێنی حەیز
بەکاربهێنێ ١٠٢
ئافرەتی حەیزدار بۆی دروستە بۆ پێویستییەك بچێتە
مزگەوت ١٠٣
سەرتاشینی منداڵی ساوا، کچیش دەگرێتەوە ١٠٥
لە دەستکێشیشەوە، جائیز نیە ئافرەت تەوقە لەگەڵ
پیاوی بێگانە بکات ١٠٦
ئافرەت بۆی جائیز نیە لەژێر سەرپۆشەکەیەوە قژی
لەسەر سەری کۆبکاتەوە ١٠٧
ژن بۆی هەیە داوای تەڵاق بکات، گەر زانی مێردەکەی
نەزۆکە ١٠٨

کردنی نوێژی سوننەت لە سەفەردا پەسندەو جائیزە ... ١٠٩
ئافرەت بۆی هەیە لە گرێبەستی هاوسەرێتی مەرج
دابنێ، کە ژنی بەسەرنەیەت ١١٠
لە چەند حاڵەتێك جائیزە ژن نەهێڵێ منداڵی ببێ ١١٣
دەستکەوتن بە عەورەتی منداڵەکەت، دەستنوێژ ناشکێ ١١٤
بە تێپەڕبوونی سێ میل دەتوانرێ نوێژ کورت بکرێتەوە . ١١٥
نوێژ کورتکردنەوە لە دەرەوەی شار دەست پێدەکات ... ١١٧
بەبێ دیاریکردنی مانەوەی سەفەر دەتوانرێ نوێژ کورت
بکرێتەوە ١١٨
ئیمساکیەی ڕەمەزان بیدعەیەو هیچ ئەسڵێکی نیە ١٢٢
گەر ئافرەت پێش چلە پاك بۆوە، واجبە نوێژ بکاتو
ڕۆژو بگرێ ١٢٤
کابان بۆی هەیە لە ڕەمەزان تامی چێشت بکات ١٢٥
ئافرەتی حەیزدار، یان زەیستان مەگەر پێش نوێژی
بەیانی پاك بۆوە، بۆی جائیزە بەڕۆژو ببێت ١٢٦
جائیزە دەرمان بۆ قەڵەوبون بەکاربهێنرێت ١٢٨
ئافرەت لەبەر سەرما بۆی جائیز نیە نەهێڵێ مێردەکەی
لەگەڵی جوت ببێ ١٢٩
گەر ئاو دەست نەکەوت، پیاو بۆی جائیزە لەگەڵ
خێزانەکەی جوت ببێ ١٣٠
بە راوەستانەوی جائیزە خواردن بخورێت ١٣٢

ئاو خواردنەوە بە ڕاوستانەوە جائیزە ١٣٣
بەرماوەی ئادەمیزادو ئاژەڵ پاکن ١٣٤
خوێنی لێڵو زەرد لەکاتی حەیز بەخوێنی حەیز دادەنرێت ١٣٦
ژن کە منداڵی بوو، خوێنی بەدوادا نەهات، خۆشوشتنی
لەسەر نیە ١٣٧
بە زۆرلێکردن تەلاق ناکەوێ ١٣٨
ژن بە ژنە حەرامە ١٤٠
بۆ ئاژەڵ سەربڕین (بسم الله) بکرێ ١٤١
بەبێ دەستنوێژ، جائیزە دەست لە قورئان بدرێت ١٤٣
لە چەند حاڵەتێکدا دروستە تەیەموم دەکرێ ١٤٩
تەیەموم لە جیاتی دەستنوێژەو نوێژی زۆری پێدەکرێ .. ١٥٥
گەر ئاوو خۆڵ دەست نەکەوت، دەکرێ نوێژ بکرێت ١٥٦
ئافرەت بۆی هەیە مووی چەناگەو سمێڵی بتاشێت ١٥٨
بە مووس مووی بەر دەتاشرێ ١٥٩
پاشماوەی ئاوی بەخۆداکردنی بە مەبەستی فێنک کردنەوە،
جائیزە دەستنوێژی پێ بشورێ ١٦٠
چۆنیەتی نوێژکردنی ئافرەتی توش‌بوو بە خوێنەچرکە ... ١٦١
بەبێ دەستنوێژ، دروستە زیکری خوا بکرێ ١٦٤
لەش پیس دەتوانێ کەمێك لە قورئان بخوێنێ ١٦٥
ئافرەتی حەیزدار، جگە لە فەرجی، دەکرێ چێژی
لێ وەربگیرێ ١٦٨

ئافرەت کە خوێنی وەستا، مێردەکەی بۆی جائیـــــزە
لەگەڵی جـوت ببێ ١٧٠
ئافرەتی حەیزدار بۆی هەیە قورئان بخوێنی ١٧٣
ئافرەتی زەیستان دەتوانێ قورئان بخوێنێتەوە ١٧٤
ئافرەت لە نوێژدا لەسەری واجب نیە پێیەکانی داپۆشێ ١٧٦
گەر ئافرەت لە ڕیزی پیاوان بۆ نوێژی بەکۆمەڵ وەستا،
نوێژەکەی دروستە ١٧٩
دەکرێ ژن گەر زاناتر بوو، ئیمامەتی بۆ مێردەکەی بکات ١٨٠
بۆ ئیمامەتی کردنی ئافرەتان، ئیمامەکە لە ناوەڕاستیان
دەوەستێ ١٨٢
ئافرەت لەکاتی حەیزدا، تەڵاقی ناکەوێ ١٨٣
گەر ئافرەت قژی ڕوتاوە بۆی جائیزە باڕۆکە بەکاربهێنێ ١٨٥
بەرکەوتنی کەمێك خوێن بە پۆشاکەوە نوێژی بۆ دوبارە
ناکرێتەوە ١٨٦
ئافرەت تەنها هەست کردنی بە تەڕایی خۆشوشتنی
ناکەوێتەسەر ١٨٧
جگە لە ڕێی کۆم جائیزە پیاو لە دواوە چێژ لە ژنەکەی
وەربگرێت ١٨٩
ژن بۆی جائیزە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو نەهێڵێ منداڵی
ببێ ١٩٠
دەبێ سەرپۆش سینگو بەرۆك داپۆشێ ١٩١

ئافرەت بۆی جائیزە حەبی مەنعی عـــادە بۆ حـــــــەج‌و
ڕەمەزان بەکاربهێنێ ١٩٣
بە گومان دەستنوێژ بەتاڵ نابێتەوە ١٩٤
گەر لە برسـان بمری نابێ بەهۆی زیناوە خۆت تێر بکەی ١٩٦
ئافرەتی مێردددار بۆی جائیزە دەرمانی بەهێزکردنی جنسی
بەکاربهێنێ ١٩٧
بۆ پیاوی بێگانە هەردو پێی ئافرەت دەبێ داپۆشرێ .. ١٩٨
بەبێ ئارەزوو جائیزە ئافرەت تەماشای پیاو بکات ١٩٩
دەنگی ئافرەت بۆ قسەکردنی ئاسایی، حەرام نیـە ٢٠١
بەبێ هۆ جائیز نیە ژن حەبی منداڵ نەبون بەکاربهێنێ . ٢٠٢
نیەت هێنان بە دڵە، نەك بە زمان ٢٠٣
ژن بۆی جائیزە ماڵ‌و سامانی خۆی بەبێ ئیزنی مێردەکەی
ببەخشێت ٢٠٤
شەترەنج تەنها بەلای شافیعییەکان جائیزە ٢٠٥
ژن مارەکردن بە نیەتی ماوەیەکی کاتی، یان تەلاقـدان
حەرامـە ٢٠٦
زەواجی موتعە (سـیغە) حەرامە ٢٠٨
مارە بەجـاش حەرامـە ٢١٢
پۆشاکی ئافرەتان دەبێ بە پێی شـەرع بێ ٢١٥
پیاو بۆی هەیە نەهێڵێ خێزانەکەی نوێژە سـوننەتەکـان
بکات‌و ڕۆژوی سـوننەت بگرێ ٢٢٠

لە شەش مانگ زیاتر نابێ لە خێزان بەدوربی ٢٢١
مامەڵە باشی لەگەڵ خێزان ٢٢٢
چونە لای خێزان لە ڕێی کۆمــەوە حەرامــە ٢٢٤
ئەو ژنە نەفرەت لێکراوە کە بەدەم داوای مێردەکەیـــەوە
ناچێـت ٢٢٦
بەرامبــەر پیاوی نابینا سەر دانەپۆشرێ ٢٢٩
لە کاتی زۆر توڕەبون، تەڵاق ناکەوێ ٢٣١
ژنی بەڕۆژو بوو بەزۆر بە جوتبونی مێردەکەی، کەفارەتی
لەســەر نیە ٢٣٢
ژنومێرد بەڕۆژوبوون بۆیان جائیزە یەکتری ماچ بکەن .. ٢٣٣
بە جیماع کردنی ئافرەتی ئیحرام بەستو، کە خەوتبــێ،
حەجەکەی بەتاڵ نابێتەوە ٢٣٥
ئافرەت بۆی جائیزە ئاژەڵ سەرببڕێ ٢٣٦
سەربڕینی ئاژەڵو پەلەوەر بە ئامێری کارەبایی، جائیزە ٢٣٨
یەك شــوێن مانگ بینـــین، لەســەر هــەموان پێویســتە
بەڕۆژو بن ٢٣٩
زەکات دەدرێ بە براو خوشــکی هەژار ٢٤٢
ئەو ژنەی مێردەکەی دەمرێ، دوای ماوەی چوار مانگو
دە ڕۆژ، دەتوانێ شو بکاتەوە ٢٤٣
کە دەستنوێژ شــکا، دەبێ لە نوێژ بێتــەدەر ٢٤٥
پشکنینی داوێنی ئافرەت بە هەرشــتێك بێ، خۆشــوشتن

پێویست ناکات ٢٤٧
پشکنینی پزیشکی بۆ داوێنی ئافرەت، ڕۆژو
بەتاڵ ناکاتەوە ٢٤٨
دوای خۆشوشتن، بە هاتنەدەرەوەی مەنی خۆشوشتن
پێویست نیە ٢٤٩
چۆنیەتی خۆشوشتنی لەش پیس ٢٥٠
ئیفرازانی ڕێڕەوی مندالّ بون پاکە ٢٥١
بۆ زەرورەت بەستنی مندالّدان جائیزە ٢٥٢
ژنی زەیستانی نابێ تەلاّق بدرێ ٢٥٣
تەنها هەست کردن بە هاتنەدەرەوەی میز، نوێژ
بەتاڵ ناکاتەوە ٢٥٣
چۆنیەتی نوێژی (استخارة) ٢٥٤
لە کاتی بەرۆژوبوندا، دەکرێ بە مەعجونی ددان، ددان
بشۆرێ ٢٥٥
قەترەی گوێ‌و چاو بەکارهێنانی (بەخاخ) ڕۆژو ناشکێنێ ٢٥٦
قورئان خوێندن بێ لەبەرو بە بێ‌دەستنوێژ ٢٥٧
پارە وەرگرتن بۆ قورئان خوێندنەوە جائیز نیە ٢٥٧
کردنی نێوان برۆکان جائیزە ٢٥٨
گۆشتی هاوردەکراو، حەلاّڵە یان حەرامە؟ ٢٥٩
وەرگێر لە چەند دێرێکدا ٢٦١
پێڕست ٢٦٩